

ЗМІСТ

НВК № 28 м. Дніпропетровська очима фахівців 2-а обкладинка Навчально-виховний комплекс – це.....	3
Книга інноваційного досвіду у журналі: презентуємо навчально-виховний комплекс № 28 м. Дніпропетровська Директор про себе, школу і свій колектив	4

Інноваційна школа

Іван Бех. Школа-лабораторія як форма оперативного науково-методичного забезпечення експерименту.....	12
Юрій Завалевський. В епіцентрі інновацій.....	13
Створення освітнього середовища як фактору розвитку особистості: експериментальна діяльність НВК.....	14
Наталія Гонтаровська. Навчальний заклад у багаторівневому експерименті.....	17
Культуротворчий простір закладу Наталія Гонтаровська. Концепція культурологічного розвитку особистості.....	22
Алла Банковська. Мистецькі маршрути життєвої успішності.....	27
Володимир Кирилов. Театр і діти.....	29
Вікторія Чурай. Лялька та дитина. Досвід використання арт-терапевтичних технологій на уроках мистецтв.....	32
Ганна Федько. Центр дитячої моди – творче об'єднання учнів, вчителів та батьків.....	35
Здоров'єзберігаюча школа Наталія Гонтаровська. Сприяння здоров'ю в діяльності навчального закладу.....	38
Наталія Гонтаровська, Оксана Єрмілова, Григорій Товстолиткін, Галина Товстолиткіна. Роль комп'ютерної діагностики за методом Р. Фолля в гармонійному розвитку особистості.....	42
Геннадій Черкашин. Вирішення проблем збереження та зміцнення здоров'я школярів.....	44
Олена Хамініч. Система медико-педагогічного патронажу розвитку учнів.....	47
Наталія Рубан. Навчання методом та прийомом самоконтролю учнів на уроках фізичної культури.....	52
Про тих, хто вчиться у НВК – Інтер'ю.....	56

Педагогіка школи

Педагогіка відвертості Наталія Гонтаровська. Організація особистісно орієнтованого виховання учнів в інноваційному освітньому середовищі.....	58
Людмила Дубова. Організаційно-змістовні підходи формування учнівської еліти.....	64
Наталія Пастушенко. Система роботи класного керівника в умовах особистісно зорієнтованого виховного процесу.....	67
Зінаїда Мірошніченко. Вивчаючи літературу рідного краю. Дослідницько-пошукова робота з учнями.....	68
Галина Панфілова. Виховання учнів на традиціях української національної культури.....	70
Досвід вчителів загальноосвітніх дисциплін Ірина Сторчай. Створення умов для розвитку особистості на уроках біології.....	72
Інна Шабатова. Професійне самовизначення учнів в умовах освітнього середовища.....	74
Вікторія Сосницька. Проблемні питання викладання геометрії в контексті розвитку особистості.....	77
Тетяна Войтович. Формування пошуково-дослідницьких здібностей учнів на уроках української мови в класі гуманітарного профілю.....	82
Наталія Москаленко. Основи формування теоретичних знань з фізичної культури дітей молодшого шкільного віку.....	84
Вчимо дітей самостійності Владислав Тарасевич. Формування вмінь самостійно добувати знання при вивченні фізики.....	87

ДИРЕКТОР

ШКОЛИ
ЛІЦЕЮ
ГІМНАЗІЇ

НАУКОВО-ПРАКТИЧНИЙ
ЖУРНАЛ ДЛЯ КЕРІВНИКІВ
ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ

Свідоцтво про державну реєстрацію
Серія КВ № 3826 від 9 березня 2004 р.

ФАХОВЕ ВИДАННЯ З ПЕДАГОГІЧНИХ
ТА ПСИХОЛОГІЧНИХ НАУК

Постанова Президії

ВАК

У К Р А І Н И

№ 5 – 05/4 від 11 квітня 2001 року

Головний та науковий редактор

Ольга ВИГОВСЬКА

Літературна редакція та коректура:

Олег БАКУН

Олена ПАВЛОВСЬКА

Коректор російських текстів
Алла ДЕГТЯР

Художній та відповідальний редактор

Олексій ВИГОВСЬКИЙ

Верстка

Владислав ЗАХАРЕНКО

Відповідальний редактор
Тетяна ГОДЕЦЬКА

Фотокореспондент
Наталія БОЙКО

© О.Виговська, ідея та концепція
© О.Виговський, дизайн та оформлення
© "Директор школи, ліцею, гімназії", 2006

ЗАСНОВНИКИ

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ
І НАУКИ УКРАЇНИ
АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ
НАУК УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ
ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ім. М.П. ДРАГОМАНОВА
ВИДАВНИЦТВО
“ПЕДАГОГІЧНА ПРЕСА”
ЦЕНТР СПРІЯННЯ
СУСПІЛЬНОМУ РОЗВИТКУ
ім. МИКОЛИ ПИРОГОВА

Передплатні індекси:

22953

23974

Редакційна рада

Голова **Василь КРЕМЕНЬ**

Віктор **АНДРУЩЕНКО**
Ірина **БАРМАТОВА**
Іван **БЕХ**
Оксана **БЕЛКІНА**
Надія **БІБІК**
Володимир **БОНДАР**
Тетяна **БОРЗЕНКОВА**
Маріана **БОСЕНКО**
Людмила **ВАЩЕНКО**
Ольга **ВИГОВСЬКА**
Борис **ГАДЗЕЦЬКИЙ**
Микола **ГУЗИК**
Ірина **ГОРЕЦЬКА**
Лідія **ДАНИЛЕНКО**
Петро **ДМИТРЕНКО**
Лілія **ДОНСЬКА**
Олександр **ДУБОГАЙ**
Олександр **ДУСАВИЦЬКИЙ**
Ольга **ЗАЙЧЕНКО**
Валентин **ЗАЙЧУК**
Іван **ЗЯЗИОН**
Олександр **ЛЯШЕНКО**
Людмила **КАЛІНІНА**
Юрій **КУЗНЕЦОВ**
Василь **МАДЗИГОН**
Сергій **МАКСИМЕНКО**
Юрій **МАЛЬОВАННИЙ**
Валентин **МОЛЯКО**
Григорій **НАУМЕНКО**
Віктор **ОГНЕВ'ЮК**
Віктор **ОЛІЙНИК**
Іван **ОСАДЧИЙ**
Надія **ОСТРОВЕРХОВА**
Людмила **ПАРАЩЕНКО**
Павло **ПОЛЯНСЬКИЙ**
Валентин **РОМАНЕНКО**
Світлана **РУДАКІВСЬКА**
Олександра **САВЧЕНКО**
Володимир **СКИБА**
Анатолій **СОЛОГУБ**
Юрій **ТРОФІМОВ**
Геннадій **ФЕДОРОВ**
Георгій **ФІЛІПЧУК**
Василина **ХАЙРУЛІНА**
Наталія **ЧЕПЕЛЄВА**
Олена **ЧИНОК**
Микола **ШКІЛЬ**

<i>Анатолій Слюсаренко. Формування навчально-дослідницьких умінь старшокласників.....</i>	89
<i>Людмила Дегтяренко. Развитие творческого потенциала учащихся в процессе изучения русского языка и литературы.....</i>	91
<i>Людмила Втюрина. Як ми створюємо книжки.....</i>	94
<i>Світлана Савченко. Проектно-технологічна діяльність і самоосвіта.....</i>	96
<i>Ніла Ломако, Лариса Гріх. Мандрівник-письменник.....</i>	98
<i>Людмила Мірошніченко. Адаптація молодших школярів до життя в інформаційному суспільстві.....</i>	100
Комплексна взаємодія мистецтв у викладанні шкільних дисциплін	
<i>Лілія Кузьмінська. Формування інтересу в учнів до вивчення хімії засобами художньої літератури.....</i>	102
<i>Людмила Ленкова. Використання сценічних можливостей розвитку творчої активності учнів у процесі навчання англійської мови.....</i>	105
<i>Світлана Воронова. Підвищення мотивації до вивчення англійської мови та літератури у школярів середнього віку...108</i>	
<i>Ольга Белова. Розвиток творчих здібностей дитини на уроках образотворчого мистецтва.....</i>	111
Третя виставка-презентація <i>„Інноваційні технології навчання”.....</i>	51
Вчительський олімп.....	3-я обкладинка
Славні ювілеї: 50 років НВК №28, 25 років управлінської діяльності.....	4-а обкладинка

**Журнал рекомендовано до друку Вченою радою
Національного педагогічного університету
ім. М.П. Драгоманова
(протокол № 13 від 22.06.2006 р.)**

УМОВИ ПУБЛІКАЦІЇ В ЖУРНАЛІ “ДИРЕКТОР ШКОЛИ, ЛІЦЕЮ, ГІМНАЗІЇ”

- Статті мають бути написані спеціально для часопису “Директор школи, ліцею, гімназії” (ніде раніше не друковані і не надіслані до інших видань). Наукові статті повинні відповідати вимогам ВАКУ до наукових праць.
- Редакція лишає за собою право скорочувати, редагувати статті, а також вносити зміни в назву.
- За достовірність фактів, дат, назв і точність цитування несуть відповідальність автори.
- Статті приймаються у вигляді файлів текстового редактора MS Word for Windows електронною поштою або на інших носіях.
- Фотографії подаються в оригінальному вигляді або в графічних форматах tiff та jpg.
- Дискети, рукописи, малюнки, фотографії та інші матеріали, надіслані до редакції, не повертаються.
- Стаття має бути підписана всіма авторами і супроводжуватися авторською довідкою (вказати повне ім'я, по батькові та посаду), стислою анотацією.

Електронна пошта редакції: **director@oldbank.com**
Адреси редакції: 01033, м. Київ, а/с 116;
03037, м. Київ, вул. Освіти, 6, к. 12.

*Повний або частковий передрук матеріалів журналу
“Директор школи, ліцею, гімназії” можливий лише за письмовою згодою редакції.*

Підписано до друку 17.08.2006 р. Формат 70x100 1/16.
Папір офсетний. 7,5 умов. друк. арк. Наклад 1550
Віддруковано на ЗАТ “Книга”. Зам. 6-157.
Свідоцтво ДК №2325 від 25.10.2005 р.

Центр ССР ім. Миколи Пирогова
03037, м. Київ, вул. Освіти, 6
Свідоцтво: ДК №1709 від 9.03.2004 р.

НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНИЙ КОМПЛЕКС № 28

м. Дніпропетровська

- Всеукраїнський експериментальний навчальний заклад Міністерства освіти і науки України, Академії педагогічних наук України, лабораторії інноваційної педагогіки Управління освіти та науки Дніпропетровської міської ради, школи-кафедри розвитку особистості Дніпропетровського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти.
- Сучасний інноваційний навчальний заклад, у якому створена модель державно-громадського управління.
- Найоптимальніше освітнє середовище для розвитку кожної дитини.
- Творчий життєвий майданчик, де відбувається процес соціалізації учнів.
- Педагогічна система соціального захисту дитини на рівні навчального закладу.
- Система культурологічного розвитку особистості.
- Здійснення стратегії оздоровлення в умовах навчання.
- Діюча система громадянського виховання учнів.
- Переможець конкурсу „100 кращих шкіл України” у номінації „Школа шкіл”.

ВІЗИТКА ЗАКЛАДУ

Тип навчального закладу: Середній загальноосвітній навчальний заклад (у підструктурі: дошкільний заклад – спеціалізована школа естетичного профілю – гімназія – центр позашкільної роботи – спортивно-оздоровчий центр).

Форма власності: Комунальний освітній заклад.

Кількість учнів – **770**, кількість класів – **30**, кількість учителів – **102** (із них мають кваліфікаційну категорію: вищу – **50**, вчителя-методисти – **20**, старший вчитель – **6**, I – **20**, II – **15**, спеціаліст – **24**, кандидат педнаук – **3**).

У закладі є: 3 комп’ютерні класи з мультимедійною апаратурою; хореографічний комплекс: 3 танцювальні зали, тренажерний зал, 4 душових, кімната для відпочинку; шкільне кафе, 5 спортивних залів, зал ЛФК, 6 майстерень для занять столярною, слюсарною, швацькою, гончарною справами та майстерня для занять з гіпсу, майстерня з подіумом центру дитячої моди, театральні студії; лікувально-оздоровчий центр площею 250 кв. м; інформаційно-освітній центр.

Кредо школи:

Кожна дитина – талановита!

Культуротворчий простір закладу

с.22

Здоров’є-зберігаюча школа

с.38

Педагогіка відвертості

с.58

Досвід вчителів загальноосвітніх дисциплін

с.72

Комплексна взаємодія мистецтва у викладанні шкільних дисциплін

с.102

Книга
у журналі

ДИРЕКТОР О СЕБЕ, ШКОЛЕ И СВОЕМ КОЛЛЕКТИВЕ

УПРАВЛЕНЧЕСКИХ МЕЛОЧАХ, ИЗ КОТОРЫХ
СОСТОИТ СОВЕРШЕНСТВО УПРАВЛЕНИЯ,
А СОВЕРШЕНСТВО – НЕ МЕЛОЧЬ!

На вопросы главного редактора Ольги Выговской и члена редакционного совета журнала „Директор школы, лицея, гимназии” Татьяны Борзенковой отвечает Наталья Гонтаровская, директор УВК № 28 г. Днепропетровска

Директор школы, лицея, гимназии № 4'2006

**Книга
інноваційного
досвіду
у журналі:
презентуємо
навчально-
виховний
комплекс №28
м. Дніпро-
петровська**

Матеріали
інтерв'ю до
друку підготов-
лено Ольгою
Виговською

4

– Вы пи-
шете о ку-
раторстве со-
стороны на-
учных руко-
водителей, а
в чем выра-
жается ваше
взаимодей-
ствие? Какие
формы взаи-
мосвязи?

Вы пи-
шете “на-
учный кон-
сультант”, „куратор”, „осу-
ществление контроля...”, а
других директоров интере-
сует: какова конкретная по-
мощь, как попасть в число
избранных? Мы хотели от Вас
услышать о формах вашей
взаимосвязи с МОН и АПН.
Что стоит за этими словами?
Если это только контроль и
прослушивание на отделах
– это один уровень. Если это
какой-то консультативный
(вы пишете везде – научный
руководитель и консультант)
– это другой уровень.

– Первый вопрос всегда от
директоров: „А как попасть?”,
„Как стать эксперименталь-
ной площадкой?”, „А что мы
будем от того иметь?”

Институт проблем воспи-

тания АПН Украины ищет
какие-то изюминки по всей
Украине. Он ищет те пло-
щадки практической педа-
гогики, где можно показать
науку теоретическую в пре-
ломлении к практике. Знаете,
давайте будем откровенно го-
ворить, что мы попали туда
потому, что уже занимались
инновационной деятельнос-
тью. И я попала к ним тогда,
когда я была уже кандидатом
наук. Огромную роль играет
И.Д. Бех, директор этого ин-
ститута: он курирует этот экс-
перимент, он его пропаганди-
рует, мы у него консультиру-
емся, он приезжает в школу.
Не раз он у нас был, посе-
щал уроки, проводил лекции
для наших учителей по теме
„Личностные ориентиры в
образовании и воспитании”.
Три раза по целому блоку
тем, и все учителя сидели и
слушали эти лекции, участво-
вали в семинарах.

С.В. Кириленко у нас
очень часто бывает. При-
езжает на неделю, бывает на
два дня. Она приезжает не
только в нашу школу. Мы
с ней смотрим достижения,
анализируем, как проводится
эксперимент.

Поэтому надо говорить о
единстве, о единении теорети-

ческой науки и управленческих структур Министерства образования. Надо говорить о том, что люди, которые работают там, и мы, работающие на месте, заинтересованы в совместных действиях потому, как мы друг другу помогаем. **Для них мы интересны как практическая площадка по практической педагогике для того, чтоб показать, как надо делать то или иное.**

– Вы уже пришли к ним с определенными наработками?

Сначала мы работали с Москвой. Работали с очень известным человеком Юсовым Борисом Петровичем. Это доктор наук, директор института художественного воспитания, в прошлом – академик педагогических наук России. Я защищалась у него в 92-м году. Как получилась защита? В 86-ом году проводилась конференция в Луганске. Я выступала как директор школы с научным сообщением о системе эстетического воспитания в школе и о том, как используются системы эстетического воспитания в учебно-воспитательном процессе. Так вот, Юсов был в Луганске тогда. Когда он послушал мое выступление, в том далеком году, он подошел ко мне и сказал: „Вы знаете, что у Вас необыкновенный материал. Пишите диссертацию. Я буду Вашим руководителем. Мне ничего не надо. Я просто хочу Вам помочь”. Я совершенно не собиралась писать никакую диссертацию... Я говорю: „Вы знаете, я не ученый, я – строитель культуры, может быть, образования”. **„Нет, пишите диссертацию. Некоторые придумывают то, чего не стоит защищать, а у Вас – готовый систематизированный материал. Пишите диссертацию”.** И я буквально в течение года написала диссертацию... Сначала какими-то отрывками... Потом сдала кандидатский минимум у нас в Днепрпетровске, потом взяла отпуск. В Москве мне посоветовали, как усовершенствовать работу немножко, сделали замечания какие-то – и все. В декабре 92-го года я защитила диссертацию у них по теме „Средняя общеобразовательная школа эстетического профиля в региональной системе народного образования”.

Расскажу кратко о том, как мы стали сотрудничать с МОН и АПН. Началось с

того, что давным-давно, где-то в 95-м или 94-м году, мы, как школа инновационная, а в структуре нашего учебного заведения есть центр внешкольной работы, стали работать с Луизой Ивановной Колбасенко над тем, как показать этот наш опыт всей Украине. Школа обыкновенная, а в ее структуре – авторская школа, в этой авторской школе у нас была такая же структура, как и сейчас в комплексе, только детский сад к нам прибавился. По сути дела, мы много лет так работаем. Потому у нас есть более глубокие наработки, опыта побольше, ведь мы уже 25 лет работаем в этом ключе...

А еще раньше, в 92-ом или 93-ем году, нас пригласили на Совет воспитательной работы при Министерстве. Мы привезли своих учителей, завучей, подготовили выставки, выступления о том, как в нашей школе работает центр внешкольной работы, интеграции структурных разделений. Светлана Владимировна была на том Совете, она нас заметила. Познакомила Колбасенко нас с ней, и мы определили тему **„Розвиток творчої особистості в умовах навчально-виховного комплексу”.** И в течение пяти лет нами прорабатывалась эта тема. Сделали монографию, модернізували немножко, завершили. А теперь вышли на другой этап экспериментальной работы, это – **„Створення освітнього середовища як фактору розвитку особистості”.**

– Если можно, у меня вопрос в этой связи. Мне понятно, как вы нашли друг друга, понятно, как сотрудничаете на методическом и где-то на практическом уровне. А вот есть ли такие группы, которые закреплены за какой-то лабораторией, что вот не Вы проводите, а они отслеживают, что у Вас получилось, вот это уже научный уровень. Есть гипотеза научная, не Ваша, а Академии педагогических наук... То есть следующая ступенька.

Нет, мы работаем вместе с лабораторией эстетического воспитания, где заведующая Л.М. Масол, подготовили концепцию эстетического развития, культурологического развития личности, которую они рецензировали. Потом выпустили учебники по художественной культуре – и мы эти учебники внедряем...

Книга у журналі

Інтерв'ю з директором

– *То есть наука к вам?*

Да. И потом **я научный корреспондент этого института. Хотя как научный корреспондент я ни разу (кстати, по законодательству положено) не использовала дополнительно дни для того, чтобы работать над наукой. Какая наука? Когда работать над ней? Совершенно не успеваем.**

Я не апробирую то, что они создали, а **обобщаю то, что создали мы.** Мало того, мы пишем рецензии на эти учебники. Выступаем у них, в конце каждого года, предлагаем наши выводы по тому или иному курсу. Они их берут во внимание. Как-то проводилась конференция в Ужгороде у известного руководителя хора Жовчика. И тогда Л. Масол выступала и рассказывала о том, как мы хорошо работаем вместе с нашей школой, лабораторией...

– *Это так Вы работаете с Академией?*

С Институтом проблем воспитания Академии педагогических наук.

– *А вот как с МОН? Вы имеете статус – экспериментальное учебное заведение всеукраинского уровня МОН Украины! Расскажите об этом поподробнее.*

Министерство образования для нас – это НМЦ среднего образования Министерства образования и науки. У нас есть приказ о том, что Министерство создает такую-то площадку. Вот в этом плане мы каждый год отчитываемся на комиссии воспитательной работы Министерства образования и науки Украины. Нашим куратором является этот Центр. То есть мы не можем выходить на какого-то работника министерства, работать как с таковым, а **мы являемся экспериментальной площадкой, и, естественно, у нас есть статус – экспериментальное учебное заведение всеукраинского уровня.** Каждый год о нас пишут приказы, о том, как хвалят нашу работу, как мы с отчетами выступаем. Мы едем в июле выступаем, сдаем отчет. Они смотрят этот отчет, говорят: „Как хорошо!“, „Молодцы!“. Больше 10 лет мы уже работаем вот так.

– *И апробацию ваших программ они проводят? Вот я читала, что у вас там много и программ, и пособий. Особенно эти центры внешкольного образования.*

Да. Например, у нас есть такое интересное пособие по здоровому образу жизни в начальной школе. Мы их создаем

вместе с институтом физкультуры, работает кандидат наук Москаленко... У нас есть ряд пособий с первого по четвертый класс. А пятый класс мы уже выпустили. На эти пособия нам давали право для работы Министерство образования, и, в частности, Юрий Завалевский писал нам письмо специальное, разрешающее ...

– *Учебный план тоже они вам напрямую утверждают?*

Учебный план утверждает только Министерство образования. Министерство напрямую, поскольку мы экспериментальная площадка... и наш учебный план **очень отличается** от планов других школ, потому что имеет несколько разделов. **Первый раздел – это часть обязательная для всех, инвариантная. Вторая часть – вариативная, это тоже, как у всех.** Потом пошли факультативы, потом у нас есть еще центр внешкольной работы. В центре внешкольной работы есть свои структурные подразделения: **факультативные занятия, индивидуально-групповые занятия.** Мы построили не так, как по центру внешкольной работы план был: столько-то ставок, столько там часов на руководителя... **Мы по-другому пошли.** Мы в учебный план включили это, понимаете?

– *И вам дали на это разрешение?*

Да. План функционирует уже очень много лет, с 92-го года. У нас есть индивидуальные, физкультурно-оздоровительные, эстетические направления. По центру внешкольной работы мы это ввели в план. По каждому классу у нас есть часы.

И еще у нас есть **пятый раздел.** Это дополнительные услуги по просьбе родителей: тут мы включаем разные курсы, направления. Вот эту часть финансируют родители. Мы ввели **за счет платных услуг 33 должности в школе.**

– *То есть министерство курирует ваши планы и утверждает, и поэтому вы, как государственная единица, существуете совершенно спокойно.*

В общий план мы не включили дошкольное учреждение. Мы его присоединили три года назад. Оно у нас самостоятельное. Знаете, так меньше проблем с финансами. Пусть оно идет как самостоятельное в структуре этого учебного комплекса. Вообще, по большому счету, тут должен быть еще и дошкольный учебный план, чтобы все логически было выстроено.

– Меня интересует программное обеспечение. Я увидела много интересного, своего у вас в программах. Вы это делаете в рамках 25% дозволенных учителю или у вас на это разрешение Министерства образования, на то, чтобы работать по авторской программе?

Ну, если мы, например, делаем какие-то дополнительные занятия по организации здорового образа жизни во внешкольное время... Мы получили разрешение Министерства образования. Мы включаем это, у нас есть мероприятия, мы вводим эти часы в расписание.

– То есть, это – большой кусок помощи Министерства образования, потому что обычной школе пробиться туда,

на утверждение этих новинок, очень трудно. Вы делаете это через научно-методический центр или напрямую выходите?

Мы делали через научно-методический центр. Дело в том, что он ведь наш куратор. В министерстве нет таких людей, которые будут руководить этими вопросами. У них нет методистов. А вот чистая их методическая структура – это Центр середньої освіти Міністерства освіти і науки. А с этого года они вообще в статусе исследовательского института. Отдел, который был и есть нашим куратором, теперь называется Отделом мониторинга инновационной деятельности учебных заведений.

ИДЕЯ ВНЕДРЕНИЯ ОПЫТА

– Вы знаете, когда я очень внимательно читала ваши статьи в этот журнал, я думала, что вот ваш опыт, на мой взгляд, Киев не возьмет, но он очень заинтересует регионы. Пусть даже районного масштаба центр, или, еще лучше, областного...

Знаете, что мы говорим, когда к нам приходят люди? Совершенно не обязательно, чтобы вы взяли один к одному нашу школу. Мы ее создаем 25 лет. Сделать в один, пять, десять лет – это невозможно. Вы можете взять какую-то часть. Мы взяли комплекс в такой структуре. Вы можете сделать комплекс спортивной школы и назвать это объединением. Спортивную школу какую-то, библиотеку подключить, дом пионеров и свою школу вместе объединить. И получится учебно-воспитательное объединение. У нас все изнутри повзростало. А эти люди, на местах, могут объ-

единяться и использовать только наши идеи в своей работе.

– Именно с этой точки зрения ваш опыт очень ценный.

А кто-то может взять только спортивный или оздоровительный блок. Что у меня рядом есть? А, может, я библиотеку возьму и мощным фактором выстрою... В начальной школе есть программы по развитию литературных способностей у детей. Это уникальнейшие программы. Эти маленькие дети, которые пишут книги, сочиняют, иллюстрируют эти книги. Мы печатаем эти книги, мы показываем эти книги. Это просто опыт. Если это сельская школа, и у нее есть библиотека такая, почему бы не объединиться в этом ключе и выбрать какое-то одно направление. Или по вопросам здоровья привлечь медиков...

ШКОЛА РАБОТАТЬ САМОСТОЯТЕЛЬНО ОДНА НЕ ДОЛЖНА: рекомендации директору

– Теперь, Наталья Борисовна, вот с этой точки зрения сформулируйте рекомендации директору, который хочет создать свою изюминку...

Начать следует с того, чтобы хотя бы пошагово проанализировать вот то, что рядом есть и с чем можно объединиться. **Первая главная идея – школа работать самостоятельно одна не должна.** Она должна сегодня обязательно объединять

силы тех, кто есть рядом. Обязательно родителей...

Никто не сделает ничего школе без заинтересованности самой школы. Никакое министерство, сколько бы оно циркуляров не понаписывало, а если мы сами этого не хотим, то никакие циркуляры мы с вами не выполним. **Нужно изнутри этот дух создать, чтобы забилося сердце изнутри.** Понимаете?

А потом уже все вокруг... Что мне надо? **Надо, чтобы каждый ребенок мог иметь максимально удобные условия для своего развития.** Что мы делаем?

Прежде всего, надо проанализировать, что вокруг меня есть. Кстати, в диссертации я много об этом писала. Как мы создавали эту эстетическую школу, почему она возникла. Потому что мы увидели, что вокруг преступления, семьи недоразвитые, частный сектор у нас наркоманский был. Когда мы все это увидели, мы поняли, что надо как-то с этим бороться. Первое, чем мы занялись — это ввели в жизнь как мощный фактор искусство, активную творческую деятельность детей. И когда каждый ре-

бенок погружается в искусство, происходит метаморфоза необыкновенная.

Это мы начинали еще в далеком 81-м году. **Так же должна поступать сегодня каждая школа.** *Нужно изучить, что у меня есть, какие у меня есть родители, какой у них статус, какие у них возможности, какие у меня дети, какой у меня регион, что в этом регионе есть, какие возможности этого региона.* Может, у меня стадион есть шикарный, и больше ничего. Так я сейчас на стадионе органирую с родителями и буду с ними на общественных началах проводить необыкновенные какие-то оздоровительные мероприятия, секции и так далее. Это же тоже можно сделать.

ОТНОШЕНИЯ С ЧИНОВНИКАМИ: *поставим все „с головы на ноги”*

Знаете, как я вообще к администрированию отношусь... Они нам нужны, администраторы, только с точки зрения создания законов каких-то, законодательных бумаг, которыми мы можем руководствоваться в своей работе. Ну, финансы — понятно. Это же законодательный акт. На основании чего мне нужен учебный план. **Если у меня бы не было такого учебного плана, я бы ничего не смогла организовать.** Но, обратите внимание, **33 ставки работают в школе за счет родительских услуг.** Когда в горисполкоме начинают распределять средства, когда они видят по моим отчетам, что **250 тысяч в год идет на фонд заработной платы за счет платных услуг,** они говорят:

„Посмотрите, сколько у нее денег! У нее денег куры не клюют. Мы ничего не будем ей давать. Дадим другим школам”.

Вы понимаете, что происходит? **Получается, что, если мы мобилизовали всех вокруг, закрутили эту машину, кто-то сидит просто и ждет, когда ему дадут, ничего не делает! А кто-то крутится изо всей силы и ничего взамен не получает.** У меня сейчас такая ситуация в школе: старое здание (было построено в 57-м году) стало давать усадку, появились трещины. Мы уже укрепили третий этаж железным обручем. Сейчас четвертый будем... Вы даже не представляете, что у нас делается в этой старой школе! Мы сейчас в стадии капитального ремонта.

ЗАБОТА ОБ УЧИТЕЛЯХ И ДЕТЯХ НЕ НА СЛОВАХ, А НА ДЕЛЕ

Вы знаете, что мы делаем? Мы даже, чтобы оздоровить наших детей, взяли корпус в Ялте, в санатории „Киев” и завозили туда четыре года подряд больных своих детей. А сейчас Ялта стала для нас очень дорога, и мы взяли в аренду частный дом в Бердянске. И уже третий год в этом году поедем в Бердянск. С конца мая завозим туда сначала неимущих наших учителей и детей за счет профсоюза. Там большой дом, рассчитан на 25-30 отдыхающих. Мы его оборудовали так, как нам надо:

там кухня, два обеденных зала. Море рядом. Путевки у нас были очень дешевые. Детей много оздоровилось, учителей.

— *А за счет чего дешевые?*

За счет того, что у нас нет никаких накруток. Мы не платим никаких взносов никому, никаких налогов. Поэтому получается дешевле.

Договорились с хозяином. Мы к тебе приезжаем, завозим к тебе каждые 10 дней 20 человек или 25. Мы своих по-

варов повывозили. Мы себе сделали там маленькую здравницу.

– А санстанция? Разрешение?

Ну, будем так говорить, что они с родителями едут... Это родители, семьи с детьми едут... Мы обошли эти все препоны. **Мы никому ничего не платим.**

У нас в прошлом году учителя отдыхали за **38 грн. в день**. Это с двухразовым питанием, ресторанным, шикарным.

УЧИТЕЛЯ-“ЗВЕЗДОЧКИ” И ТАКИЕ ЖЕ УЧЕНИКИ

Вы знаете, у нас была идея дать в этот журнал вот этих талантливых руководителей, которые сами по большому счету являются личностями талантливейшими. Руководительницу по бумагопластике показывают на всю Украину, по всем программам.

Мы ее воспитали сами, она к нам пришла инженером. Почему она стала бумагопластикой заниматься? Она талантливый художник со знаниями инженера-конструктора. За счет конструкторского видения всех деталей она и создает вот эти необыкновенные бумажные вещи, феерию вот эту.

У нас есть мощнейший Петровский, которого знают во всей Европе. Балетмейстер. Сам золотой, серебряный чемпион, он руководит детским коллективом „Гармонь”. Там такой коллектив „Гармонь”!

В конце учебного года на областном смотре, все коллективы показывали по одному танцевальному и цирковому номеру. Мы показали два танца: степ и вальс. Сказало жюри так: „Равных этим коллективам нет”. Такой вот наш руко-

Профсоюз там немножечко доплачивает.

– Те, кто вас обслуживают, – они зарплату откуда получают?

Они наши сотрудники. Они у нас частично зарплату получают, частично им оплачивает хозяин за счет того, что договоренность есть. Получается, что мы не отдаем государству деньги непонятно на что, мы сами себе организовали и сами то и выкупаем.

водитель, мы его представляем на страницах этого журнала.

Талантливых детей должны воспитывать талантливые учителя. Не просто есть хороший учитель, прекрасный учитель, который сюсюкает, воспитывает, и у него получится хороший, добрый ребенок, знающий ребенок, но нет полета, высоты... У нас есть такой термин „**траектория успешности**”. Мы работаем над этим. Знаете, мы проводили городскую конференцию и показали очень интересный срез. Мы показали **успешность наших детей на разном уровне: районном, городском, областном, всеукраинском и международном.** И мы посмотрели, как наши дети среди своих сверстников занимают какие места. Взяли первое, второе, третье место. По всем сферам деятельности: по физкультурной, эстетической, художественной – по всем. У нас получилось **53% детей занимает первые места** на всех этих структурных уровнях.

То есть, условия созданы таковы, что каждый ребенок может раскрыться, он не может не раскрыться.

УПРАВЛЕНИЕ ШКОЛОЙ ИЛИ ЧТО ЗАВИСИТ ОТ ДИРЕКТОРА

– Вот и перешли плавно к управлению. Как все ваши части, структурно и по месту расположения, объединены, а потом функционируют?

В каждом структурном подразделении есть заместитель директора. У нас нет директоров и нет генерального директора. Хотя в каждом структурном подразделении есть свой руководитель.

Вот структура нашей школы. Детский сад. Здесь детский сад и первокласс-

ники. В старом здании находится **школа эстетического профиля.** В новом „контингент учеников средней школы”, здесь же **специализированная школа эстетического профиля,** на третьем и четвертом этажах – **гимназия,** а на первом-втором этаже **начальная школа.** Есть **столовая** и огромный **актовый зал.** Это была старая школа с 57 года, а вот эту часть мы пристроили с 1 сентября 1992 года. Ездил в ЦК КПСС, чтобы разрешили

Книга у журналі

Інтерв'ю з директором

построить школу. Садик рядом, тут же и оздоровительный центр.

– Теперь в плане управленческом: вот Вы – генеральный директор или просто директор?

Просто директор, а у меня есть заместитель: по гимназии, по эстетической школе специализированного профиля, по центру внешкольной работы, в детском садике.

– А медицинский, он в структуре, но там нет Вашего управляющего?

Как? Конечно, там есть тоже заместитель, у нее должность – „заведующая спортивно-оздоровительным отделом”. У нас еще есть отдел информационных технологий. Есть у нас заведующий отделом театральной деятельности, есть общий музыкальный.

– То есть следующая структура – это заведующие отделом. Они работают под руководством заучей?

Они не под завучами, они наравне. Я не могу в своей школе создать столько завучей, сколько мне надо, поэтому я пошла на такую маленькую хитрость, я делегирую им полномочия завучей, иначе кто мне откроет 15 завучей. Завуч „з науково-методичної роботи” у меня есть.

– „З науково-методичної роботи”, він окремих?

Да, он вместе со мной в контакте работает по всей нашей новации, систематизации.

– А „з виховної роботи” отдельно на всех или в каждой структуре свой?

Общий на всех.

– А педагог-организатор?

Есть у меня педагог-организатор, он работает вместе с „заступником з виховної роботи”. У меня еще есть четыре «практичних» психолога.

– Они в этом центре или они тоже идут как отдельно на всех?

Есть такая система, как медико-психолого-педагогический патронаж. Я писала об этом. Вот эта психолого-педагогическая служба подчиняется директору и научно-методическому завучу.

– А сколько таких полномочных Ваших представителей?

Шесть. Если у меня есть часть оздоровительной работы, значит у меня отдел по оздоровительной работе, если эстетическая, значит отдел по эстетической, музыкальной, театральной, информационной ... У нас три мощных компьютерных класса, у нас есть заве-

дущая лабораторией информационных технологий. Компьютерных – мы их сюда включили, в эту структуру, потому что там учебный процесс и игры, все настолько переплетено...

А вот „Учебно-производственный комплекс”. Он в центре внешкольной работы как подразделение, как подраздел – это малое предприятие. Оно оформлено как учебно-производственное предприятие учащих. Это тоже очень важно технологически. Тут разные цехи: и швейный цех, и гончарная мастерская, и слесарная, теплица, рыбное декоративное хозяйство... Бумагопластика...

– Вопрос координации вашей. Вы их собираете раз в неделю, каждый достаточно самостоятелен. Допустим я, как молодой директор, хочу представить себе, как вы работаете с планом...

Конечно, от директора все это зависит. Каждый заместитель наделен неограниченным правом творчества, абсолютно никто не скован. Он может посмотреть на свой план, который мы составили на год и увидеть, что он уже другое придумал, не это он будет проводить, не такой конкурс, а другой. Или он увидел, что ему сейчас, в данную ситуацию, с данными детьми, с данными родителями совершенно другое надо проводить. Он выходит с предложениями, мы мгновенно меняем это, сразу корректируем. План для нас не догма, очень часто работаем ситуативно. Вдруг возникает такой фейерверк, который мы даже не планировали.

Если у нас возникнет новая идея, мы мгновенно перестроимся... Поэтому каждый имеет неограниченное право принимать решения, он может придти с предложением. Все предложения принимаются, проговариваются в нашем совете, который собирается раз в две недели. Чаще мы не собираемся.

– Какой вы видите роль директора в современной школе?

Сейчас мы как никогда нуждаемся в людях, способных руководить и выращивать педагогическую элиту. Являясь объединяющим стержнем педколлектива, директор определяет стиль школы и ее направленность. При этом директор должен иметь несколько иные права, позволяющие ему не бояться потерять неизвестно что и расширяющие перед ним возможности руководить без оглядки на бюрократическую рутину и ворох хозяйственно-бытовых проблем.

ІННОВАЦІЙНА ШКОЛА

Серед освітньої інноваційної хвилі, яка охопила всю Україну, провідне місце посідає навчально-виховний комплекс № 28 м. Дніпропетровська.

Юрій Завалевський

Важлива інноваційна ідея, яка мала бути реалізована у НВК – створення виховного середовища.

Іван Бех

Як педагогічний колектив перетворив виховне середовище на повноцінне середовище життєдіяльності – у цій рубриці “Інноваційна школа”.

Інноваційна
школа

ШКОЛА-ЛАБОРАТОРІЯ ЯК ФОРМА ОПЕРАТИВНОГО НАУКОВО-МЕТОДИЧНОГО ЕКСПЕРИМЕНТУ

Експериментальна робота в навчально-виховному комплексі №28 м. Дніпропетровська, її проблематико-змістове розширення *вимагало оперативного науково-методичного забезпечення. Воно й реалізується у формі школи-лабораторії* особистісно орієнтованого виховання (загальне наукове керівництво здійснює Інститут проблем виховання АПН України).

Важливою інноваційною ідеєю, яка мала бути реалізована у навчально-виховному комплексі, ми вважали створення виховного середовища, що функціонує як суб'єкт-суб'єктна і суб'єкт-об'єктна взаємодія. Саме у ній відбувається, за на-

шим задумом, творчо-особистісне становлення вихованців. Суб'єктами виховного середовища були: педагоги і вихованці, вчителі й учні, однокласники та друзі.

За такої компетентної структури виховне середовище було найбільш наближеним, після сімейного, до підростаючої особистості.

Ми виходили з того, що виховне середовище буде високо-ефективним за таких умов:

- сприятливого фону для творчо-особистісних проявів;
- різноманітності соціальних ролей, якими оволодівають вихованці;
- особистісної значущості середовища для її суб'єктів;

- орієнтації на успіх і людську спрямованість як форми прояву саморегуляції суб'єктів середовища;
- насиченості взаємодії суб'єктів середовища;
- комплексної реалізації особистісних потреб в межах середовища, педагогічної підтримки як фактору успішного оволодіння ролями і особистісного становлення у виховному середовищі.

Виховне середовище існує у різних формах індивідуально-групової активності, що дозволяє кожному максимально розвивати свої художньо-естетичні та соціально-духовні потреби. Цей процес найбільш продуктивно відбувається у співтворстві з іншими людьми.

Зазначимо, що зусилля педагогічного колективу навчально-виховного комплексу у цьому зв'язку спрямовувалися на перетворення виховного середовища на повноцінне середовище життєдіяльності. Це значною мірою забезпечувалося розвитком колективних відносин.

Місія виховного середовища реалізується за умови, якщо її суб'єкти розуміють обґрунтованість вимог, які ставить перед ними це середовище. Це досягалося тим, що зміст вимог не тільки трансливався, а й обговорювався. Таким чином, забезпечувалося розуміння кожним вихованцем доцільності вимог, включення його в їх формування і наступне виконання. Саме тому дискусії, диспути супроводжували весь процес життєдіяльності даного комплексу.

Іван БЕХ

Директор Інституту проблем виховання АПН України, академік, доктор психологічних наук, науковий консультант експерименту

В ЕПІЦЕНТРИ ІННОВАЦІЙ

Дуже важливо підготувати людину, яка зможе брати участь у соціальних перетвореннях. Цьому сприяє заняття в навчально-виробничому об'єднанні. Відрізняє навчально-виховний процес НВК № 28 від традиційного й виховання підвищеної гуманізації, диференціація та комплексність. А також індивідуалізація: **для кожної дитини** в НВК № 28 створено програму особистісного розвитку, за якою, з урахуванням даних медичного обстеження, **прогнозується і, в разі необхідності, коригується траєкторія успішності кожного учня.**

Комплекс став освітнім центром, де відпрацьовуються психолого-педагогічні технології, які увібрали всі здобутки сучасної гуманітарної науки. На базі НВК функціонує лабораторія особистісно орієнтованого виховання Інституту проблем виховання АПН України.

Інноваційний процес цього комплексу потребував формування в педагогічного колективу нової професійної свідомості. Основним принципом у роботі педагогів комплексу є спільна творча дія вчителя і учня, в якій вони є рівноцінними партнерами. Тут немає місця диктату, наказу.

Дніпропетровський НВК № 28 створено завдяки творчій роботі педагогічного

колективу з реалізації авторської моделі навчального закладу нового покоління, а також підтримці батьківського загалу, державних і громадських управлінських структур. Досвід зі створення такої школи може бути з успіхом застосований при організації навчально-виховної роботи інших шкіл України та країн СНД.

Інноваційний досвід і результати експериментальної роботи навчально-виховного комплексу № 28 були представлені на виставках „Сучасна освіта в Україні” в 2002-2005 роках. Під час виставок проводилися науково-методичні семінари за темами: „Державно-громадське управління навчальним закладом”, „Стратегія оздоровлення в умовах навчання”.

За вагомий внесок у розвиток освіти України, за роботу з модернізації національної системи освіти та високі творчі досягнення в удосконаленні процесу навчання і виховання молоді Міністерство освіти і науки України, Академія педагогічних наук **нагородили педагогічний колектив навчально-виховного комплексу № 28, директора Наталію Гонтаровську почесними Дипломами.**

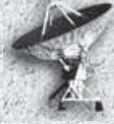

Інноваційна школа

Юрій ЗАВАЛЕВСЬКИЙ

Заступник директора Інституту інноваційних технологій і змісту освіти МОН України, керівник відділення змісту дошкільної, загальної середньої освіти, кандидат педагогічних наук, доцент

Директор школи, ліцею, гімназії № 4'2006

**Інноваційна
школа**

СТВОРЕННЯ ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ЯК ФАКТОРУ РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ: ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ДІЯЛЬНІСТЬ НВК

У нашому суспільстві настав якісно новий етап: першочерговими стали і по-новому розглядаються екологічні, науково-технічні, інформаційні, політехнічні, духовні і моральні сторони життя. Одержують нове звучання і проблеми освітньої політики, осно-

вним завданням якої стала гуманізація всіх ланок системи навчання й виховання школярів. Принципово новий підхід до освітньої політики визначає основну тенденцію процесу корінного реформування школи, яка втілює демократичні зміни в суспільстві через нову ідеологію освіти. Державна національна програма „Освіта (Україна XXI століття)” одним із стратегічних завдань реформування школи визначає “формування освіченої, творчої особистості, становлення її фізичного і морального здоров’я”. Подальше розкриття цього головного завдання представлено в Законі України

„Про загальну середню освіту” через наявність широких можливостей щодо як змісту освіти на рівні варіативної частини навчального плану в межах кожного навчального закладу, так і через використання різноманітних технологій навчання і форм надання освітніх послуг.

Але сьогодення показує, що школа при виконанні цих завдань зазнає значних труднощів, причинами яких є те, що, по-перше, в традиційній пострадянській школі навчально-виховний процес не спирається на знання про закони розвитку дитини, перспективи розвитку особистості. По-друге, не враховується фактор необхідності обов’язкового створення освітнього середовища, в якому мешкає дитина; не беруться до уваги педагогів шкіл закономірності впливу освітнього середовища на особистісний розвиток школяра.

На сучасному етапі проблематика вивчення розвитку особистості стала актуальною темою наукових психолого-педагогічних досліджень та практичних надбань. Вона набула першочергового обговорення в працях науковців України (І.Д. Бех, А.М. Бойко, О.А. Дубасюк, О.В. Киричук, В.В. Рибалка, М.М. Скаткін та інші).

В науковій літературі представлено обговорення про-

Автори соціально-педагогічної ініціативи:

**Педагогічний колектив
навчально-виховного
комплексу № 28
м. Дніпропетровська**

Науковий керівник:

**Наталія
ГОНТАРОВСЬКА**

Директор навчально-виховного комплексу № 28,
кандидат педагогічних наук

Науковий консультант:

Іван БЕХ

Директор Інституту проблем виховання АПН України,
академік АПН України,
доктор психологічних наук

Науковий консультант:

**Світлана
КИРИЛЕНКО**

Завідувач відділу моніторингу освітньої діяльності та педагогічних інновацій Інституту інноваційних технологій і змісту освіти МОН України,
кандидат педагогічних наук

блеми розвитку особистості різноманітними засобами: через колектив в умовах планування сумісної життєдіяльності (Ю.К. Бабанський, Ф.Т. Гурова, О.В. Киричук, Л.Ю. Гордін, В.М. Коротков та інші), через естетичне виховання, залучення дитини до активної художньо-творчої діяльності (І.А. Зязюн, Л.К. Білий, Л.Т. Котлярова, М.А. Мудрик, А.В. Сенченко, Т.М. Сорочан, Г.П. Шевченко, М.В. Субота) в межах планування трудової діяльності (А.Я. Бондар, І.В. Жадан, В.А. Колеснікова, О.Н. Кривов'яз, С.О. Нікітчина, Н.Б. Путіловська).

Науковці обґрунтували концептуальні засади створення та перспективного розвитку альтернативних навчальних закладів (І.Д. Бех, С.У. Гончаренко, І.А. Зязюн, О.В. Киричук, Ю.І. Мальований, В.Ф. Паламарчук, З.І. Слєпкань та інші). Значно розширена тематика досліджень щодо створення шкіл нового типу як закладів, де створюються умови для розвитку обдарованих дітей.

Історико-психологічні аспекти проблеми та передумова виникнення шкіл нового типу розкриті у працях І.А. Аркіна, Ю.З. Гільбуха, І.С. Кучерова, І.М. Михневича, Б.Г. Чижевського та інших. Організація навчально-виховного процесу, форми і методи педагогічної діяльності в школах нового типу характеризуються у дослідженнях В.М. Алфімова, І.В. Василенко, Н.Б. Гонтаровської, І.Г. Єрмакова, В.Є. Закревського, Б.С. Кобзаря, В.Ф. Паламарчук.

АКТУАЛЬНІСТЬ ДОСЛІДЖЕННЯ

У сучасних науково-педагогічних дослідженнях висвітлюються різноманітні проекти реформування освіти з метою відродження національної школи, яка б забезпечувала освіту і виховання учнів на рівні аналогічних навчальних закладів розвинутих держав світу.

Однак активні інноваційні тенденції в педагогічній практиці, появлення різних освітніх систем свідчать про те, що необхідною проблемою дослідження є проектування освітнього середовища як одного з головних факторів цілісного розвитку особистості.

Постала необхідність проведення досліджень щодо планування навчально-виховного процесу з проектуванням програми розвитку кожного учня. Але це можливо тоді, коли формується відповідне освітнє оточення, освітнє середовище, в якому розвивається дитина. При цьому необхідно враховувати психологічні характеристики школярів, рівень їх психічного розвитку, стан здоров'я, соціальні замовлення сім'ї кожного учня.

Сферою теоретичного та емпіричного аналізу у проведеному нами дослідженні стала взаємодія в аспекті „особистість – освітнє середовище”. Освітнім експериментальним середовищем ми визначаємо навчально-виховний комплекс №28 м. Дніпропетровська. Особливо ми вивчаємо перш за все розвиток соціальної активності учня.

Актуальність проблематики посилюється тим, що на сучасному етапі розвитку суспільства всі кризові економічні проблеми стали суттєвими соціально-економічними проблемами розвитку школи. Сьогодні держава неспроможна задовольнити необхідні потреби масової школи, матеріально-технічне і економічне становище якої все більш погіршується. Разом з тим з'явилося чимало сімей з широкими фінансовими можливостями, незадоволених рівнем освіти у школі, які за додаткову оплату готові сприяти заходам підвищення навчально-виховної роботи для своїх дітей. Це стало передумовою виникнення приватних шкіл, шкіл з додатковими господарськими структурами, введення платних послуг у звичайних навчальних закладах.

Невирішеність бажань і можливостей батьків з низьким соціально-економічним статусом стало значною проблемою організації середньої освіти у нашій державі. Наявність економічної кризи школи і, разом з цим, низького соціально-економічного становища сім'ї позначила суперечність між планами і можливостями батьків у виборі освітньої програми для своїх дітей.

Складнощі у вирішенні цих питань висунули головну проблему сьогодення – неодмінно створити систему соціального захисту дитини на рівні навчального закладу.

Необхідність розв'язання виявленої суперечності обумовлює актуальність вибраної нами проблеми для дослідження: як теоретично обґрунтувати і практично простежити організаційні засади щодо створення освітнього середовища учня та обґрунтування концептуальних засад створення та перспективи розвитку

(Продовження на с. 16) ►

(Закінчення, початок на с. 15)

альтернативних навчальних закладів.

Актуальність означеної проблеми і недостатність теоретичного та організаційно-практичного опрацювання її зумовили вибір теми експериментального дослідження, визначення об'єкта і предмета, формулювання гіпотези, постановку мети і завдань наукового пошуку.

Об'єкт дослідження – процес створення освітнього середовища як фактору цілісного розвитку особистості.

Предметом дослідження є науково-теоретичні та організаційно-практичні підходи щодо створення освітнього середовища як фактору особистісного розвитку дитини.

Мета дослідження полягає в розробці проекту освітнього середовища і створенні на його засадах педагогічної системи цілісного особистісного розвитку за умов навчально-виховного комплексу.

Гіпотези дослідження: якщо у навчально-виховному процесі використовувати педагогічну систему, яка реалізується на основі функціонування освітнього середовища (із пізнавальним, оздоровчим, культурно-утворюючим і соціальним напрямками) та спеціально розроблених педагогічних технологій і персональних програм, то це сприятиме успішному розв'язанню завдання цілісного розвитку особистості.

Мета і гіпотеза обумовили такі **завдання дослідження:**

- Проаналізувати теорію і практику формування умов цілісного особистісного розвитку, визначити і науково обґрунтувати основні напрями дослідження проблеми.
- Виявити педагогічні умови і методологічну спрямованість діяльності вчителя та учнів, що впливають на розвиток особистості в оточенні створеного експериментального освітнього середовища. Розробити експериментальний проект освітнього середовища школяра як фактору його цілісного особистісного розвитку.
- Створити педагогічну систему цілісного особистісного розвитку на основі обґрунтування науково-методичних підходів до цієї педагогічної діяльності у відповідності з наявністю функціонування дослідного проекту освітнього середовища.
- Розробити педагогічні технології особистісного розвитку в умовах експериментального освітнього середовища. Здійснити експериментальну перевірку запропонованої педагогічної системи щодо цілісного особистісного розвитку в умовах створеного освітнього середовища.
- На основі одержаних результатів розробити конкретні рекомендації для педагогів щодо формування освітнього середовища як фактору цілісного розвитку особистості.

Наукова новизна дослідження полягає у розробці проекту освітнього середовища як фактору цілісного особистісного розвитку. Головною особливістю проекту є єдність і співвіднесення структурних складових освітнього середовища (із пізнавальною, оздоровчою, культуруотворюючою та соціальною зоною розвитку).

Очікувані результати:

● Проведення експериментальної роботи з проблеми „Створення освітнього середовища як фактору розвитку особистості” планується на термін одного дванадцятирічного циклу державної реформи освіти, тобто на період з червня **2001** по травень **2013** року.

● Результатом має бути створення системи реалізації особистісно-орієнтованого підходу до учнів в умовах інноваційного навчально-виховного закладу.

● На базі представленого проекту освітнього середовища дитини буде створено і теоретично обґрунтовано педагогічну систему цілісного особистісного розвитку.

● Педагогічна система існуючого навчального закладу побудована і функціонує за принципами інтегративності, системності, варіативності, персоналізації, безперервності освіти. За цими принципами реалізуються і будуть узагальнені спеціально розроблені технологічні, конструктивні підходи щодо розвитку особистості, сформовані методологічні основи діяльності учителя і учня по створенню умов для цілісного особистісного розвитку. Методологічною основою визначений апробований раніше метод комплексного використання різних видів мистецтв в процесі діяльності учнів.

● За період експерименту буде розкрито теоретичне і практичне значення освітнього середовища як фактору особистісного розвитку школяра. Проміжні і кінцеві результати експериментальної роботи поетапно будуть викладені в монографії, наукових публікаціях, методичних та нормативних документах.

НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД У БАГАТОРІВНЕВОМУ ЕКСПЕРИМЕНТІ

Навчально-виховний комплекс № 28 м. Дніпропетровська як суб'єкт формування експериментального й інноваційного простору системно проводить експериментальну діяльність щодо соціально значущих освітніх нововведень у навчально-виховний процес, забезпечує їх втілення та проводить творче застосування в масовому досвіді, тобто апробований у себе досвід масово впроваджує в інших загальноосвітніх закладах.

Ми проводимо експериментальне дослідження, апробування і впровадження педагогічних нововведень на різних рівнях експериментування: *державному, регіональному та місцевому* (див. візи на стор. 18 і 23).

Концепція проекту Дніпропетровського національного університету та навчально-виховного комплексу № 28 опублікована в журналі „Директор школи, ліцею, гімназії” [2].

Враховуючи те, що вчителі представленого експериментального навчального закладу володіють методикою застосування педагогічних інновацій, послідовно впроваджують їх у свою практику, мають високу організаційну, технологічну та психологічну підготовленість, **навчально-виховний комплекс № 28 це багато-**

профільне інноваційне середовище, якому властива морально-психологічна ділова атмосфера.

У комплексі створені тимчасові творчі колективи, до складу яких входять вчителі, педагоги, психологи, соціологи, науковці з вищих навчальних закладів, співробітники навчально-дослідницьких установ, які у творчій співпраці розробили, апробували та впровадили в практику нашого експериментального та інших навчально-виховних закладів такі інноваційні педагогічні технології:

- Технологія створення моделі навчально-виховного комплексу як сучасного закладу освіти нового типу.
- Технологія культурологічного розвитку дитини.
- Технологія особистісно орієнтованого виховання і навчання.
- Технологія державно-громадського управління навчальним закладом.
- Технологія громадянського виховання учнів.
- Стратегія формування змісту освіти в аспекті особистісно орієнтованого виховання (на при-

*Інноваційна
школа*

**Наталія
ГОНТАРОВСЬКА**

Директор НВК
№ 28 м. Дніпропетровська, кандидат педагогічних наук

Директор школи, ліцею, гімназії № 4'2006

На державному рівні функціонує експериментальна модель освітнього середовища – експериментальний навчальний заклад всеукраїнського рівня – навчально-виховний комплекс № 28, який за Наказом Міністерства освіти і науки України від 05.11.2001 р. за № 718 розробляє наукову проблематику „Створення освітнього середовища як фактору розвитку особистості”. Наукове обґрунтування тематики дослідження надруковано в журналі „Наша школа” [1].

Організаційно-педагогічні підходи в плануванні і розробці системи особистісно орієнтованого навчання й виховання в інноваційному освітньому середовищі за Угодою про науково-педагогічне співробітництво між навчально-виховним комплексом № 28 та Інститутом проблем виховання АПН України апробуються в межах школи-лабораторії цього інституту.

Результатом має бути створення системи реалізації особистісного підходу до учнів в умовах навчально-виховного комплексу (психолого-педагогічний, організаційно-педагогічний та організаційно-правовий аспекти). Ця система буде викладена в монографії, рекомендаціях до пакету нормативних документів та ряді публікацій наукових консультантів, вчителів школи, членів тимчасового науково-творчого колективу, створеного на базі навчально-виховного комплексу № 28.

Навчально-виховний комплекс включено до всеукраїнського експерименту з апробації електронних програмних засобів навчального призначення з базових предметів: фізика, математика, хімія, географія, історія, англійська мова (відповідний Наказ Міністерства освіти і науки № 813 від 22.10.2004 р. „Про проведення апробації електронних засобів навчального призначення для загальноосвітніх закладів”). За результатами цього дослідження щомісяця колектив НВК проводить науково-практичні семінари міського та обласного рівня для вчителів-фахівців різних профілів.

Міський голова Іван Кулінченко відвідує навчально-виховний комплекс № 28

кладах організації навчально-виховного процесу в початковій школі та гімназії).

- Стратегія оздоровлення учнів в умовах навчання.
- Технологія формування здорового способу життя учасників навчально-виховного процесу.
- Технологія медико-психолого-педагогічного патронажу процесів розвитку особистості.
- Технологія соціалізації особистості.
- Технологія соціального захисту дитини в сучасному навчальному закладі.

Пропонуємо для розгляду стратегію оздоровлення учнів з описом системи функціонування навчально-виховного закладу комплексної оздоровчої орієнтації, яким, на наш погляд, має стати кожна сучасна школа. За розробку такої моделі навчального закладу педагогічний колектив навчально-виховного комплексу №28 став переможцем Всеукраїнського конкурсу захисту сучасної моделі навчального закладу – Школи сприяння здоров'ю (за впровадження інноваційних технологій щодо формування культури здоров'я, позитивної мотивації на здоровий спосіб життя навчально-виховного процесу).

НА ДЕРЖАВНОМУ РІВНІ наш експериментальний навчальний заклад розробляє програми та проводить науково-практичні конференції, семінари-практикуми, бере участь у міжнародних і Всеукраїнських виставках сучасних інноваційних закладів, в роботі яких ми пропагуємо та поширюємо наш педагогічний досвід.

Так впродовж останніх років на базі НВК № 28 проведено чотири-

денну Міжнародну науково-практичну конференцію „Розвиток творчої особистості в умовах навчально-виховного комплексу” [3]; ми брали участь у виставках міжрегіонального рівня „Освіта, кар’єра, суспільство” 2000, 2001, 2002, 2004, 2005 рр. [4]; у міжнародних виставках „Сучасна освіта в Україні” 2000–2005 рр. [5]. За результатами роботи наш заклад нагороджено грамотами та дипломами Міністерства освіти і науки України, Академії педагогічних наук України, „за розробку, впровадження і показ передових методів і технологій освітньої галузі, „...за вагомий внесок у модернізацію національної системи освіти, за досягнення в педагогічній, науковій діяльності” нагороджено Дипломами.

Участь у виставках використовувалась нами як засіб поширення інноваційного досвіду і результатів експериментальної діяльності на широкий загал педагогічних колективів та професіоналів закладів освіти України. Під час виставок ми провели науково-методичні семінари за темами: „Державно-громадське управління навчальним закладом”, „Стратегія оздоровлення в умовах навчання” [6; 7].

Великий інтерес у наших колег викликав методологічний практикум для шкільних психологів „Особистісний підхід у науковій психології та педагогіці” (2004 р.) за участю доктора психологічних наук Рибалки В.В., під час роботи якого були висвітлені

На регіональному рівні працює *кафедра розвитку особистості Дніпропетровського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти*, яка створена Наказом Управління освіти та науки Дніпропетровської обласної державної адміністрації (від 31 серпня 1993 р. за № 519) на базі навчально-виховного комплексу № 28 як структурний підрозділ інституту, як кафедра практичної педагогіки.

Головним завданням школи-кафедри є об’єднання зусиль Інституту післядипломної педагогічної освіти і навчального закладу з апробування й запровадження передового досвіду за інноваційними педагогічними технологіями, підготовки і перепідготовки вчителів, студентів, педагогічних працівників багатьох рівнів і профілів.

На місцевому рівні організована *Лабораторія інноваційної педагогіки Управління освіти та науки Дніпропетровської міської ради*, яка функціонує на засадах співпраці двох інноваційних навчальних закладів міста Дніпропетровська – НВК № 28 і НВО № 136. Лабораторія працює як показовий практичний майданчик з розробки та впровадження інноваційних педагогічних ідей на рівні організаційно-педагогічних підходів, формування змісту, апробування сучасного психолого-педагогічного інструментарію в системі навчально-виховної діяльності закладу (Рішення VII сесії Дніпропетровської міської ради від 01.06.2004 р.).

На місцевому рівні також створена *Педагогічна майстерня майбутніх фахівців* для проведення педагогічної практики студентів Дніпропетровського національного університету, Дніпропетровського державного інституту фізичної культури і спорту, педагогічного училища, які випробовують свої знання та навички педагогічної діяльності в конкретних життєвих обставинах у стосунках із вихованцями в межах навчально-виховного процесу.

Прикладом довготривалої спільної діяльності двох сторін – вищого навчального закладу і школи – став Проект створення інтегрованої системи освіти, вибудови моделі інтегрованого освітнього простору, організованого і педагогічно керованого сприятливого середовища для навчання і виховання учнівської молоді. Створення такої системи орієнтується на головний результат щодо досягнення основної мети – виховання конкурентноспроможного випускника школи та вузу, який, за умовним визначенням, стає якісним виміром ефективності функціонування пропонованої нами інтегрованої системи освіти.

Управлінці освіти Дніпропетровської міської ради обговорюють досвід НВК

НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ в системі роботи школи-кафедри розвитку особистості Дніпропетровського обласного інституту післядипломної освіти тільки впродовж останніх п'яти років (2000 – 2005 рр.) нами була організована педагогічна практика слухачів інституту для різних категорій: директорів, заступників директорів з навчально-виховної роботи, психологів, вчителів української мови та літератури, зарубіжної літератури, шкільних бібліотекарів, вчителів математики, вчителів музики та образотворчого мистецтва, вчителів початкової школи, вчителів фізичної культури. Як приклад надаємо тематику різноманітних форм роботи з вчителями початкової школи та вчителями фізичної культури в межах роботи школи-кафедри і представляємо кількісний склад учасників в запропонованих методичних заходах.

Так за п'ять останніх років було проведено:

1. *75 педагогічних практик*, у яких взяли участь 2250 вчителів початкових класів за темами: „Розвиток літературних здібностей учнів”, „Пошук ефективних освітніх технологій, які сприяють розвитку творчого потенціалу особистості”, „Робота з дитячою періодикою на прикладі Всеукраїнських дитячих журналів „Пізнайко”, „Вулик”, „Панорама творчих уроків учителів початкової школи”, „Методичне забезпечення навчального процесу”.

2. *Постійно діючий обласний семінар* для вчителів фізичного виховання „Здоров'єзберігаюча діяльність загальноосвітнього закладу”, 40 відкритих занять за участю 800 вчителів шкіл області за темами:

- „Особливості роботи з батьками та учнями 1 класів за посібником „Спортивна Абетка”;
- „Особливості роботи з батьками та учнями 2 класів за посібником „Спортивна містечко”;
- „Особливості роботи з батьками та учнями 3 класів за посібником „Спортивна країна”;
- „Особливості роботи з батьками та учнями 4 класів за посібником „Спортивний клуб”, „Особливості роботи з батьками та учнями 1 – 4 класів по залученню дітей у спортивні секції та спортивні школи”.

3. *Відкриті уроки* та групові заняття з питань розвитку літературних здібностей учнів та організації Всеукраїнського фестивалю „Чарівна книжка”. Проведено 90 заходів, у яких взяло участь 950 вчителів та бібліотекарів області за темами:

- „Особливості проведення уроків з позакласного читання в 1–4 класах за посібником „Літературний дім”;
- „Організація дитячих книжкових виставок та пропаганда дитячої книги”;
- „Аналіз дитячих творчих конкурсних робіт фестивалю „Чарівна книжка”;
- „Розвиток літературних здібностей учнів в умовах навчально-виховного комплексу”;
- „Робота клубу „Книголюбів” як учасника фестивалю „Чарівна книжка”.

такі теми, як „Психологічне забезпечення особистісно орієнтованого навчання в умовах загальноосвітнього закладу”, „Технологія роботи та впровадження індивідуалізованих програм розвитку особистості” тощо.

В грудні 2005 року ми звітували на загальних зборах Академії педагогічних наук України за темою: „Теорія і практика духовно-морального виховання дітей та молоді”. Виступ директора НВК № 28, кандидата педагогічних наук Н.Б. Гонтаровської „Створення освітнього середовища як необхідна умова морально-духовного розвитку особистості” опублікований в журналі „Директор школи, ліцею, гімназії” [8].

НА МІСЦЕВОМУ РІВНІ

в лабораторії інноваційної педагогіки створена можливість щодо організації співпраці колег міста з досвідченими педагогами НВК № 28, проводиться конкретна дієва науково-методична допомога молодим фахівцям із різних шкіл міста з метою організації їх роботи в інноваційному режимі. Коло проблем, які пропонує педагогічний колектив НВК № 28 для спільної науково-методичної діяльності по впровадженню досвіду експериментального закладу досить широке.

Так з 2002 по 2005 роки проведені такі різноманітні навчально-виховні заходи: семінар-практикум для керівників шкіл „Створення навчального закладу нового типу як оптимального середовища розвитку природних здібностей і обдарувань учнів, формування творчої осо-

бистості”; семінар для вчителів музики „Формування вокальної культури та музичного мислення учнів в умовах НВК № 28”, семінар-практикум для молодих вчителів російської мови та літератури „Технології розвитку літературно-творчих здібностей учнів”; палітра відкритих уроків для вчителів історії „Викладання суспільних дисциплін з комп’ютерною підтримкою”; конференція для вчителів англійської мови „Методика розвитку мовної компетенції учнів молодшої школи” як інноваційний крок у Британському видавництві „Macmillan”; семінар-нарада для керівників загальноосвітніх шкіл „Шляхи реалізації системного підходу до впровадження електронних засобів навчального та загального призначення в НВК № 28”; круглий стіл „Сучасні освітні технології” спільно з головним редактором газети „Завуч” Зоц В.Н. Результати проведених експериментальних досліджень, підсумки науково-методичних заходів навчально-виховного комплексу на всіх рівнях інноваційної діяльності – державному, регіональному, місцевому – були представлені на Всеукраїнський конкурс „100 кращих шкіл України – 2006” в межах номінації „Школа шкіл”. За висновками Оргкомітету навчально-виховний комплекс № 28 став лауреатом Всеукраїнського конкурсу [9].

Проведені нами семінари-практикуми підтверджують бажання творчого колективу НВК свої успіхи та досяг-

нення зробити надбанням усіх педагогів, які прагнуть удосконалити процес навчання і виховання молоді.

Всеукраїнська науково-практична конференція

ЛІТЕРАТУРА

1. Гонтаровська Н.Б. Проблема створення освітнього середовища як фактору цілісного розвитку особистості (на матеріалі досліджень у НВК № 28 м. Дніпропетровська). // Наша школа. – 2000. – № 2 – 3. – С. 240 – 243.
2. Гонтаровська Н.Б. Інтегрована система освіти (Концепція проекту Дніпропетровського національного університету та навчально-виховного комплексу №28. // Директор школи, ліцею, гімназії. – 2003. – № 4 – С. 48 – 52.
3. Розвиток творчої особистості в умовах навчально-виховного комплексу. Науково-практична конференція на базі НВК № 28 м. Дніпропетровська 1 – 4 квітня 1998 р. // Нива знань. – 1999. – № 3. – 60 с.
4. Освіта. Кар’єра. Суспільство. Спеціалізована виставка, м. Дніпропетровськ. / Офіційний каталог виставки 2000, 2001, 2002, 2003, 2004, 2005, 2005.
5. Сучасна освіта в Україні / Офіційний каталог виставки 2000, 2001, 2002, 2003, 2004, 2005. – Київ. – С. 30, 47.
6. Семінар Дніпропетровського НВК № 28: Стратегія оздоровлення в умовах навчання. // Сучасна освіта в Україні – 2005 / Офіційний каталог виставки. – 2005. – С. 12.
7. Семінар Дніпропетровського НВК № 28: Державно-громадське управління навчальним закладом. // Сучасна освіта в Україні – 2004. / Офіційний каталог виставки. – 2005. – С. 6.
8. Гонтаровська Н.Б. Створення освітнього середовища як необхідна умова морально-духовного розвитку особистості. // Директор школи, ліцею, гімназії. – 2005. – № 5 – 6. – С. 144 – 146.
9. Школи України 2006: Лауреати конкурсу „100 кращих шкіл України” у 9 номінаціях. – К.: Шкільний світ. – 2006. – С. 396.

Інноваційна
школа

КОНЦЕПЦІЯ КУЛЬТУРОЛОГІЧНОГО РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ

Культурологічний простір закладу

У створеному інноваційному освітньому середовищі провідне місце займає культурологічна орієнтація освіти й виховання, завдяки якій розвиток особистості відбувається в культуротворчому, поліхудожньому просторі за наявності головної вимоги до кожної дитини – безпосередньої активної участі її у художньо-творчій діяльності в межах навчально-виховного процесу як на уроках, так і в позаурочний час. Тож пропонуємо Вам ознайомитися з Концепцією культурологічного розвитку особистості в НВК № 28 і досвідом колег, їх міркуваннями щодо організації і втілення такої важливої, але нелегкої справи за матеріалами статей підрубрики “культурологічний простір закладу”.

**Наталія
ГОНТАРОВСЬКА**

Директор НВК
№ 28 м. Дніпропетровська, кандидат
педагогічних наук

Директор школи, ліцею, гімназії № 4'2006

Навчально-виховний комплекс № 28 м. Дніпропетровська працює як авторський освітній заклад упродовж десяти років. Концептуальні засади діяльності навчально-виховного комплексу визначають стратегічні державні документи: Конституція України, Державна програма „Освіта” („Україна XXI століття”), Закони України „Про освіту” та „Про загальну середню освіту”, Постанова Кабінету Міністрів України від 16.11.2000 р. № 1717 „Про перехід загальноосвітніх навчальних закладів на новий зміст, структуру, 12-річний термін навчання”.

Головна авторська ідея, яка спрямована на виконання комплексу завдань освіти і виховання

Державної програми реформування освітньої галузі, полягає в тому, що стрижневі освітні й виховні домінанти розвитку особистості проєктуються і реалізуються в культуротворчому, поліхудожньому середовищі з використанням активної художньо-творчої діяльності суб'єктів навчально-виховного процесу.

Навчально-виховна модель, яка функціонує на таких засадах, пропонує учням освітнє середовище, де панує свобода вибору, де пріоритетними в навчально-виховному процесі стають розвиваючий і культуротворчий напрями, де в поліхудожньому просторі відтворюється виховання особистості, здатної до самовизначення й самоствердження в різних сферах життєдіяльності.

Головна авторська ідея, яка спрямована на виконання комплексу завдань освіти і виховання

СУТЬ

культурологічного розвитку особистості

Освітні реформи, що започатковані в Україні, розраховані на вирішення глобальних проблем державотворення, головною серед яких є становлення нового типу людини, здатної удосконалити навколишній світ.

Ми розглядаємо людину як активнію частину соціокультурного середовища, яка впливає на характер його розвитку та стан перетворень.

Культурологічна орієнтація освіти і виховання спрямована на гуманізацію та гуманітаризацію освіти, впровадження демократизму в навчально-виховний процес. Вона дозволяє вирішувати головні завдання антропоцентричної школи, в якій кожен конкретний учень стає суб'єктом постановки комплексних завдань програмування своєї життєдіяльності, тобто стає суб'єктом власного життєтворення.

Головним надбанням у процесі культурологічного розвитку особистості стає ціннісно-сміслова свідомість із сформованою здатністю індивіда на перетворювальну функцію в існуючому навколо людини життєвому просторі.

ОСНОВНІ ПІДХОДИ ТА ПРИНЦИПИ культурологічного розвитку особистості

Основні принципи культурологічного розвитку особистості базуються на загальноприйнятих засадах, які визначені відповідними офіційними документами і сформульовані в програмі „Освіта” („Україна ХХІ століття”).

Поряд з гуманізмом, демократичністю, зв'язком з практичною діяльністю, зорієнтованістю на позитивні соціальні дії, полікультурністю й плюралізмом ми визначаємо деякі організаційно-педагогічні підходи та принципи, сформульовані на основі гуманізації і демократизації виховного процесу, системності і комплектності, притаманні інноваційному освітньому середовищу, яким є навчально-виховний комплекс № 28.

Насамперед вирішальним у створенні умов культурологічного розвитку особистості стає таке освітнє середовище, що дає змогу всім учням забез-

печити однакові можливості для розвитку й застосування їхніх потенційних здібностей, надає кожній дитині право реалізувати найголовнішу потребу особистості, яка розвивається, – самовизначитись і самореалізуватись в повсякденному житті, тобто не готуватись до майбутнього, а жити вже сьогодні.

Цей підхід застосований завдяки профільній і багатофункціональній системі навчально-виховної діяльності закладу, який за структурою об'єднує дошкільний заклад, спеціалізовану школу естетичного профілю, гімназію, центри позашкільної роботи і спортивно-оздоровчий, учнівське виробниче об'єднання.

Дошкільний заклад забезпечує виховання й розвиток дітей 3-6 років, їхню підготовку до навчання в школі за загальною концепцією навчального закладу з орієнтацією на оздоровлення дітей, діяльнісний художньо-творчий вияв кожного вихованця.

Спеціалізована школа естетичного профілю функціонує в складі 1-11-х класів. Нарівні із загальноосвітніми дисциплінами з першого класу викладаються предмети естетичного циклу: музична і театральна діяльність, художня організація предметно-просторового середовища, літературна діяльність і хореографія.

Гімназія діє в складі 5-11-х класів, забезпечує умови для творчого зростання та індивідуалізації навчання здібних і обдарованих учнів за рахунок поглибленого вивчення профільних дисциплін, оволодіння основами наук на підвищеному рівні через виконання особистісно зорієнтованих програм у системі самоосвіти.

Основний контингент учнів має право користуватися додатковими можливостями:

- одержувати знання й навички, застосовуючи їх у системі активної творчої діяльності **центру позашкільної роботи** і учнівського виробничого об'єднання;
- зміцнювати своє здоров'я й лікуватися, поліпшувати стан фізичного розвитку в **спортивно-оздоровчому центрі**.

Системоутворюючим принципом функціонування інноваційної освітньої моделі даного навчального закладу став **принцип культуровідповідності**, що

регулює становлення особистості в процесі інтеграції світової і національної культури. Створені передумови для виховання особистості на основі національної традиції й водночас збагачення її іншими культурами. **Принцип комплексного використання мистецтв і міжпредметної інтегрованості** в навчально-виховному процесі базується на ідеї „поліхудожнього виховання”, такої форми залучення школярів до мистецтва, „яка дозволить їм зрозуміти витоки різних видів художньої діяльності та отримати базові уявлення й навички з кожного мистецтва, на відміну від монохудожнього підходу до викладання, коли заняття будуються на основі ізольованої професійної системи якогось одного виду художньої діяльності”.*

Комплексний поліхудожній розвиток особистості потребує всебічного підходу і реалізується в умовах створеного багатфункціонального освітнього середовища:

- у процесі систематичних занять на уроках загальноосвітніх дисциплін, уроках з предметів естетичного профілю;
- у позаурочній діяльності в колективі;
- у самостійній художній діяльності;
- у родинному колі на дозвіллі з узагальненням і обговоренням результатів з учнівським колективом.

Принцип єдності комплексного художнього виховання з загальною освітою, трудовою підготовкою й організацією вільного часу учнів простежується в нашому проекті через усі структурні підрозділи навчально-виховного комплексу: спеціалізовану школу, гімназію, центр позашкільної роботи і виробниче об'єднання учнів.

Принципи наступності та безперервності художньо-творчої діяльності визначають систематичність художньої освіти в структурі: урок – студія – поліхудожні учнівські об'єднання – художньо-творчі спілки для обдарованих школярів.

Принцип художньо-творчої діяльності та самодіяльності забезпечує особистісно орієнтований підхід через програмування й виконання завдань

* Юсов Б. Взаємодія та інтеграція мистецтв у поліхудожньому розвитку школярів. – Ворошиловград, 1990. – С. 8.

розвитку кожної дитини на основі її поліхудожньої творчості.

Принцип свободи вибору відповідної діяльності в різних сферах життя особистості в межах шкільного середовища сприяє формуванню демократичних стосунків між суб'єктами педагогічної взаємодії, які пізніше налаштовуються на організацію процесу саморозвитку та самоорганізації виховання в найоптимальніших його формах.

ГОЛОВНА МЕТА І ЗАВДАННЯ

культурологічного розвитку особистості

Головна мета культурологічного розвитку особистості – підготувати свідому та по-громадському зрілу людину, якій притаманні творче мислення, здатність до саморозвитку і самореалізації своєї особистості на користь суспільства. Вона керується світовими цінностями як еталоном-виміром свого власного життя. Для неї джерелом формування почуття власної гідності є можливість, розбудовуючи свою життєдіяльність, орієнтуватися на кращі ціннісні зразки світової та національної культури.

Мета культурологічного розвитку особистості має конкретизуватися в наступних завданнях:

- формування здатності особистості усвідомлювати свій власний розвиток як невід'ємну складову національної культури, частку культури світової;
- формування світогляду особистості, естетичного ставлення до навколишнього середовища на основі її активної художньо-творчої діяльності;
- підвищення креативності, розвиток індивідуальних особливостей засобами комплексного використання різних видів мистецтв у створеній полімодальній системі художнього виховання;
- виховання потреби особистості реалізувати власні творчі інтереси та здібності в галузі мистецтва, науки, виробничої діяльності;
- усвідомлення взаємозв'язку між неодмінністю збереження й зміцнення власного здоров'я (морального й фізичного) із становленням загальної культури суспільства;

- формування екологічної свідомості, визначення своєї власної значущості в збереженні природи та рідної землі;
- формування правової культури та соціальної активності; уміння усвідомлювати свою роль у прогресивному розвитку суспільства, уміння визначати рівень своєї участі в житті суспільства;
- виховання етичного ставлення і поваги до оточуючих, формування толерантності у взаємозв'язках і взаємодіях з іншими людьми.

УПРАВЛІННЯ ПРОЦЕСОМ культуросологічного розвитку особистості

Управління процесом культуросологічного розвитку особистості безпосередньо здійснює директор навчально-виховного комплексу в тісній взаємодії з педагогічним колективом і радою закладу.

До процесу управління культуросологічним розвитком особистості залучаються фахівці різних спеціальностей: науковці, педагоги, медичні працівники, соціальні педагоги.

Основне місце в цьому процесі посідає родина вихованця, за безпосередньою участю якої вибудовуються особистісні програми з визначенням близької та перспективної зон розвитку.

УМОВИ РЕАЛІЗАЦІЇ КОНЦЕПЦІЇ

Процес культуросологічного розвитку особистості буде ефективним за таких умов:

** Концепція розвитку загальної середньої освіти: Проект// Освіта України. – 2000. – № 33, 16 серпня. – С. 8-11.

ЗМІСТ І ФОРМИ

культуросологічного розвитку особистості

Зміст культуросологічного розвитку особистості в інноваційному освітньому середовищі навчально-виховного комплексу, з одного боку, складається з урахуванням загальнодержавних концептуальних положень і має у своїй основі українознавчу спрямованість, осучасненість, збереження в шкільному змісті базового ядра наукових знань, підвищення ролі життєвої і соціальної компетентності учнів, посилення практичного й виховного спрямування мовно-літературної освіти, природознавчої галузі, комплексну реалізацію оздоровчої функції школи, інформатизації загальної середньої освіти, трудової підготовки.** А з другого – визначається на рівні широких перспективних можливостей щодо планування процесу пізнання з урахуванням особливостей дитини в умовах створеного освітнього середовища.

Розробка змісту культуросологічного розвитку особистості передбачає її комплексну діяльність у різних сферах життя: освітній, оздоровчій, художньо-творчій та соціальній. Таким випробувальним майданчиком життєдіяльності для кожної дитини стає комплексне освітнє середовище з різними функціональними змістовними напрямками з оволодіння основами наук, мистецтв, ремесел, фізичної культури.

У навчально-виховному комплексі діяльність учнів планується згідно з їхніми потребами і можливостями:

- **освітня діяльність** може плануватись у спеціалізованій школі чи гімназії після основних занять на спецкурсах у школі чи в Державному національному університеті, у режимі самоосвіти за програмою наукового учнівського товариства;
- **художньо-творча діяльність** починається на первинному рівні за змістом художніх дисциплін-мистецтв, продовжується в різнопрофільних аматорських студіях і завершується професійним опануванням одного або декількох видів мистецтв у спеціалізованих школах (художня, хореографічна) та поліхудожніх об'єднаннях учнів;
- **оздоровча діяльність** кожної дитини проводиться під медико-психологічним патронажем і планується з урахуванням стану здоров'я, його корекції та профілактики захворювань. Вона здійснюється в системі реалізації особистої програми оздоровлення, яка складається з обов'язкових тематичних занять із засвоєння здорового способу життя, щоденних уроків фізичної культури, враховує спеціальні заняття спортом за інтересами, у разі потреби включає діагностичні, профілактичні або лікувальні заходи;
- **соціалізація дитини** здійснюється в різних структурних підрозділах навчально-виховного комплексу, передусім в умовах виробничого підприємства, де відбувається апробування здібностей та стабільності інтересів у сфері навчально-виробничої гри, вибір життєвого шляху через набуття початкових професійних навичок, формування стосунків з дорослими та ровесниками у сфері колективної виробничої діяльності.

ІНСТИТУТИ, які сприяють культурологічному розвитку особистості

Основними інститутами забезпечення культурологічного розвитку особистості є структурні підрозділи навчально-виховного комплексу № 28: дошкільний заклад, спеціалізована школа естетичного профілю, центр позашкільної роботи, спортивно-оздоровчий центр та навчально-виробниче об'єднання учнів.

Головними інстанціями, які сприяють культурологічному розвитку особистості, також є:

- історичний та художній музеї міста;
- обласна дитяча бібліотека ім. М.Светлова та інші;
- драматичні та музичні театри, Дніпропетровська філармонія, органний зал; кінотеатри;
- постійно діючі та пересувні виставки історико-етнічного, краєзнавчого та художнього напрямку;
- державні та приватні позашкільні заклади художньо-естетичного, наукового та спортивного профілю;
- музичні та художні школи, міські колективи народного, бального і сучасного танцю.

Науково-дослідні та навчально-методичні заклади, які сприяють науково-методичному забезпеченню програм культурологічного розвитку особистості:

- Інститут проблем виховання АПН України;
- Науково-методичний центр середньої освіти Міністерства освіти і науки України;
- Державна академія керівних кадрів;
- Дніпропетровський інститут післядипломної освіти;
- Дніпропетровський національний університет;
- Дніпропетровський державний інститут фізичної культури та спорту;
- Інститут художньої освіти Російської академії освіти (лабораторія комплексної взаємодії мистецтв).

Громадські організації, що сприяють досягненню цілей культурологічного розвитку особистості:

- шкільна учнівська демократична республіка;
- загальношкільна рада навчально-виховного комплексу;
- піклувальна рада закладу;
- Дніпропетровський обласний фонд „Підтримки і сприяння освіті”.

Головні завдання культурологічного розвитку особистості, які виконує педагогічний колектив, спонукають налагоджувати зв'язки із засобами масової інформації шляхом залучення відповідних працівників громадських організацій до участі в науково-педагогічній діяльності закладу та завдяки підготовці матеріалів із досвіду роботи для періодичної преси, телевізійних і радіопередач.

Останнім часом досвід і надбання педагогічного колективу широко висвітлюються на науково-практичних конференціях і семінарах, педагогічних фахових зустрічах із науковцями та практиками.

- науково-методичне забезпечення функціонування інноваційного навчального закладу: відпрацювання системи роботи навчально-виховного комплексу в статусі школи-лабораторії особистісно орієнтованого виховання Інституту проблем виховання АПН України, у статусі школи-кафедри розвитку особистості Дніпропетровського обласного інституту післядипломної освіти;
- розробка та апробування нових технологій культурологічного розвитку особистості;
- вирішення правових та організаційних питань щодо поліпшення діяльності та фінансування структурних підрозділів навчально-виховного комплексу;
- створення науково-дослідних осередків для безпосереднього опрацювання досвіду та результатів системи культурологічного розвитку особистості в контексті сучасної філософії особистісно зорієнтованого виховання;
- підвищення професійної кваліфікації педагогів і вихователів; опанування форм та методів наукових досліджень з метою проведення експериментальної педагогічної діяльності;
- організація та забезпечення системи загальної педагогізації родини з метою підвищення ролі сімейного виховання;
- розробка та впровадження гнучкого механізму стимулювання педагогічних працівників за високі результати в організації навчально-виховного процесу.

МИСТЕЦЬКІ МАРШРУТИ ЖИТТЄВОЇ УСПІШНОСТІ

ДОСВІД ОПРАЦЮВАННЯ КОНЦЕПТУАЛЬНИХ ПОЛОЖЕНЬ ЩОДО КУЛЬТУРОЛОГІЧНОГО РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ

Культурологічний простір закладу

Концепція культурологічного розвитку особистості стала науковим підґрунтям організаційної і змістовної мережі центру позашкільної роботи НВК № 28, в якому розбудовані технології втілення таких понять, як творчість, творча особистість, творчий потенціал, процес розкриття, процес інтеграції...

У загальному вигляді згідно Концепції творчість розглядається не тільки як цілеспрямований процес творення чогось нового (для цього – уроки, художні студії, майстерні, художні колективи), а як властивість особистості, що проявляється у всіх сферах її життя: високому рівні творчих здібностей, незвичайному творчому потенціалі, схильності до творчої діяльності, що домінує над іншими формами спрямованості особистості.

Результати моніторингу, проведеному в 11 навчальних групах (5–9 класи), підтвердили наукову гіпотезу цієї Концепції, а саме, що практика творчої діяльності (образотворчої, декоративно-прикладної, вокально-хорової, театральної, хореографічної) формує творчу мотивацію, тобто особливе прагнення до самоствердження, потребу до самоактуалізації.

Створене **освітнє середовище** дає унікальну можливість кожному учневі зайняти свою творчу сходинку (нішу) для сьогоденної та майбутньої успішності, і **веськільне життя йти сходинками вгору до себе, до власної успішності.**

Вчителі навчальних дисциплін державного компоненту освіти про наших учнів кажуть, що вони спроможні продукувати нестандартні рішення, дивувати, викликати захоплення..., тобто відслідковується тенденція росту творчого потенціалу від стереотипного до оригінального, від даного до можливого.

Прикладом може бути творча діяльність учнів, які займаються в сучасному творчому об'єднанні – у центрі дитячої моди (керівник А. Федько).

На початку року у частини учнів, які прийшли на заняття в центр моди, спостерігалось блокування творчого потенціалу з при-

**Алла
БАНКОВСЬКА**

Заступник директора з навчально-виховної роботи НВК № 28 м. Дніпропетровська

*Інноваційна
школа*

Директор школи, ліцею, гімназії № 4'2006

АРТ-ТЕРАПЕВТИЧНЕ освітнє середовище

Уроки естетичного циклу допомагають дитині адаптуватися до навколишнього середовища. В учнів покращуються комунікативні навички, зникає напруга, тривожність, вони стають більш відвертими, впевненими, вільно висловлюють свої думки.

На уроці театральної діяльності (вчитель Кирилов В.А.) учні одержують нові враження від того, що, перевтілюючись в ті чи інші художні образи, вони вчаться вибудовувати свої почуття. Вчитель-фахівець стимулює розвиток уважного, чуйного ставлення учнів один до одного, формує такий психологічний феномен, як емпатія, здатність розуміти емоційний стан іншої людини та адекватно виявляти свій.

На музичних заняттях поліхудожнього компоненту освіти з метою дослідження психологічного сприйняття музичних творів вчителька Позументщикова Л.А. використала методику проєктивного типу – метод незакінчених розповідей в інтерпретації прослуханих музичних творів. Аналізуючи відповіді дітей, можна зробити висновок, що діти мають здатність адекватно відгукуватись на музичний твір, відчують гармонію змісту, форми та музичного матеріалу твору, передають його настрій. Через деякий час ми відмітили ще більшу їх зацікавленість різними музичними творами, свідому емоційну окрасу вокального виконання. Таким чином, музичні заняття корекційно відбудовують зміни в психологічному стані дитини: позитивно змінюють міжособистісні стосунки, знижують нервові перевантаження, поліпшують емоційну культуру.

Спостереження емоційного стану учнів під час проведення уроків мистецтв, а саме уроків з хореографії, підтвердили, що через рух можна дати вихід сильним емоціям, що в танці розвивається зв'язок між фізичною дією та внутрішнім емоційним станом дитини.

Уільям Джеймс сказав, що „людина – це крапля розуму в океані емоцій”. Але **надлишок емоційних переживань, як негативних, так і позитивних, особливо в шкільному віці, викликає порушення роботи організму.** Рух, хореографічна діяльність дають змогу розпізнати свої емоційні почуття. Танок стає тілесним вираженням різних емоційних станів. Одна частина дітей гармонійно відчуває себе в повільному ритмі, інша – в швидкому ритмі. Робота в групах на уроках хореографії дає змогу не порушувати різні емоційні надбання учнів, будувати хореографічну дію на базовому русі учнів, а також впродовж уроку інтегрувати різні аспекти емоційного досвіду між групами, що сприяє емоційному розвитку особистості, подальшому розвитку інтелекту (IQ).

Таким чином, Концепція культурологічного розвитку особистості Гонтаровської Н.Б. зробила можливим в межах навчально-виховного комплексу без зайвих зусиль, гармонійно із життєвими потребами **для кожної дитини побудувати свій особливий маршрут** життєвої успішності, вирішити проблему відкриття творчої основи в людині як відкритого поля для різноманітної творчої діяльності, конкретний вибір якої залежить від особистості учня.

чин жахань, тривожності, внутрішніх конфліктів, комплексів невпевненості у собі, невідреаговані переживання. Деякі з учнів спочатку бачили себе тільки у ролі дизайнерів одягу.

“Золотим ключиком” до відкриття творчого потенціалу стало встановлення **внутрішнього контакту вчитель – учень, гармонізація внутрішніх протиріч**, що в свою чергу відкрило дверцята душі до свідомого сприйняття внутрішніх ресурсів та творчих здібностей.

Через деякий час більшість учениць, подолавши внутрішні комплекси, почали активно творити, використовуючи різні сфери творчості: дизайн одягу, пошив одягу, показ одягу на подіумі.

Створення освітнього середовища за нашим варіантом можна назвати арт-терапевтичною технологією, але й сам по собі художній компонент освіти за своєю внутрішньою сутністю є цілющим та натхненним (див. вріз).

Можна багато писати про позитивну роль використання мистецтв в розвитку творчої особистості в умовах нашого навчального закладу, можна для більшого переконання привести цілу палітру Дипломів, Грамот, Міжнародних та Всеукраїнських нагород художніх колективів НВК № 28, але краще відчуті чудодійну силу мистецтв в творчих майстернях і студіях, художніх колективах та осередках, самому щось творчо зробити або виконати, і в нагороду відчуті гармонізацію світу своєї власної душі.

*Приходьте та
переконайтеся!*

ТЕАТР И ДЕТИ

БЕЗГРАНИЧНЫЕ ВОЗМОЖНОСТИ В ГРАНИЦАХ ВОЗМОЖНОГО

Культурологічний простір закладу

*«Мы перешли порог нового тысячелетия.
Мы стоим на пороге нового превращения.
Человечество делает новый шаг вперед к „Ното creator”,
человеку творящему, и этот шаг в логической цепочке раз-
вития человечества неизбежен.»*

С. КЛУБКОВ

Сегодня каждый учитель современной школы одержим поиском пути раскрытия и развития духовного, творческого потенциала детской личности и в целом проблемой возвращения человека „дважды разумного”, слишком рационального к себе, к своей творческой природе.

Один из божественных даров природы (я не ошибусь, если скажу, что каждый из нас испытал его магическое воздействие) – потребность смотреть в зеркало сцены как в выражение всеобщего лица человеческого, страсть к лицедейству, заложенная в генетическом коде каждого из нас.

Наверняка многие, начиная с раннего детства, пытались играть роль такого зеркала, и, если даже это не стало призванием, все мы по праву с почтением относим актерское детство к искусству высокому, требующему абсолютной посвященности, святого служения и преданности.

Ф.М. Достоевский устами Алеши Карамазова утверждал, что ничего нет выше, сильнее, здоровее и полезнее, чем хорошие воспоминания, вынесенные из детства. Театральные впечатления

способны сохраняться в памяти надолго. В отношении человека к театру многое зависит от того, был ли в его жизни театр ДЕТСТВА.

Сегодня театр – это практически единственное живое искусство, встретиться с которым могут и должны наши телекомпьютерные дети. „Мы очень хорошо знаем, как обучать ребенка рисованию, игре на музыкальных инструментах, пению, танцу. Здесь есть свои апробированные методики обучения (хорошие или плохие), но они есть и они «работают». И только того, как учить детей актерскому мастерству по-настоящему, не знает никто.” (П. Попов, профессор Московского института современного искусства).

Существует расхожее мнение, что „дети – лучшие актеры”, т.к. могут подолгу и увлеченно играть во всевозможные игры. Из творческих, даже при наличии ярко выраженных природных данных, актерское искусство перевоплощения считается наиболее сложным в освоении. Ведь материалом, творцом и произведением искусства в

Інноваційна
школа

**Владимир
КИРИЛОВ**

Учитель театральной деятельности НВК №28,
г. Днепропетровск

Директор школи, ліцею, гімназії № 4'2006

одном лице является живой, действующий человек.

Учитывая все возрастные и психологические проблемы, используя актерские технологии проектного типа, личностный ориентированный подход к каждому, кто пришел на урок в театральную студию, мы разработали свою комплексную программу занятий театрального искусства, условно разделив ее на три основные составляющие: азбуку театра, творческую разминку и театральную игру.

АЗБУКА ТЕАТРА

Воспитание зрительской культуры Общие знания о театре

Слово „театр” от греческого „*theatron*”, где корень „*thea*” означает „смотреть”.

Встреча ребенка с живим искусством театра – вот тот возможный уровень соприкосновения. Не видя театрального спектакля, мы ничего не сможем понять и почувствовать, потому что театр – это то, что происходит здесь и сейчас. Тайна процесса творчества происходит на глазах зрителей и при их участии. К.С. Станиславский видел силу театра в том, что он ставит зрителя в положение „третьего творца”. Зритель – это роль! И вот уже полученный театральный билет, переодевание в праздничный костюм, атмосфера театра, театральный ритуал – все это пробуждает в маленьком человеке осознание значимости момента встречи с театральным искусством.

Известный театральный критик Ю. Юзовский, наблюдая за детским зрителем, пишет: „Вы глядите на сцену и на зал и не знаете, где интереснее. Присмотритесь к тому, как дети смотрят, и перед вами, как по волшебству, раскрывается вдруг тайна: **будущий характер человека.**”

Вот мальчик – он вбирает в себя все смешное, все зернышки смешного, которые высыпал режиссер из своего рукава... Рядом тоненькая девочка, она смотрит задумчиво, раздумывая, деликатно улыбаясь про себя, – и рот ее похож на маленькую овальную монету. Рядом – крепыш, он совсем не улыба-

ется. Ему не до смеха, ему важно знать, что же будет и чем всё закончится... Так сидят рядом Юмор, Поэзия и Дело – и болтают ножками.” После спектакля на уроке главным в обсуждении, общении должен стать принцип воссоздания атмосферы увиденного спектакля.

Размышление детей после спектакля не перечисление последовательности сюжета, положительных и отрицательных героев, не повторение явного и очевидного, но обязательно самостоятельное размышление Юмора, Поэзии и Дела – таких разных типов детской личности, в конечном счёте, размышление о жизни и смысле бытия.

ТВОРЧЕСКАЯ РАЗМИНКА

Тренинг органов восприятия, органов чувств. Выполнение простейших игровых упражнений, развивающих психофизические процессы. Задача – изучение, развитие и реализация детьми своих потенциальных возможностей.

Успех игрового тренинга во многом определяется личностью педагога. Это должен быть человек, обладающий огромной энергией, и это существенное условие, т.к. раскачать „холодный” класс педагог может только на своей собственной энергии. Лучшее условие для занятий, как показала практика, небольшие группы (7- 10 чел.).

Не менее важным качеством педагога является умение создать в классе доброжелательную, творческую атмосферу радости. Тренинг – игра, удовольствие. Если удаётся создать такую атмосферу, то не надо заставлять детей работать или подстёгивать их дополнительными приёмами.

Войдя во вкус, они сами готовы „вернуться наизнанку”, потому что получают от этого наслаждение. Усталые, но довольные – вот определение состояния участников удачно прошедшей творческой разминки.

ТЕАТРАЛЬНАЯ ИГРА

Трансформация детской игры в творчество – в игру эстетическую

Игра, в частности, театральная игра, по мнению психологов, – лучшее средство развития фантазии и воображения,

воспитания эмоций и даже „... лучшая форма организации эмоционального поведения” (Л. Выготский) Конечная цель – через театральную игру развить желание быть всегда в творческом состоянии по отношению к миру.

Задача игры – удовлетворение потребностей и развитие эстетического вкуса самих играющих.

Ценность театральной игры не в результате, а в самом процессе. Тем не менее, такие игры самодостаточны и имеют ценность как предхудожественная деятельность. Будучи однажды сыгранной, игра в театр остаётся в памяти как некое духовное творение или ценность, помогает ребёнку превратиться из „человека играющего” в „человека эстетического”, познавать радость самовыражения и духовного, творческого подъема.

Для ребёнка важна действенная игра, понимаемая в самом широком смысле.

Эти особенности очень близки детям, потому что игра и общение для них – ведущий способ познания мира. Ребёнок присваивает чужой опыт и приобретает собственные знания и убеждения через игру. Также через игру ребёнок реализует потребность к проявлению „драматического инстинкта”, потребность в превращении и подражании.

Всё это совпадает с игровой природой театра. Дети чрезвычайно восприимчивы к условностям, легко принимают любое игровое „как будто”, легко соединяют вымышленный мир театра и свою органическую, естественную природу существования. Защитный природный механизм помогает ребёнку оставаться в игре всегда самим собой. Попытка „создавать” образ для ребёнка – насилие.

Способ существования детей-исполнителей на сцене – актёрский, но не по типу проживания в образе, а по типу представления (отстранения).

Ребёнок должен представить образ. Это важное и основное условие игры.

В целом, театральная игра – прекрасное средство раскрепощения, сня-

тия зажимов, природных или нажитых ребёнком, средство выражения, проявления чувств, эмоций, способ творческой самореализации.

Главный принцип: педагог – участник игры. Он активизирует стремление детей к самостоятельности в выборе сюжета, а в процессе его разыгрывания намечает и направляет действие по контуру сюжета.

Педагог – ведущий (может быть в роли сказочника или сказочного героя) читает сказку, рассказ или отрывок из них и обсуждает прочитанное с детьми. В ходе обсуждения возникает идея оживить прочитанное. Дети „сыграют” любой предмет, если увлекательно рассказать о нём, о его значении в театрализованной игре. Трудно уговорить ребёнка „сыграть” просто куст шиповника, но легко, если объяснить ему, что этот куст своими колючками будет преграждать путь Волку, помогать Красной Шапочке, а спасителям-охотникам дарить цветы.

В прологе к пьесе „Умные вещи” С.Я. Маршак точно определил принцип театральной игры:

*Мы для спектакля не должны
Из камня строить стены.
Они совсем и не нужны
Для сказки и для сцены.*

Проектируемые педагогом незамысловатые игровые ситуации также могут служить сюжетом для проведения эстетической, театральной игры. Режиссура построения игровой ситуации во многом зависит от сиюминутной атмосферы самого урока. Главное условие – „отразить” и „подхватить” ситуацию (предлагаемые обстоятельства даны на уроке) и из энергии сложившейся ситуации „здесь и сейчас”, „закручивать”, „выстраивать” следующее событие, предлагая и усложняя новые обстоятельства, конфликтную ситуацию. Цель – эстетически организовать игру. Именно театральная игра ведёт к возникновению эстетически чистых мыслей и чувств, их осмыслению, рождению своеобразного художественного образа.

Педагогіка
школи

ЛЯЛЬКА ТА ДИТИНА

ДОСВІД ВИКОРИСТАННЯ АРТ-ТЕРАПЕВТИЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА УРОКАХ МИСТЕЦТВ

Культурологічний простір закладу

Вікторія ЧУРАЙ

Актриса вищої категорії,
викладач НВК №28,
м. Дніпропетровськ

Директор школи, ліцею, гімназії № 4'2006

32

Лялька та дитина нерозривно пов'язані між собою з далеких часів. З появою першої дитини з'явилась і перша лялька, в усі часи діти гралися ляльками, незалежно від того, з чого вони зроблені: з дерева, глини, соломи чи ниток. Головне, що за допомогою цієї гри дитина може фантазувати, творити та розвиватися. Гра з лялькою допомагає дитині звільнити свої емоції та переживання. Ось чому ми вирішили уроки театральної діяльності в початковій школі побудувати на основі жанру лялькового театру. **Мета наших уроків – надати можливість дитині за допомогою ляльки розкрити свої творчі здібності, позбавитись внутрішніх зажимів та комплексів.**

Програма уроків лялькового театру базується на комплексному підході до уроків театральної діяльності: ознайомленням з видами театральної ляльки, сценічною мовою та пластикою, етюдній роботі з лялькою, імпровізацією та драматизацією.

З чого ж треба починати? Перші уроки ми починаємо зі знайомства з видами та системами театральної

ляльки. Найбільш знайома та доступна для дитини лялька – це петрушка, іншими словами лялька-рукавичка. Для того, щоб її оживити, її треба одягти на руку. Тому найбільше уваги на перших уроках ми приділяємо розвитку виразності рук дитини. Ми граємо в театр рук. Учні отримують завдання придивитись, якими можуть бути руки людини: жорсткими чи лагідними, легкими чи важкими, радісними чи засмученими.

Так поступово дитина вивчає різні емоційні прояви людини, і для цього ми відбираємо найбільш сильні та виразні емоції. Ми пробуємо за допомогою рук створити маленький емоційний етюд. Кожна дитина отримує картки із завданнями показати: “ніжні руки”, або “сильні руки”, чи “радісні руки” і таке інше, фантазує на свою тему, а всі інші відгадують, яку емоцію прагне дитина передати. Або інша справа – гра “Сліпий”, яка покращує чуттєве сприйняття світу дитиною. Обирається учень, якому ми зав'язуємо очі, який навпомацки повинен відгадати, чиї це руки. Характеристики рук обговорюються задалегідь. Наприклад, у Аліни руки “ніжні”, у Саші “тверді”, а у

Насті “ціпки”. В цій грі інколи можуть виникати проблеми, наприклад, коли комусь із хлопців випадає завдання показати лагідні або ніжні руки. Вони спочатку можуть відмовитись від цього завдання, але, якщо попросити їх уявити, що це руки мами чи бабусі, вони з радістю погоджуються та точно виконують завдання. За допомогою таких вправ діти відкривають у собі нову палітру відчуттів і навчаються прислухатися до своїх емоцій та розуміти їх, а також звертати увагу на емоційний стан оточуючих, знаходити взаєморозуміння з ними.

Наступним кроком є створення за допомогою рук персонажів для тіньового театру.

Ця робота приносить дітям особливе задоволення, тому що кожен може створити і показати будь-який, навіть повністю вигаданий образ. Починаємо з найбільш поширених та відомих героїв, звірів чи птахів, інколи навіть зображуємо предмети.

Надалі завдання ускладнюються, дітям пропонується поділитися на пари і показати етюд зі своїми героями за запропонованими обставинами. Наприклад, етюди “Знайомство”, “У лісі”, “На погулянці”. Діти завжди люблять ігрові та інші види завдань, в яких є можливість проявити свої творчі здібності. Якщо завдання пов’язані із знайомими для дітей обставинами або казковими ситуаціями, вони починають активно фантазувати та грати. Все це допомагає дитині навчитись відтворювати свої емоції за допомогою сценічних образів. Треба познайомити дітей з поняттям “сценічний образ”. Це образ, який можна створити на сцені за допомогою відчуттів, пластики, слова або музики. Поступово діти починають розуміти, що світ навколо нас наповнений думками, фарбами та емоціями, які треба тільки навчитись бачити та відчувати. Дитина ніби зливається зі сценічним образом, відтвореним за допомогою ляльки, починає мислити

на сцені, проявляти свої емоції і з’єднувати у своїх етюдах усі ці складові. Треба заохочувати дітей та вказувати на усі вдалі спроби та творчі відкриття. Ось ми й підійшли до наступного кроку – опанування ляльки-рукавички. **Треба звернути увагу дитини на те, що оживити ляльку дуже просто, а от навчити її правильно говорити, ходити, переживати набагато складніше.** Специфіка лялькового театру полягає у тому, що створювати сценічний образ треба за допомогою ляльки, яка дещо обмежена у своїх емоційних та психофізичних проявах. Але дитина, яка бере ляльку до рук, не обмежує прояви своїх емоцій та фантазій, і вона наділяє ними ляльку. Лялька для дитини символізує гру та свободу дії і ніколи не сприймається як інструмент, що пов’язаний з процесом навчання. І це дуже добре, тому, що це дає нам можливість за допомогою ляльки розкрити здібності дитини та подолати деякі фізичні та емоційні затиски. Коли дитина вперше одягає ляльку на руку, вона одразу перетворюється у свого героя, тому що *дитину не треба вчити “грати” – це її природний стан, тому у неї гра завжди органічна. Треба тільки навчити дитину грі на сцені, за її законами та правилами.*

Цей процес треба проводити поступово, і завжди дуже обережно. Уроки з лялькою повинні в себе включати і роботу зі сценічної мови та пластики. Юні актори повинні розуміти, що сценічний образ лялькового героя створюється шляхом поєднання пластики ляльки та слів актора, емоційної виразності. Саме тому у розвитку театральних здібностей дитини ми приділяємо велику увагу культурі мови та пластиці. В цьому нам допомагають комплексні ігрові тренінги. Наприклад, коли за допомогою ляльки ми вивчаємо скоромовки – діалоги, опрацьовуючи їх в етюдній формі, дитина через ляльку навчається спілкуватися з партнером за ширмою чи на сцені.

У кожної ляльки є своя мовна характеристика. Дитині дуже подобається знаходити ці мовні характеристики, розмовляти як звірі або птахи. Якщо у дитини є якісь мовні труднощі, то за допомогою голосової характеристики ляльки ми їх виправляємо, або якщо ці вади природжені, то приховуємо. Наприклад, собака може гаркавити, коли дитина не вимовляє належним чином звук “Р”, а якщо вона заїкається, то, відтворюючи образ ведмедя, учень має змогу розмовляти широко та неквапливо, а ще його лялька може розмовляти приспівуючи, що також надає можливість подолати деякі мовні труднощі. Але, як показує наш досвід, дитина, одягаючи ляльку на руку, забуває про усі свої негаразди, вона розчиняється у цій грі і завдяки цьому долає багато труднощів, граючись і навчаючись одночасно.

Важлива складова цього процесу – це пластика юних акторів та їх ляльок. Коли ми починаємо оживляти ляльку, ми звертаємо увагу на те, як повинна рухатись та чи інша лялька, а для цього ми повинні простежити, як рухаємось ми. Як ми поводимо себе, коли радіємо або засмучуємось, коли нам важко або, навпаки, дуже легко. Діти з радістю виконують пластичні етюди, які розкривають емоційний стан людини в будь-яких запропонованих обставинах за допомогою рухів. Ці ігрові справи допомагають дитині

позбавитись внутрішніх зажимів та деяких комплексів. Вони звикають спочатку в ігровій формі, а потім вже і на виступах відчувати себе вільно на сцені в присутності глядачів. Аналізуючи свій життєвий досвід, вони переносять вже свої відчуття та пластичні характеристики на свою ляльку. **І дивлячись на те, як дитина грає лялькою, ми можемо зробити багато спостережень та висновків, чим і як краще допомогти кожній дитині позбавитись своїх труднощів.**

Виступ з лялькою за ширмою допомагає деяким дітям подолати внутрішню скутість та зажатість завдяки тому, що ширма приховує актора від глядачів. Спочатку вони за нею ховаються, а потім, поступово звикаючи та придбавши внутрішню впевненість у своїх вдалих діях, які підкреслюються викладачем, перестають ніякати перед сценою та глядачами. Юні актори починають розуміти, що вони здатні за допомогою ляльки не тільки передавати свої емоції, але і створювати свій образ на сцені, який вражає і навчає глядача. Такі виступи допомагають дитині відчувати впевненість в собі, у своїх творчих здібностях, відкрити у собі нові грані та таланти. І всього цього дитина досягає за допомогою такої улюбленої гри в ляльки. Але ця гра повинна проходити під керуванням талановитого викладача, який допомагає дитині розкритись та знайти себе у чарівному світі лялькового театру!

ЦЕНТР ДИТЯЧОЇ МОДИ

ТВОРЧЕ ОБ'ЄДНАННЯ УЧНІВ, ВЧИТЕЛІВ ТА БАТЬКІВ

Культурологічний простір закладу

За останнє десятиріччя в Україні відбулися значні політичні, економічні та соціальні зміни. Це знайшло свій відгук в питаннях соціалізації молоді, що в свою чергу вплинуло на особистісне сприйняття різних життєвих ситуацій, на пошук власного місця в світі. Молодіжний світогляд має свою реакцію на соціальні зміни і найчастіше, як підтверджує історія, відображається в моді.

В підлітковому віці проблема вибору одягу та зовнішнього вигляду загострюється. У сьогоденні інформаційна сфера дизайну одягу представлена настільки широко та різноманітно, що людині під час важко зорієнтуватися у світі моди та обрати власний стиль в одязі. Життєвий досвід підтверджує, що чим раніше відбувається залучення дитини до світу моди, тим скоріше формується внутрішня культура одягу.

Це вказує на доцільність і своєчасність відкриття центрів дитячої моди при загальноосвітніх школах, які комплексно вирішуватимуть питання самовдосконалення та самовираження особистості, формування власної позиції та умінь приймати адекватні рішення в різноманітних життєвих ситуаціях, пов'язаних з культурою одягу.

Саме з цією метою при НВК № 28 був створений центр дитячої моди (ЦДМ).

Змістовною основою роботи ЦДМ є філософсько-соціологічне розуміння культури в цілому, де базовим компонентом є самовизначення, свідомий вибір особистістю власної позиції за конкретних обставин життя (в нашому випадку стосовно одягу).

Ми розглядаємо ЦДМ як середовище, в якому розпізнаються і формуються духовні цінності (моральні, соціальні, естетичні тощо) та погляди на моду. 72% опитаних учнів НВК № 28 (3-10 кл.) виявили інтерес до створення центру дитячої моди у школі. Виділилися чотири групи:

- перша група дітей бачила себе на подіумі моделями;
- друга група – дизайнерами;
- третя група (найбільша) – глядачами;
- четверта група (найменша) – виконавцями (кравці, швачки та інші).

Центр дитячої моди НВК № 28 вирішив протягом навчального року залучити всі чотири групи дітей у проекти „Перша осінь”, „Лялька”, „Новорічний карнавал”, „Україна” і надати можливість кожній дитині відчувати себе у ланцюжку дизайнер – виконавець – модель – глядач.

На прикладі проекту „Лялька” розглянемо, як діє ця схема. Використовуючи

Інноваційна
школа

Ганна ФЕДЬКО

Керівник центру дитячої
моди НВК №28
м. Дніпропетровська

Директор школи, ліцею, гімназії № 4'2006

проектну технологію, ми залучили до цієї справи 122 учня початкових класів, 25 учнів старших класів. З'ясували термін проведення – 1 місяць.

За мету проекту визначили можливість *надати кожній дитині змогу перетілення своєї мрії в образ улюбленої ляльки* (я – лялька).

Для втілення цієї мрії учасникам проекту знадобилося:

1 – 4 класи:

1. Намалювати ляльку.
2. Виготовити одяг для ляльки з паперу.
3. Запросити свою улюблену ляльку на свято в новому вбранні (виготовити одяг з текстильного матеріалу).
4. Разом з дорослими виготовити ляльковий одяг для себе.
5. Взяти участь у святі відкриття „Лялькового будинку”.

7 – 9 класи:

6. Зібрати та згрупувати матеріал „Все про ляльку”.
7. Зробити ескіз, виконати художню подачу проекту.
8. Виготовити вироби з використанням оригінальних технік.
9. Презентувати колекцію, захистити, провести фотосесію.

Отже, кожен учасник проекту пройшов шлях від власної оригінальної ідеї до її втілення. *Найважливішою у проекті є позиція „глядач”*. Саме „глядач” об'єктивно оцінює свою роботу та роботу інших дітей.

Важливе значення у проекті має момент презентації роботи учнів. Кожна дитина може приєднатися до проекту на будь-якому етапі. Керівник проекту слідкує за тим, щоб кожна дитина обов'язково пройшла всі чотири етапи. За таких умов вона отримує необхідну кількість знань та навичок для реалізації задуму проекту, відбувається оцінка власних результатів, формуються загальні поняття про систему створення одягу.

Завдяки проекту сформовані чотири базові компоненти розвитку та становлення особистості, а саме:

- ставлення до себе (особистісне самовизначення);
- ставлення до інших (самовизначення в системі комунікацій);
- ставлення до діяльності (поведінкове та професійне самовизначення);
- ставлення до світу моди (суспільне самовизначення).

У свою чергу ці компоненти стали наскрізними тематичними блоками, зміст яких для кожної вікової групи обумовлюється рівнем розвитку учнів та їхнім соціальним досвідом.

Для кожного тематичного блоку були визначені завдання:

1. до блоку „Ставлення до себе”:

- визначити свої внутрішні і зовнішні якості по відношенню до діяльності у проекті;
- визначити власну позицію до участі в проекті;

2. до блоку „Ставлення до інших”:

- формувати навички спілкування, толерантного ставлення, ефективної взаємодії між учасниками проекту;

- вчитися уникати конфліктів;

3. до блоку „Ставлення до діяльності”:

- формування навичок самоорганізації;
- підготовка учнів до свідомого професійного вибору у сфері дизайну одягу;

4. до блоку „Ставлення до моди”:

- усвідомлення багатогранності світу моди, визначення себе як частку цього світу;
- формування світоглядного особистісного світосприйняття.

На практиці ці завдання були реалізовані шляхом використання інтерактивних форм навчання. Наведемо декілька прикладів:

1. Обговорення актуальності теми проекту (бесіда, дискусія).
2. Збір та групування матеріалу (робота в мікрогрупах).
3. Ескізування (робота в парі з керівником проекту).
4. Виконання виробу (активізація стосунків між дорослими та дітьми).
5. Підготовка до презентації проекту (ділові та рольові ігри).
6. Показ (презентація) колекції одягу (колективна діяльність).
7. Підведення підсумків, обговорення результатів проекту (анкетування, обговорення проблемних ситуацій).

Впровадження будь-якого проекту, пов'язаного з модою, базується на принципах особистісно орієнтованого підходу у вихованні. В шкільній віковій групі підтримка проекту батьками є необхідною умовою для його реалізації.

Опитування учнів 3 – 8 класів свідчить про 100% вплив батьків на вибір

одягу у дітей, і лише 12% сімей зважають на смаки своєї дитини.

Спостереження за спільною роботою дітей та батьків в ЦДМ показали, що в ході спілкування вони позитивно впливають один на одного, між ними виникає потреба в обговоренні зовнішнього вигляду дитини, її поглядів на моду. Як правило, після участі у декількох проектах батьки починають йти назустріч бажанням дитини у виборі одягу та прислухаються до її думок.

Ескізи одягу, розроблені вихованцями ЦДМ для себе, демонструють суттєві відмінності від традиційного дитячого одягу.

Такі розбіжності у поглядах дорослих і дітей можуть викликати конфлікти, непорозуміння, образи тощо. Ці проблемні ситуації вирішуються в ЦДМ за допомогою дизайнерських рішень. Наприклад, ідея костюму Марини Ш. (4 кл.) виявилась незрозумілою дорослим в плані виготовлення у відповідності до задуму (манжет рукава, стилізований під автомобіль, малюнок тканини, що нагадує вуличні перехрестя, тощо).

Дизайнером ЦДМ були запропоновані декілька варіантів рішень по виконанню моделі костюму :

- оформити низ рукава на основі форми автомобіля;
- виконати кишеню у формі колеса;
- нанести малюнок дорожньої розмітки на тканину, використовуючи техніку батіка, або машинні строчки тощо.
- використати триколірові гудзики – світлофори.

В такий спосіб була розроблена колекція „Мобілочка”. Ідеї дітей опрацьовані дизайнером та підготовлені до виготовлення авторських моделей із тканини.

Вже сьогодні ми маємо змогу зробити висновки щодо визначення основного значення роботи центру дитячої моди як осередку комплексного творчого розвитку особисті. Якщо розглядати ЦДМ як форму організації дозвілля дітей, то цікавою є така закономірність: самореалізація особистості у дозвіллі має суттєве значення для її

професійного визначення у майбутньому розкритті і прояву її всебічних творчих можливостей, дозволяє самоствердитися особистості, досягти визнання власної діяльності, набутти операційно – трудових навичків, життєво важливих для особистості у цілому.

Заняття в ЦДМ, як в творчому об'єднанні учнів учителів і батьків, вносять корективні зміни в психологічний стан учнів: гармонізацію внутрішніх протиріч, ріст творчого потенціалу від стереотипного до оригінального, свідоме сприйняття внутрішніх ресурсів, бажання пізнати себе, реалізувати творчий інтерес.

На наш погляд, такий вплив стає можливим завдяки комплексній інтеграції різних видів мистецтв в реалізації проектів (образотворчого – ескіз, декоративно-ужиткового – виріб, театрального – дефіле, хореографічного – пластика руху, музичного). При цьому зазначимо, що у різних видах активності учнів (пізнавальній, комунікативній і емоціональній) зберігається її творча суть: пошуково-перетворююча спрямованість. Але, найголовніше, що в творчій атмосфері ЦДМ формується не тільки майбутній фахівець, а і творча особистість з високим рівнем культури і сформованим художнім смаком.

В такий спосіб була розроблена колекція „Мобілочка”. Ідеї дітей опрацьовані дизайнером та підготовлені до виготовлення авторських моделей із тканини.

Інноваційна
ШКОЛА

СПРИЯННЯ ЗДОРОВ'Ю В ДІЯЛЬНОСТІ НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

Здоров'єзберігаюча школа

Головним надбанням оздоровчої стратегії в умовах навчання стала спільна діяльність педагогів, батьків, медичних працівників, психологів, учнів. Інтегруючи лікувально-оздоровчі заклади у діючу структуру освітнього середовища навчально-виховного комплексу, педагоги домоглися вирішити головну проблему збереження здоров'я дітей і, навіть, його покращення. Як їм це вдалося – у статтях підрубрики “Здоров'єзберігаюча школа”.

**Наталія
ГОНТАРОВСЬКА**

Директор
навчально-
виховного
комплексу № 28
м. Дніпро-
петровська,
кандидат педаго-
гічних наук

Директор школи, ліцею, гімназії № 4'2006

З 1990 року наш заклад апробує експериментальну модель авторської школи, головним завданням якої є створення оптимального середовища для виховання та навчання здорової особистості. Основна

мета дослідження – розробка та апробація експериментальної моделі комплексної оздоровчої орієнтації – інноваційного навчального закладу, який функціонує в контексті школи сприяння здоров'ю дитини.

Комплексна оздоровча орієнтація передбачає організацію життєдіяльності вихованців навчально-виховного закладу у різних сферах життя: освітній, оздоровчій,

художньо-творчій та соціальної. Нами розроблений культурологічний підхід до розвитку особистості, який у представленій експериментальній моделі визначає оздоровчу функцію навчального закладу як поняття широкого спектру дії: здорова особистість – це самодостатня особистість, вона вирішує і планує власне життя, керує процесом зміцнення свого фізичного, психічного, духовного та соціального здоров'я. Набути такого досвіду може кожна дитина у запропонованому нами проекті освітнього середовища комплексної оздоровчої орієнтації.

Кожний навчальний заклад, на наш погляд, у своїх організаційній та змістовній основах моделювання педагогічної системи насамперед повинен стати оздоровчим навчальним закладом, школою сприяння здоров'ю дитини. Це стратегічне завдання сучасної практичної педагогіки набуває першо-

чергового значення в інноваційному процесі розбудови державної освіти на шляху формування національної школи.

Освітнє середовище розвитку здорової особистості створюється як комплексний навчально-виховний заклад із заданими сферами активної діяльності учнів, профільність яких поєднується на засадах нового концептуального підходу – культурологічного розвитку особистості.

Методологічною основою функціонування зазначеного освітнього середовища є:

- *особистісно орієнтований підхід* в організації освітньо-виховного процесу як засіб навчання учнів програмуванню своєї життєдіяльності, власного життєтворення та здійснення власного здорового способу життя;
- *комплексне використання мистецтв* як головного фактору формування духовного, емоційного здоров'я особистості.

У процесі організації художньо-творчої діяльності учнів вирішується проблема розвитку здорової особистості через самореалізацію її в мистецтві, через формування її світогляду про здорову людину, якій притаманні висока освіченість і загальна культура. Культура здоров'я формується у вихованців як невід'ємна структурна частина загальної культури.

Орієнтація на формування здорового способу життя відбувається в усіх ланках навчально-виховного процесу, стає змістом і засобом освіти та виховання здорової особистості. Через призму програмування та організації власного способу життя учні у своєму досвіді в період шкільного навчання набувають навиків ставити головну життєву мету, планувати комплекс завдань щодо її реалізації, за допомогою дорослих вчать керувати життєдіяльністю на основі загальнолюдської

системи цінностей, формують потребно-мотиваційні сфери та власну духовно-ціннісну свідомість. Таким чином, вони набувають досвіду здорового способу життя.

Цьому сприяє шкільне освітнє середовище. У структурній та змістовній частинах запропонованої нами моделі школи здоров'я воно побудовано як життєвий пошуковий майданчик, на якому дитина апробує свою власну життєву модель на даному етапі свого психофізичного та духовного розвитку.

Моделювання програми особистісного розвитку дитини ведеться в системі медико-психолого-педагогічного патронажу учня.

Засвоєння поняття “здорового способу життя” у початковій школі здійснюється також в аспекті особистісного досвіду дитини. Індивідуальні програми організації здорового способу життя учнів в 1–4 класах створюються за допомогою особистих щоденників. Головна педагогічна ідея в роботі з цими посібниками – навчати культурі здоров'я, сприяти процесу формування самооцінки, самовдосконалення, самореалізації особистості дитини, яка поетапно, поступово стає суб'єктом власного життєтворення.

Процес соціалізації дитини у навчальному закладі планується нами як необхідна складова частина формування загального здоров'я. Здорова особистість відчуває сенс свого життя в активній діяльності на користь іншим. На етнічному національному матеріалі створені програми залучення вихованців до скарбниць народного мистецтва через активну участь дітей у майстернях, цехах шкільного виробничого об'єднання. Використання української національної спадщини є не тільки впровадженням у практику роботи ідей етноздоров'я.

Питання формування культури здоров'я є пріоритетним напрям-

ком діяльності органів громадського управління закладом (рада навчально-виховного комплексу, піклувальна рада), учнівського самоврядування (Парламент учнівської республіки "Разом"; парламентська комісія здоров'я, спорту, туризму) та медико-психолого-педагогічної служби (функціонує на засадах спільної діяльності штатних медичних працівників, лікарів високої наукової кваліфікації та медперсоналу з числа батьківської громадськості, психологів та психотерапевтів, педагогічних працівників). Вони планують і проводять організаційні та лікувально-профілактичні заходи щодо збереження та розвитку фізичного, психічного, духовного та соціального здоров'я учнів.

Для створення відповідних санітарно-гігієнічних умов функціонування навчального закладу нами передбачено:

а) виконання вимог державних органів санітарно-епідеміологічного контролю у відповідності з чинним законодавством;

б) організація раціонального режиму навчально-виховного процесу в системі взаємодії структурних підрозділів навчально-виховного комплексу (дошкільного заходу, спеціалізованої школи естетичного профілю, гімназії, центру позашкільної роботи, спортивно-оздоровчого центру, виробничого об'єднання учнів): проектування однозмінного робочого тижня учня в рамках закладу подовженого дня;

в) введення стабільного рухового режиму учнів: система рухової активності школярів включає щоденні фізичні заняття (уроки фізичної культури, спеціалізовані заняття спортом за вибором, хореографія, рухові паузи на уроках та ігрові перерви;

г) організація гарячого харчування учнів у системі замовлень за 12 варіантами меню диференційована: для різних груп здоров'я дітей і вчите-

лів; для учнів, які працюють у різних шкільних режимах; для школярів, які обирають посилене харчування тощо.

В системі цієї роботи головне місце має об'єднуюча роль сім'ї і школи, яка може здійснюватися у формі проведення тематичних батьківських зборів, індивідуальних бесід, проведення відкритих уроків, фізкультурно-оздоровчих заходів. Взаємодія сім'ї і школи – це найважливіша умова підвищення мотивації дітей до занять фізичною культурою, підвищення ефективності організації роботи з фізичного виховання.

Педагогічний колектив розробив програму „Оздоровча зона розвитку особистості”, у якій найбільшу увагу приділено дослідженням факторів, які впливають на рівень соматичного та психічного здоров'я дітей та учнівської молоді, дослідженням взаємозв'язку між рівнем інтелектуального розвитку, фізичним розвитком та фізичною підготовленістю учнів. Продовжено розробку індивідуальних тренувальних програм з урахуванням їх рівня соматичного здоров'я та фізичної підготовленості, розробку раціональної системи планування обсягу рухової активності різних вікових груп школярів.

Нами створені навчальні посібники: „Спортивна абетка” для 1 класу, „Разом з Фізкультуркіним” для 2 класу, „Фізкультуркін у спортивній країні” для 3 класу, „Спортивний клуб Фізкультуркіна” для 4 класу, надруковані і схвалені до використання у навчально-виховному процесі методичні рекомендації „Інтегровані уроки в системі фізичного виховання для дітей молодшого шкільного віку” (автори Москаленко Н. В., Ломако Н. М.)*.

В поточному навчальному році продовжено спільну скоординовану роботу лікарів, психологів, педагогів із розробки та впровадження медико-психолого-педагогічного патронажу кожної дитини в процесі її виховання і навчання.

* Наведені навчальні посібники та методичні рекомендації схвалено Науково-методичним центром середньої освіти Міністерства освіти і науки України /Лист № 14/18.1-34.6 від 15.04.05 р.

Головною метою визначено управління здоров'ям індивіда, для чого проводиться аналіз інформації про стан здоров'я (рівень здоров'я), формування управлінських дій (оздоровчі програми), їх реалізація, оцінка їх адекватності та ефективності. З метою збору і аналізу інформації про стан здоров'я нами розроблена та втілена методика експрес-діагностики соматичних та психологічних розладів та відхилень в учнів 12-17 років. Виявлення симптоматики відхилень у стані фізичного та психічного здоров'я визначається методом самооцінки підлітками функціонування основних фізіологічних систем (нервова, серцево-судинна, дихальна системи, шлунково-кишковий тракт).

Таким чином, розроблена нами та апробована експрес-методика виявлення серед школярів-підлітків хворих і "груп ризику" є високоінформативною і не потребує багато часу на проведення діагностування стану здоров'я учнів.

В ході експерименту проведений моніторинг стану здоров'я учнів. За його результатами виявлена цілісна ефективна система покращення стану здоров'я вихованців НВК № 28. За даними обстеження:

- рівень здоров'я учнів складає **88,6%** (у порівнянні, показник по місту – **78,2%**);
- рівень соматичної захворюваності учнів знизився і складає **212‰** (показник по місту – **315,4‰**);
- випадки інфекційної захворюваності за рік зменшилися удвічі (у 2004 році – **2,3‰**, у 2005 році – **1,2‰**);

Оздоровлення хронічної патології у дітей за рік стало ефективнішим:

- на **33,7%** (учні 7-10 років);
- на **37,7%** (учні 11-14 років);
- на **36,1%** (учні 15-17 років).

Пропонована нами модель сприяння здоров'ю виповнює недостатність та неякісність лікувально-профілактичної допомоги, яку надають дітям державні установи охорони здоров'я, за рахунок створення в структурі навчально-виховного комплексу шкільного оздоровчого центру. Інтеграція лікувального та навчального закладів під дахом школи за участю медичних працівників різних рівнів та профілів якісно покращила медичне обслуговування учнів, сприяла зміцненню їх здоров'я шляхом проведення планових лікувальних та профілактичних заходів. Оздоровчий центр нараховує 12 лікувальних кабінетів та приміщень, обладнаних сучасною діагностичною та лікувальною апаратурою:

- діагностичний (комп'ютерна діагностика за методом Фоллю);
- зала лікувальної фізкультури;
- бальнеологічний комплекс (лікувальна ванна, вертикальна ванна підводного витягування для хворих із вертебральною патологією, кабінет пелеотерапії, інгаляторій);
- кабінети спелеотерапії, світлолікування височастотної терапії, електролікування.

Науково-методичне забезпечення моделі функціонування школи сприяння здоров'ю здійснюється у системі діяльності навчально-виховного комплексу в статусі експериментального навчального закладу всеукраїнського рівня, школи особистісно орієнтованого виховання Інституту проблем виховання АПН України, школи-кафедри розвитку особистості Дніпропетровського інституту післядипломної педагогічної освіти, лабораторії інноваційної педагогіки Управління освіти та науки Дніпропетровської міської ради.

Спільно з вченими Дніпропетровського національного університету, Дніпропетровської медичної Академії, Дніпропетровського державного інституту фізичної культури та спорту ведеться робота за науково-дослідною тематикою, апробуються інноваційні педагогічні технології, створені навчальні посібники та програми.

РОЛЬ КОМП'ЮТЕРНОЇ ДІАГНОСТИКИ ПО МЕТОДУ Р. ФОЛЛЯ В ГАРМОНІЙНОМУ РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ

Здоров'єзберігаюча школа

Одна з неодмінних вимог, що ставиться перед школою, – дати учню багаж знань, з яким він зможе почуватися гармонійно розвиненою особистістю, що

вільно орієнтується в сучасному світі. XXI століття відрізняється стрімким, лавиноподібним отриманням нових наукових даних і побутових розробок, тому школяр має оволодівати найновішою інформацією швидко, а закони розвитку центральної нервової системи залишаються незмінними. Щоб допомогти молодій людині опанувати шкільними дисциплінами, потрібно їй перед усім допомогти зберегти здоров'я, причому не тільки психічне, але й фізичне. І це завдання ставиться не тільки перед родиною, але й перед школою (В. Гебель, М. Глеклер, 1999).

Для досягнення названої мети при навчально-виховному комплексі (НВК) № 28 у 2001 році був створений медичний центр, який оснащений за останнім словом медичної науки. **Задачі**, що поставлені перед ним – це **скрі-**

нінг – оцінка стану здоров'я школярів та профілактика найбільш розповсюджених захворювань, які мають місце у дітей шкільного віку. Для виконання першої задачі було придбано програмне забезпечення і відповідне обладнання (біотестер), що дозволяє проводити комп'ютерну діагностику за методикою Р. Фолля. Даний вид діагностики дозволяє досить швидко (приблизно протягом 1 години) та всебічно встановити наявність чи відсутність різноманітних патологій, однак він спрямований не на встановлення діагнозу, а на виявлення тенденцій. Цей метод виник завдяки поєднанню різних наукових дисциплін – біофізики, медицини, обчислювальної техніки. В даному аспекті не можна не відзначити ролі кваліфікованих фахівців – викладачів інформатики НВК № 28, що постійно допомагають медичному персоналу в користуванні комп'ютерною технікою. Для досягнення другої задачі центр одержав сучасне фізіотерапевтичне обладнання від УВЧ до лазерних апаратів, був оснащений вертикальним басейном для підводного витягування хребта та лікування його захворювань, а також соляною шахтою, масажними кабінетами і залом для проведення занять з лікувальної фізкультури (ЛФК).

На першому етапі школярі проходять традицій-

**Наталія
ГОНТАРОВСЬКА**

Директор НВК №28

Оксана ЄРМІЛОВА

Лікар НВК №28

**Григорій
ТОВСТОЛИТКІН**

Доцент Дніпропетровської державної медичної академії, кандидат медичних наук

**Галина
ТОВТОЛИТКІНА**

Вчитель інформатики

ний періодичний медичний огляд як штатними фахівцями, так і провідними спеціалістами, що залучаються з Дніпропетровської медичної академії та лікувальних закладів міста. Так само проводиться і діагностика захворювань за методикою Фолля. За результатами досліджень школярі направляються або на додаткові спеціальні обстеження, або в медичний центр при НВК № 28 для проведення профілактичних заходів та лікування (див. вріз 1).

Отже, напружений ритм шкільних занять, підвищене навантаження, що лягає на учнів НВК № 28 у зв'язку з більш багатокомпонентною програмою, ніж в інших школах, не роблять несприятливого впливу на стан центральної нервової системи. При зборі анамнезу життя у дітей з явищами перевтоми в обох групах у 100 % випадків виявлені елементи неорганізованості, відсутності режиму. Встановлені ознаки захворювань хребта та ШКТ у дітей середнього шкільного віку говорять про необхідність посилення контролю цього питання як з боку батьків, так і вчителів.

Таким чином, завдяки наявності сучасної діагностичної системи можливі своєчасне виявлення несприятливих тенденцій у стані здоров'я школярів, профілактика розвитку відхилень від норми в серйозні захворювання. Зниження кількості хворих дітей за партами, зменшення кількості пропущених занять сприяє підвищенню ефективності процесу навчання, більш повному засвоєнню школярами програми, а значить і гармонійному розвитку особистості в цілому.

Вріз 1

ДІАГНОСТИКА ЗА МЕТОДИКОЮ ФОЛЛЯ

За минулий період за методикою Фолля обстежено 102 учня в віці від 6 до 15 років. Хлопчиків було – 21, дівчинок – 81. Оцінка функцій органів і систем проводилася за п'ятибальною шкалою (функція різко ослаблена, знижена, норма, посилена, різко посилена). Різкого відхилення від норми не було ні в жодному випадку, що свідчить про відсутність важких захворювань в обстеженій групі. При виявленні перехідних станів здоров'я великих відмінностей в групах за статтю не виявлено. Тому для більш достовірної оцінки даних школярів розділили за таким принципом. Це перша група дітей молодшого (6–10 років) і друга – середнього (11–15 років) шкільного віку. Очевидно, такий розподіл і достатньо високий відсоток схожих даних пояснюється впливом пубертатного періоду і гормональної перебудови в другій групі.

В першій групі (62 школяра) (табл. 1) найбільш розповсюдженим відхиленням є субкомпенсовані хронічні захворювання носоглотки (14 (22,6%) випадків), частота їхнього виявлення приблизно однакова в осінній, зимовий і весняний період. Гострі форми не виявлені з об'єктивних причин – діти проходять курс лікування вдома. Лікувальні процедури (УВЧ, кварц, магнітно-лазерну терапію) проходять тут же в медцентрі. Друга тенденція, що насторожує в цій групі, це випадки виявлення схильності або підтвердження наявності алергійних реакцій (12 (19,3%)). Найчастіше зустрічається алергія на квітучі рослини – у 9 дітей, потім на цитрусові – 2, в 1 випадку алерген не встановлений. Рекомендуються консультація алерголога і ряд профілактичних заходів. У відхиленнях, які рідше виявляються, є ознаки стомлення центральної нервової системи (5 (0,1%) випадків), патологія ротової порожнини (3 чоловіка), енурез (2) та інші.

В другій групі (також 62 школяра) на перше місце виходять ознаки активного росту судинної системи, що виявляється посиленням функції артеріального русла верхніх кінцівок (29 (46,8%) – випадків), судин головного мозку (21 (33,8%)); активізація функцій статевих гормонів (15 (24,2%)). Що є фізіологічно обґрунтованим і не вимагає корекції, але вимагає спостереження (повторне тестування „за Фоллем“ через 6 місяців, порівняння даних попереднього і наступного дослідження, що зберігаються в пам'яті комп'ютера) (табл. 1).

В цій групі відзначаються відомі негативні тенденції. Ознаки підвищення чи зниження функції шлунково-кишкового тракту (ШКТ) (жовчовивідних шляхів, шлунка, дванадцятипалої кишки, тонкого кишечника) – 15 (24,2%). Виходячи з цього, дітям рекомендується відповідна дієта, лікувальні заходи, проведення яких можливо в медичному центрі. Ознаки появи патології шийного – 11 (17,7%) випадків і поперекового (9 (14,5%)) відділу хребта сигналізують про розвиток сколіозу у дітей середнього шкільного віку. ЛФК, масаж, водяні процедури можливі відразу ж після встановлення діагнозу і проводяться в стінах медичного центру НВК № 28. Дані, що свідчать про стомлення головного мозку також, як і в першій групі, зустрічаються нечасто – 4 (6,5%) випадків. Ознаки інших патологій виявляються набагато рідше.

Таблиця 1

Порівняльна оцінка ознак захворювань та відхилень від норми* у школярів молодшого (перша група) та середнього шкільного віку

Ознаки захворювань та відхилень від норми	1-ша група		2-га група	
	абс.	Відн. (%)	абс.	Відн. (%)
Захворювання носоглотки	14	22,6	8	12,9
Алергійні реакції	12	19,3	5	8,1
Стомлення центральної нервової системи	5	0,1	2	3,2
Патологія ротової порожнини	3	4,8	2	3,2
Енурез	2	3,2	-	-
Активний ріст судин	1	1,6	15	24,2
Інші	23	37,1	11	17,7

* У одного школяра може бути виявлено один та більше симптомів.

**Геннадій
ЧЕРКАШИН**

Психотерапевт
медико-оздоровчого
центру НВК № 28
м. Дніпропетровська

ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМ ЗБЕРЕЖЕННЯ ТА ЗМІЦНЕННЯ ЗДОРОВ'Я ШКОЛЯРІВ

Здоров'єзберігаюча школа

На сьогоднішній день для більшості учнів середніх навчальних закладів, особливо з поглибленим вивченням окремих предметів, характерним є значне зростання інтенсивності розумової діяльності. Цьому також сприяє все більш активне використання технічних засобів навчання: персональних комп'ютерів, відеотехніки...

Наслідками надзвичайної інтенсифікації навчання є такі негативні явища, як:

- Зниження рухливої активності школярів, особливо в підлітковому і юнацькому віці;
- Тривале перебування у вимушеній сидячій позі;
- Значне скорочення часу перебування на свіжому повітрі;
- Скорочення тривалості і погіршення сну.

За даними деяких наукових досліджень, тривалість робочого дня школярів, які закінчують початкову школу (включаючи час підготовки домашніх завдань), складає 10 – 12 годин, а в старшокласників сумарне навантаження, яке складається з часу, витраченого на уроки в школі, на факультативні заняття, на самопідготовку вдома, на спецкурси за ви-

бором ставить 15 – 16 годин. Підвищений обсяг навчальних навантажень з одночасним дефіцитом навчального часу призводить до нервово-психічних перевантажень

Велика кількість інформації, яка сприймається учнями, перевантажує в першу чергу увагу, одну з найбільш важливих психічних функцій. Увага – необхідна умова успішного функціонування психіки в цілому, вона забезпечує цілеспрямованість і зосередженість пізнавальної діяльності людини, підсилює сприйняття, пам'ять, активізує мислення. Значне навантаження на систему уваги відбувається під час роботи на комп'ютері, коли при сприйманні знаків з екрану монітора має місце висока концентрація уваги, викликана емоційним та інтелектуальним напруженням.

Нехтування гігієнічними рекомендаціями сприяє погіршенню функціонування центральної нервової системи, серцево-судинної системи та інших фізіологічних систем організму, зниженню працездатності, погіршенню сну.

На жаль, загальнодержавні концепції і програми активної профілактики, спрямованої на збереження та зміцнення психічного і

фізичного здоров'я школярів, не існує. У зв'язку з тим у НВК № 28 м. Дніпропетровська з ініціативи її директора, кандидата педагогічних наук Гонтаровської Н.Б., медичними спеціалістами (фахівцями) на додаток до наказів і рекомендацій Міністерства охорони здоров'я була розроблена комплексна програма збереження і зміцнення психічного і фізичного здоров'я школярів даного навчального закладу.

Більше 10 років тому на базі шкільного медпункту було створено медико-оздоровчий центр. До його складу були залучені бригади, в які ввійшли педіатр, психотерапевт, психолог, спеціаліст з лікувальної фізкультури, медсестра, масажист. Пізніше окремо від медпункту було створено шкільний оздоровчий центр, оснащений необхідним медичним обладнанням і апаратурою. У центрі за призначенням лікарів щоденно проводять необхідне лікування та оздоровлення учнів НВК № 28.

У медичній літературі немає розробок і методик з активного, достатньо активного і нетривалого в часі обстеження школярів середнього та старшого віку на предмет раннього виявлення передхворобних і хворобних ознак.

У зв'язку з цим нами була розроблена система раннього виявлення відхилень у стані здоров'я школярів з використанням скринінг-обстеження.

Це обстеження дозволяє швидко, з невеликими затратами коштів і часу, виявити в учнів середнього та старшого віку в дохворобному стані захворювання як в соматичній, так і в нервово-психічній сферах, виділити групи ризику з того чи іншого захворювання і оперативно розробляти індивідуальні та групові оздоровчі та лікувальні програми, які практично можна реалізувати в умовах школи, сім'ї.

Для скринінг-обстеження розроблена тест-анкета, в яку включено 30 спеціально відібраних і найбільш інформативних симптомів, які зустріча-

ються при соматичних, психологічних і нервово-психічних відхиленнях, і які об'єктивно характеризують оцінку самопочуття і стану здоров'я учнів на момент обстеження.

Даний тест має високу валідність і надійність.

Процедура тестування стандартизована.

Скринінг-обстеження може проводитись декілька разів у навчальному році.

Кількість обстежень залежить від мети обстеження і конкретної профілактичної чи лікувальної програми. За допомогою скринінг-обстеження визначаються 5 основних груп учнів:

1 група – учні, які не мають скарг;

2 група – учні з часто виявленими емоційними відхиленнями;

3 група – учні з вираженими невротичними (чи нервово-психічними) симптомами;

4 група – учні з часто виникаючими соматичними скаргами;

5 група – учні з соматичними і невротичними скаргами, що турбують майже щоденно.

Результати скринінг-аналізу відразу аналізуються і обговорюються шкільним лікарем, психотерапевтом, психологом, складається програми дообстеження, лікування, оздоровлення.

Останнє скринінг-обстеження, проведене в лютому 2006 року серед 12–13 літніх учнів (учні 7–8 класів), ще раз підтвердило, що дітям у ранньому підлітковому віці необхідно приділяти особливу увагу, враховуючи підвищену чутливість і ламкість їх психіки та фізіологічні системи, що несинхронно розвиваються (див. вріз 1).

Слід зазначити, що вищеназвані та інші хворобливі явища виникають в учнів не тільки під впливом несприятливих шкільних факторів, але й за участю негативних сімейно-побутових (психотравмуючі ситуації, економічні негаразди), екологічних (забруднення води, повітря, ґрунту, харчових продуктів, електромагнітні випромінювання та ін.), соціально-психологічних факторів.

Тому школа не може вирішити проблему збереження і зміцнення здоров'я самотужки, хоч і може зробити багато.

Для забезпечення здорового способу життя разом зі школою повинні брати участь держава, суспіль-

ство, сім'я. А усвідомлення цінності здоров'я необхідно прищеплювати усім з раннього дитинства.

Одним із серйозних факторів, що впливають на здоров'я школярів, є стан здоров'я і самопочуття вчителя.

На жаль, і донині не розроблена система надання профілактичної допомоги вчителю і система оздоровлення вчителів. Між іншим, є дані, що *в учителів зі стажем роботи 10 – 15 років показник ступеня соціальної адаптації дорівнює чи навіть нижчий, ніж у пацієнтів клініки неврозів. При цьому періодичність виникнення активних форм реагування (агресія, фіксація) значно перевищує кількість реакцій астеничного характеру.*

На завершення слід відзначити:

1. Щоб визначити реальний стан здоров'я школярів, необхідно забезпечити ранню діагностику і лікування хвороб, своєчасно проводити оздоровлення дітей групи ризику. А для цього необхідно вдосконалити систему організації профілактичних оглядів і диспансеризації.

2. Необхідно посилити медичний контроль за лікувальною фізкультурою в школі.

3. Постійно вдосконалювати навчальні програми.

4. Покращити медико-санітарну освіту в школі і навчати здоровому способу життя керівників шкіл, учителів, школярів, їх батьків.

5. Активно вирішувати проблему участі сім'ї, суспільства та держави в охороні та зміцненні здоров'я дітей.

Вріз 1

РЕЗУЛЬТАТ СКРИНІНГ-АНАЛІЗУ

За даними обстеження учні 7–8 класів щоденно відчувають (% від загальної кількості учнів):

- головний біль23,3%;
- запаморочення голови.....11,5%;
- біль в області серця10,0%;
- біль у живог.....17,3%;
- нудоту6%;
- тремтіння пальців рук10%;
- важке засинання21,6%;
- тривожні сновидіння9,35%;
- важке пробудження47,5%;
- розбитість вранці24,5%;
- підвищену роздратованість23,0%;
- тривожність21,6%;
- тугу25,9%;
- невпевненість24,5%;
- швидку втому20,8%;
- погане запам'ятовування11,5%;
- порушення зору13,66%.

Подальше клінічне обстеження учнів показало, що в деяких з них виявлені ознаки астеничних, астено-невротичних, астено-депресивних, тривожних почуттів, порушення сну...

Вріз 2

ШКІЛЬНІ НЕСПРИЯТЛИВІ ФАКТОРИ ТА ФАКТОРИ РИЗИКУ

1. Стресові педагогічні впливи (постійні мікро-стреси, екзамени, тести, оцінки).
2. Недосконалість методик і технологій навчання, які враховують вікові особливості, наприклад, вимога швидкості читання 120 слів за хвилину, тоді як швидкість сприйняття інформації можлива лише при швидкості 80 – 90 слів за хвилину.
3. Рідко враховується крива активності школярів протягом дня, тижня, місяця і не проводиться диференційований підхід до кожної дитини на основі її функціонального стану.
4. У нашому повідомленні, звичайно, вказаний не повний перелік шкільних факторів ризику, які впливають на психологічний, фізичний стан здоров'я школярів, їх соціальну адаптацію.
5. Кожен навчальний заклад має свою специфіку.

СИСТЕМА МЕДИКО-ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОГО ПАТРОНАЖУ РОЗВИТКУ УЧНІВ

Здоров'єзберігаюча школа

Дана модель є невід'ємною частиною авторської концепції навчально-виховного комплексу і орієнтована на розв'язання сучасних психолого-педагогічних завдань, зокрема:

- розвиток особистості дитини в умовах навчально-виховного процесу на засадах педагогіки життєтворчості (самовизначення);
- пошук і створення умов для повноцінного розвитку дитини на кожному віковому етапі;
- забезпечення повноцінного засвоєння знань;
- збереження фізичного і психічного здоров'я дитини;
- формування соціальної компетенції тощо.

Цими пріоритетами зумовлені цілі, функції, головні завдання і засоби моделі медико-психолого-педагогічного патронажу розвитку учнів (див. вріз 1).

Організаційну засаду (підвалину) патронажу становить медико-психолого-педагогічний моніторинг, об'єктом якого є загальний розвиток учнів, класних колективів, педагогів в умовах навчально-виховного комплексу. Метою моніторингу є систематичне і послідовне набуття різноманітних даних щодо змін в розвитку вказаних об'єктів,

як засади планування і перевірки ефективності всієї навчально-виховної роботи. Схема моніторингу передбачає відстеження розвитку пізнавальної, діяльнісної, особистісної сфер і поведінки учнів (здоров'я, соціалізація, успішність, становлення класних колективів) на всіх етапах шкільного віку і в найбільш значущих соціально-педагогічних ситуаціях.

До організаційних наслідків систематичної діагностичної роботи також відносяться:

- створення пакетів діагностичних методик, прийнятних для моніторингових досліджень;
- розробка і апробація алгоритму досліджень;
- створення електронної бази даних на засадах авторських методик збору, обчислювання та інтерпретації кількісної інформації.

Особливістю розробленого нами моніторингу є **структурний підхід** до вивчення головних процесів у розвитку дітей: розуміння змісту цих процесів не через систему діагностичних „зрізів”, що фіксують тільки певні рівні досягнень, а че-

Інноваційна
школа

Олена ХАМІНІЧ

Психолог вищої категорії
НВК №28,
м. Дніпропетровськ

Директор школи, ліцею, гімназії № 4'2006

Вріз 1

МОДЕЛЬ медико-психолого-педагогічного патронажу розвитку учнів

Ціль моделі: збереження психологічного і фізичного здоров'я учнів протягом всього шкільного періоду засобами розвитку творчих здібностей, актуалізації самовизначення і саморозвитку, природовідповідного навчання і набуття соціальних компетентностей.

Функції моделі:

1. Визначення власних ресурсів кожного учня у різних сферах його реальності з метою його всебічного гармонійного розвитку у сукупності медико-психолого-педагогічної інформації щодо особистості учня, його здоров'я, сімейного і соціального стану.
2. Розробка і реалізація „Індивідуалізованих програм розвитку” у контексті створення освітнього середовища як фактора розвитку особистості.
3. Перевірка підтвердження ефективності та корекція педагогічної діяльності щодо створення сприятливих умов для особистісного розвитку.
4. Пошук і визначення сензитивних станів розвитку, співвідносних з умовами навчально-виховного комплексу.
5. Підвищення рівня психологічної інформованості учасників педагогічного процесу.

Завдання моделі:

- виявлення індивідуальних і особистісних особливостей дітей в їх вікових змінах;
- розвиток здібностей і творчих інтересів дітей;
- розвиток пізнавальних процесів як передумови здатності до максимального засвоєння програм навчання;
- формування індивідуального стилю навчальної діяльності;
- сприяння таким завданням особистісного розвитку, як: самопізнання, здатність до самовизначення та самореалізації, комунікативна та інші види соціальної компетентності (в вікових межах);
- формування класних колективів як інтерпсихічного простору розвитку;
- психологізація педагогічної діяльності;
- проведення психолого-педагогічних досліджень вікових і індивідуальних тенденцій в розвитку учнів в сучасних соціально-економічних і культурних умовах для створення сензитивних станів розвитку.

Виконання цих завдань неможливо без спирання на розробки наукової і практичної психології, соціології, медицини тощо.

Методологічну базу моделі медико-психолого-педагогічного патронажу становлять такі положення:

- в співвідношенні „психічне здоров'я” та „особистісний розвиток” останній виступає як умова для збереження першого;
- розуміння особистості як здатності керувати собою, своєю поведінкою, своїм розвитком, а становлення цієї здатності – як головний зміст процесу розвитку людини;
- уявлення про багатомірність і цілісність особистісних структур;
- уявлення про численність напрямків та наслідків розвитку, тобто про його необмеженість у своєму змісті та цілях;
- висновок про культурно-історичну тенденцію – зростання активності дитини в нових соціально-економічних і культурних умовах.

рез відстеження логічного розгортання новоутворень в межах цих процесів, яке з часом набуває характеру лонгітюд. Останнє дозволяє при інтерпретації якості розвитку окремої дитини порівнювати цю дитину не з іншими дітьми, а з самою собою, тобто особистісне зростання кожної дитини може з більшою впевненістю розумітися як саморозвиток.

- Наприклад:
- становлення уважності в таких її характеристиках як стійкість, продуктивність та переключення уваги;
 - становлення головних мисленневих операцій та функцій (наприклад, символічної), типів мислення (наприклад, образного) і різноманітних „уяв” (предматематичних, математичних, фізичних, лінгвістичних, історичних тощо);
 - становлення головних мовних структур;
 - формування системи самооцінювання;
 - індивідуальні особливості і будова навчальної діяльності;
 - набуття рефлексивних здібностей;
 - мотивація;
 - індивідуальні особливості процесів саморегуляції тощо;
 - сформованість окремих інтелектуальних операцій;
 - індивідуальна структура розвитку мислення школяра.

Авторським засобом організації індивідуальної роботи з кожним учнем є

Індивідуальна картка розвитку, яка містить графічне відображення головних етапів і досягнень в розвитку дитини, створена на засадах цієї інформації „Індивідуалізована програма розвитку” та аналіз її виконання. Індивідуалізованими ми називаємо типові програми організації навчання і виховання, які адаптовані для конкретних школярів відповідно до особливостей їх соціальної ситуації розвитку, запиту сімей, стану здоров'я, особистісних відмінностей тощо. Індивідуалізація типової програми потребує менших витрат часу і краще алгоритмізується в порівнянні з розробкою індивідуальних програм, що співвідносяться з умовами навчального закладу з великою кількістю учнів. Індивідуалізована програма виступає як засіб організації взаємодії педагогів і інших фахівців. Наводимо приклад індивідуалізованої програми (програму представлено в скороченому та найбільш узагальненому вигляді для ілюстрації спрямованості організації педагогічної роботи з окремою дитиною) (див. вріз 2).

Результати моніторингу дозволяють дати розгорнуту характеристику усього класу, провести порівняльний аналіз його структури, простежити динамічний розвиток як окремих учнів, так і всього класу, оцінити правильність вибору програми навчання для тих чи інших груп учнів, ступінь компетентності педагога тощо.

Здобуті в результаті психолого-педагогічного моніторингу дані виступають як аналітичні матеріали, на підставі яких відтворюється картина ефективності педагогічної діяльності щодо окремого учня, класу, паралелі та впливу педагогічних технологій на окремі психолого-соціологічні феномени в їх віковому розгортанні (наприклад, формування здорового образу життя, збереження психічного здоров'я, стан процесів соціалізації учнів, становлення мотиваційної сфери особистості, здатність до самореалізації).

Вріз 2

ІНДИВІДУАЛІЗОВАНА ПРОГРАМА РОЗВИТКУ

Випускниця цього навчального року Ольга К. має середній рівень загальних навчальних здібностей, але високий рівень стійкості та продуктивності уваги, процесів пам'яті, загальної довільності, що було визначено ще в самому початку навчання, зумовили різноманітність її інтересів, швидке формування розвиненої навчальної діяльності і засвоєння різних форм позанавчальних видів діяльності, загалом — високий рівень різноманітних особистісних досягнень учениці.

(Див. таблицю на с.50) ►

У нас есть карта развития личности ребёнка. Мы её показывали на конкурсе и заняли призовое место. В этой карте всё: сведения о родителях, состояние здоровья в младших классах, психолого-педагогические исследования, результаты разных тестов, анализы, рекомендации врачей, состояние здоровья на сегодняшний день, программа по укреплению здоровья.

Наталья ГОНТАРОВСКАЯ

Директор УВК №28

Картами занимается психолог. Руководит завуч. Если необходимо, собирается педагогический консилиум.

Нам есть чем похвастаться. Врачи утверждают, что дети за время учёбы в школе теряют 80% здоровья. У нас нет. Было у ребёнка 5% патологий — и до 11 класса он доходит с этими же показателями без усугубления.

ІНДИВІДУАЛІЗОВАНА ПРОГРАМА РОЗВИТКУ ОЛЬГА К., 2005/06 навч. р., 11 клас

ДІАГНОСТИЧНІ ДАНІ

1-2 КЛАСИ	3-4 КЛАСИ	5-6 КЛАСИ	7-9 КЛАСИ	10-11 КЛАСИ
Рівень здоров'я:				
Схильність до простудних захворювань	Здорова	Здорова	Здорова	Здорова
Високий рівень				
Мовлення Пам'ять Увага Довільність	Мовлення Пам'ять Довільна увага Креативність Внутрішній план діяльності	Мовлення Пам'ять Довільна увага Креативність Рефлексія	Мовлення Креативність Рефлексія Різноманітність інтересів Самооцінка Комунікативні вміння	Мовлення Креативність Рефлексія Різноманітність інтересів Самооцінка Самосвідомість Комунікативні вміння
Середній рівень розвитку				
Предматематичні уявлення Креативність	Математичні уявлення Самооцінка Комунікативні вміння	Загальні процеси мислення Комунікативні вміння Самооцінка Продуктивність уваги	Загальні процеси мислення Продуктивність уваги Самосвідомість	Загальні процеси мислення
Низький рівень розвитку				
Самооцінка Продуктивність уваги Комунікативні вміння	Продуктивність уваги Тривожність	Навички самообслуговування Тривожність	Тривожність	Тривожність
Інтереси				
Загальні	Загальні	Предмети гуманітарного напрямку	Предмети гуманітарного циклу Психологія	Психологія

ЗМІСТ І НАПРЯМКИ МЕДИКО-ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОГО ПАТРОНАЖУ

Поглиблене вивчення				
Математика Українська мова Російська мова Англійська мова	Математика Українська література Російська література Англійська мова	Математика Українська література Російська література Англійська мова	Математика Українська література Російська література Англійська мова Психологія	Українська література Російська література Англійська мова Психологія
Поліхудожній компонент				
Хореографія Театральна діяльність	Хореографія Театральна діяльність	Хореографія Театральна діяльність Спів	Хореографія Театральна діяльність Спів	Хореографія
Додаткові заходи				
Оздоровчі програми Фізкультура	Оздоровчі програми Фізкультура		Шкільна секція волейболу	Дитячий центр моди

ОСОБИСТІСНІ ДОСЯГНЕННЯ

Вищий рівень навчальних досягнень				
Участь у шкільному танцювальному колективі	Участь у шкільному танцювальному колективі. Підготовка навчальних проєктів	Участь у шкільному танцювальному колективі, вокальній групі, театральному колективі. Підготовка навчальних проєктів	Участь у шкільному танцювальному колективі, вокальній групі, театральному колективі. Призові місця у олімпіадах Робота в МАН	Участь у шкільному танцювальному колективі. Призові місця у олімпіадах Призове місце в МАН

Академія педагогічних наук України, Редакція всеукраїнського науково-практичного журналу „Директор школи, ліцею, гімназії” і Відділ науково-аналітичної обробки і поширення інформації в сфері освіти ДНПБ АПН України започатковують проект „Педагоги-новатори в Україні”.

Презентація першої сторінки проекту „В.Ф. Шаталов: його ідеї працюють і сьогодні” відбудеться за участю Віктора Федоровича Шаталова у день відкриття Третьої виставки-презентації МОН та АПН – „Інноваційні технології навчання” 26 жовтня об 11.30 у Київському Палаці спорту за адресою: площа Спортивна, 1.

Шановний читачу!

Запрошуємо Вас узяти участь у зустрічі зі славетним українським педагогом, презентації Проекту та й у круглому столі „Сільська школа: проблеми й новації”, який проведитиметься разом з Дніпропетровським ОІППО, за традицією, в рамках виставки відразу після презентації Проекту!

Беручи участь у круглих столах з гострих проблем освіти, що постійно проводяться журналом, Ви:

• *одолуєтеся до творення української школи у складі потужної команди освітянських лідерів;*

• *осприяєте утворенню єдиного освітньо-управлінського інформаційного простору України – джерела прискореного розвитку національної школи.*

Це є шлях свідомого директора-професіонала. Саме таким освітянським лідером і стоятиме українська школа, а нею – держава!

Редакція журналу
„Директор школи, ліцею, гімназії”

Про Вашу участь у цих заходах просимо повідомити редакцію за адресами:

03037, м. Київ, вул. Освіти, 6;
01033, м. Київ, а/с 116.

E-mail: director@oldbank.com

За цими ж адресами заздалегідь надішліть тези або повний текст свого виступу.

Чекаємо також на Ваші пропозиції й поради щодо проведення цих заходів.

Тож, Колего, до зустрічі!

ОСВІТА УКРАЇНИ

ТРЕТЯ ВИСТАВКА-ПРЕЗЕНТАЦІЯ “ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ”

26-28 ЖОВТНЯ 2006 року

АБИТУРІЄНТАМ, УЧНЯМ, СТУДЕНТАМ, ПЕДАГОГАМ І ГРОМАДЯНАМ

ВИСТАВКА ПРЕЗЕНТУЄ:

- Інноваційні технології у навчальному процесі
- Сучасні дидактичні засоби навчання
- Профільне навчання у школах, позашкільних закладах, профтехучилищах
- Інформатизація і комп'ютеризація навчального процесу
- Програмно-технічні комплекси та технології
- Дистанційна форма навчання
- Моніторинг якості знань, тестування
- Євроінтеграція освіти України і організація навчального процесу згідно вимог Болонської конвенції
- Система психолого-педагогічної підготовки учителів і викладачів
- Освіта дорослих і безперервне навчання
- Нове покоління україномовної навчально-методичної літератури і наукові педагогічні видання 2005 – 2006 рр.
- Науковий супровід інновацій
- Сучасна учбова техніка, наочно-лабораторні засоби, лабораторне обладнання, меблі

www.osvitaukrainy.carshe.com

КИЇВСЬКИЙ ПАЛАЦ СПОРТУ
площа Спортивна, 1, м.Київ

Організатори виставки: Міністерство освіти і науки України, Академія педагогічних наук України, виставкова фірма “КАРШЕ”

ПОМІЧНИК НАВЧАННЯ АБИТУРІЄНТА РОБОТУ РОБОТА НАВЧАТИСЬ ДИРЕКТОР ШКОЛИ, ЛІЦЕЮ, ГІМНАЗІЇ ОСВІТА УКРАЇНИ ІНФОРМАТИКА Relco.m СУЧАСНА ОСВІТА ПРАЦЯ УКРАЇНИ CSITU Метро

ОРГКОМІТЕТ: Україна, 01042, м. Київ, вул. Патріса Лумумби, 4-Б, оф. 406

Тел./факс: 044 502-10-26, 502-10-27, 528-22-92, 528-36-16, 417-81-81, 425-35-33, E-mail: exhibitions@carshe.com

НАВЧАННЯ МЕТОДАМ ТА ПРИЙОМАМ САМО- КОНТРОЛЮ УЧНІВ НА УРОКАХ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

Здоров'єзберігаюча школа

„У здоровому тілі – здоровий дух”.

Така приказка народилася в народі зовсім не випадково. Глибокий її зміст перевірений століттями. Кожній людині з раннього дитинства, зі шкільної партії необхідно загартувувати організм, набирати силу, спритність, витримку.

Не оціненна роль фізичної підготовки в

житті кожної людини, ким би вона не була. Погодьтеся: важко досягти успіху тому, хто мріє стати відважним моряком або вмілим хірургом, а сам не може жодного разу підтягтися на поперечині, часто хворіє, швидко втомлюється при виконанні елементарної фізичної роботи на пришкільній ділянці.

Знання з фізичної культури набувають усе більшої значимості. Неухильне підвищення рівня підготовки випускників загальноосвітніх шкіл вимагає вже не простого знайомства шко-

лярів з деякими знаннями з фізичної культури, а міцного засвоєння визначених знань і вміння їх застосування у практичному житті. Знання з фізичної культури допомагають школярам підвищити свою освіченість, реально застосовувати вміння і навички для зміцнення здоров'я, розвитку фізичних якостей.

Прагну на кожному віковому етапі навчання виділяти конкретну мету. І відповідно віку учнів і етапу навчання варто вирішувати різні завдання.

Я уявляю це таким чином:

1-4 класи – перший етап.

Мета його – прищепити любов до фізичної культури і спорту, викликати у дітей інтерес до знань, до фізичної культури.

5-7 класи – другий етап.

Мета – навчити дітей основам спортивних ігор, легкої атлетики, гімнастики.

8-9 класи – третій етап.

Мета – не дати дітям втратити вміння, які вони набули, не дати згаснути інтересові до фізичної культури (цей віковий період є переломним у фізіології і психології дітей).

10-11 класи – четвертий етап. Мета – підготувати учнів до майбутньої самостійної трудової діяльності, сформувати почуття гордості за свою школу.

Кінцева мета шкільного фізичного виховання полягає в тому, щоб із шкіл виходили здорові, сильні, витривалі,

**Наталія
РУБАН**

Старший учитель
фізичної культури
НВК №28
м. Дніпро-
петровська

стрункі, із красивою поставою молоді люди й дівчата зі стійкою звичкою до фізичного самовдосконалення.

Вважаю, що успіх у фізичному вихованні багато в чому залежить від знань учнів про гігієну, вплив фізичних вправ на їхній організм, самоконтроль, правила безпеки, від уміння прислухатися до свого організму і керувати ним.

Вчені вважають самостійною такою діяльністю, у процесі якої людина, знаючи кінцеву її мету, сама ставить перед собою задачу, що веде до досягнення цієї мети, сама підбирає необхідні для розв'язання задачі, засоби та способи дій, виконує ці дії і сама контролює їхню правильність.

Звичайно, до такої цілком самостійної діяльності можуть бути здатні тільки старшокласники. Однак, щоб випускники школи знали, як самостійно навчатись, вміли і любили це робити, учитель повинен допомогти школярам опанувати основи знань. І чим раніше розпочати таку роботу, тим більше буде часу для підготовки до самостійних дій усіх учнів.

Для цього потрібно вже починаючи з 1-го класу відмовитися на уроках від „дресирування”, від натаскування, коли учні лише бездумно повторюють вказівки вчителя. Навчання рухової дії повинне передувати чітке розуміння дітьми того, навіщо їх навчають цій дії, як вона впливає на організм (хоча б загалом), який механізм виконання цієї

Вріз 1**ДОСТУПНІСТЬ У ВИКЛАДАННІ**

Стройові вправи в 1 класі – шикуння в шеренгу, пересування в колоні, зупинки по команді та деякі інші. Прямий шлях до оволодіння даними вправами – пояснити учням їхні дії по тій чи іншій команді і відпрацювати з ними швидко і правильно їхнє виконання – часте не є найкоротшим. Трапляється і від старшокласників чути питання: „Навіщо нам ці команди? Кому вони потрібні?” Це свідчить про те, що навіть старші школярі не усвідомлюють, наскільки важливо для успішної роботи на уроці вміти діяти за стройовими командами. Оволодіння стройовими вправами не давалось їм як мета, якої обов'язково досягти, не розкривалася серйозність і значимість цієї мети.

На уроках математики і російської мови першокласники успішно справляються з абстрактними поняттями, а на уроках фізичної культури їм нерідко бояться сказати зайві слова, бо вважається, що вони нібито ще маленькі. Помилково думають, що на уроках фізичної культури діти повинні бути в постійному безперервному русі.

Тому і самі вчителі намагаються діяти якнайшвидше, перебудовують дітей, попросту пересувають їх руками. Дійсно, спочатку це легше, ніж пояснити кожній дитині її дії за тою чи іншою командою, а потім подібним чином пояснити наступний матеріал. Тому діти звикають не думати на уроках фізичної культури. І як результат, замість економії часу виникають його втрати, тому що надалі заклади педагога займатися самостійно не завжди досягають мети. Я, насамперед, на конкретних прикладах переконую дітей у необхідності знання і дотримання стройових команд. За допомогою команд я керую класом так само, як водій за допомогою рульового керування веде автомобіль. Якщо діти не будуть добре знати й уміти виконувати команди, вчитель не зможе ними керувати, їм не владється ні з користю займатися вправами, ні пограти. А вже спочатку учні можуть не замислюючись про наслідки, зупинитись раптом під час бігу і, не звертаючи уваги на товаришів, які біжать за ними, присісти, зав'язуючи шнурки. Перший же такий випадок є поштовхом для розмови про те, як важливо діяти на уроці тільки за командою вчителя. Можна сказати учневі, що слова вчителя для них як світло світлофора для автомобілів, що дозволяє чи забороняє їм рух.

Скільки б учитель їм не говорив про рівняння в шерензі, про інтервал, якщо спочатку діти не будуть мати орієнтирів (наприклад, лінія, за якою треба рівняти носочки), нічого путнього в нього не вийде. Щоб діти дотримувалися інтервалу, необхідно рекомендувати їм заповнити свої місця за розташуванням снарядів і устаткування в залі. Таким чином, діти, крім виконання стройових команд, вчать планувати свої дії з орієнтирами. Загальнорозвиваючі вправи для учнів є не тільки засобом підготовки організму до роботи, але й метою. А вже, незважаючи на удавану простоту, школярі повинні навчитися правильно їх виконувати. Крім того, моє завдання полягає в тому, щоб діти вивчали, для чого призначається кожна вправа. Тоді в майбутньому легше буде навчити дітей уміти виконувати розминку перед самостійними заняттями. Тому виконання загальнорозвиваючих вправ я коментую, повідомляю учням, що, роблячи нахили (головою, тулубом), вони готують м'язи (шиї, тулуба) до роботи, а також розвивають рухливість відповідних суглобів. Запитую дітей: „Для чого робляться, наприклад, присідання і стрибки?” Це сприяє тому, що учні вже не бездумно повторюють дії вчителя, а уявляють собі, навіщо і для чого вони роблять ту чи іншу вправу.

Вріз 2

САМОСТІЙНЕ ЗАНЯТТЯ ШКОЛЯРІВ

Пояснення техніки рухових дій варто попереджати короткою (у декількох словах) розповіддю про вправи, що розучуються. Перед вивченням техніки підкидання і лову м'яча завжди запитую: „Де може знадобитися володіння м'ячем?” Тобто підводжу дітей до розуміння значимості цієї вправи, важливості її для розвитку координації рухів, освоєння спортивних ігор. У ході навчання не все підношу учням у готовому вигляді. Визначену частину матеріалу залишаю для самостійного пошуку. Наприклад, даю завдання: „Підкиньте м'яч над собою і впіймайте його”. Діти кілька разів виконують завдання. Виходить воно далеко не у всіх. Багато в кого м'яч летить або назад, або вперед. Запитую: „Чому деяким учням не вдається піймати м'яч?” Якщо діти відразу не можуть відповісти, то підводжу їх до того, що підкидати м'яч потрібно точно над головою. З цією метою пропоную учням порівняти виконання вправи учнем, якому вдається піймати м'яч, і тим, у кого нічого не виходить. Як показує досвід, учні успішно справляються з цією аналітичною задачею. На стадії удосконалення рухової дії спонукаю дітей до пошуку варіантів вправи. Завдання і мету ставлю перед дітьми в кожному конкретному випадку, намагаюся, щоб вони були зрозумілі їм, осмислені ними. Інтерес до завдань у дітей підвищується, тому що пояснення техніки досліджуваної рухової дії завжди супроводжую повідомленням про його призначення живими, зрозумілими дітям прикладами з практики.

Одним з важливих умінь самостійних занять є контроль за своєю діяльністю. Формування цього уміння в учнів починаю з навчання їх контролювати один за одним, з оцінювання роботи товаришів.

Відомо, що знання – це конкретні взаємозалежні факти, правила, теоретичні узагальнення, закони. Практика показала, що відсутність у школярів теоретичних знань з фізичної культури різко знижує ефективність навчання і виховання на уроках, заважає прищеплюванню учню правильного ставлення до самостійних занять фізичними вправами. Звідси – необхідність поліпшення теоретичної підготовки школярів. Однак знання не завжди можуть передаватися в словесній формі, тобто бути тільки теоретичними. На уроках фізичної культури учні у великій мірі здобувають знання і при безпосередньому виконанні рухових дій. Отримані учнями знання в цьому випадку є важливою умовою активних, по-справжньому корисних занять, у тому числі і занять з виконання домашніх завдань.

Важливим засобом фізичного виховання учнів є домашні завдання. Виконання їх – одна з форм самостійної роботи школярів, характерною рисою якої є відсутність безпосередньої допомоги з боку вчителя.

Практика підтвердила головне призначення домашніх завдань – зміцнення здоров'я школярів, підвищення рівня їхнього фізичного розвитку, рухової підготовленості, закріплення пройденого на уроках.

Домашні завдання з фізичної культури ввійшли невід'ємною частиною в режим дня школяра, сприяють упровадженню фізичної культури в побут.

Для закріплення теоретичних знань за окремими розділами шкільної програми (легка атлетика, гімнастика, спортивні ігри і т.п.) діти самостійно пишуть реферати. Домашні завдання з фізичної культури складаються в нашій школі з виконання комплексів ранкової гігієнічної гімнастики, вправ з розвитку фізичних якостей і найпростіших рухових навичок. Є в нас домашні завдання постійні і тимчасові, спрямовані на вивчення тих чи інших розділів навчальної програми. Розгляну докладніше організацію роботи з виконання постійних домашніх завдань. Підбираючи такі завдання, я виходжу з того, що найбільш охоче учні виконують вправи, доступні їм, що дозволяють бачити зростання результатів, яке підлягає кількісній і якісній оцінці як з боку самих учнів, так і з боку вчителя, однокласників, батьків учнів. Виконуючи домашні завдання, школярі розвивають також волю і працьовитість, прокладаючи тим самим собі шлях до систематичних занять фізичною культурою.

дії і т.п. Бажано також, щоб ці знання давалися учням не в готовому вигляді, а вони „добували” їх у процесі навчальної діяльності.

Під час навчання я завжди розповідаю учням, чому вправу необхідно виконувати саме так, а не інакше, які помилки у виконанні вправи знижують якість рухової дії. При цьому спосіб викладу знань завжди доступний учням даного віку.

На прикладі програмного матеріалу розглянемо, як здійснювати таку роботу з учнями 1-го класу (див. вріз 1).

Починаючи з 6 і до 11 класу, де я працюю, діти закріпили отримані знання й уміння. Розвиток самостійності практикую в такій формі: називаю частину тіла, яку потрібно підготувати до роботи, а діти самі вирішують і демонструють, які вправи для цього потрібні.

Навчити дітей самим готуватися до складних рухових дій – значить зробити великий крок на шляху до головної мети – навчання школярів самостійним заняттям фізичними вправами (див. вріз 2).

Закінчуючи свою тему „Навчання методам і прийомам самоконтролю учнів на уроках фізичної культури”, перерахую, якими навичками й уміннями самостійних занять оволоділи учні в класах, де я працюю.

Вони цілком спроможні визначати спрямованість вправ (присідання роблять для того, щоб розвивати м'язи ніг, стрибки – координацію, нахили – гнуч-

кість і т.п.); знають, що перед виконанням складних вправ обов'язкова розминка; знають принцип проведення розминки; можуть підготувати себе до вправ з м'ячами, з стрибків, бігу, метання; знають основні правила, яких варто дотримуватись, займаючись фізичними вправами, виконують домашні завдання з фізичної культури, можуть судити ігри з волейболу, баскетболу.

Кожна людина – коваль свого здоров'я. І від неї самої залежить, яке здоров'я вона викує собі, іменем „фізична культура”. Але для цього потрібні самостійність, свідомість та грамотність у питаннях фізичної культури.

І, нарешті, вирішуючи проблеми фізичної культури, ми ні на хвилину не повинні випускати з поля зору питання виховання: адже тільки вихована людина буде самостійно успішно вчитись і фізично самоудосконалюватися.

Однією з цілей Доктрини¹ передбачено створення умов для забезпечення оптимальної рухової активності кожної людини протягом усього життя, досягнення нею достатнього рівня фізичної та функціональної підготовленості, забезпечення соціального, біологічного і психологічного благополуччя, поліпшення стану здоров'я, профілактики захворювань і фізичної реабілітації.

¹Національна Доктрина розвитку фізичної культури і спорту, прийнята 28.09.2004 року, в якій містяться основні напрямки розвитку фізичної культури і спорту

Набуті уміння та навички дають можливість залучити як можна більшу кількість дітей у дитячо-юнацькі спортивні школи, створюють умови для максимальної реалізації їхніх здібностей у досягненні високих спортивних результатів, формуванні в підростаючого покоління почуття гордості за свою країну, підвищенні авторитету країни в світовому спортивному русі.

У своїй роботі я бачу позитивні результати. Найбільш обдаровані учні НВК № 28 м. Дніпропетровська неодноразово захищали честь школи, району, міста, області з різних видів спорту (волейбол, баскетбол, легка атлетика, „Старти надій”, футбол) і посідали призові місця. Багато хто з моїх випускників після закінчення школи продовжили заняття спортом у вищих навчальних закладах, стали студентами інституту фізичної культури. Викладачі навчальних закладів відзначають високий рівень їх фізичної підготовки, включають у збірні команди вузів.

Багато хто з моїх випускників після закінчення школи продовжили заняття спортом у вищих навчальних закладах, стали студентами інституту фізичної культури. Викладачі навчальних закладів відзначають високий рівень їх фізичної підготовки, включають у збірні команди вузів.

**ДИТИНА,
ПОВЕРХНЕВА У ГРІ,
БУДЕ ПОВЕРХНЕВОЮ
ЗГОДОМ Й У ЖИТТІ**

Рудольф Штайнер

Стан здоров'я підростаючого покоління – це індикатор того, яким суспільством буде на завтра, запорука процвітання чи зубожіння в майбутньому.

Наталія Горбатюк,
вчитель фізичної
культури НВК №28

О ТЕХ, КТО УЧИТСЯ В УВК

– У вас необыкновенные ученики?

Нет, они дети как дети, обычные, но всё же... В школе, в театре, в концертном зале, на улице они отличаются от других. Чем? Культурой поведения, умением слушать и слышать.

Уже много лет, с 1988 года у нас нет ни одного преступления. Мы „доходим“ до каждого ребёнка, хоть это и очень трудно.

Считаем, что главным фактором развития гимназиста является **Искусство**. Каждого, без исключения, вовлекаем в активную художественную деятельность. Побывав творцом в той или иной сфере искусства, он уже становится необыкновенным, более эмоциональным, творческим, он уже другой. Вот тут мы тех, у кого есть тяга к знаниям, подхватываем и выводим на гимназический уровень.

– Если ребенок учится у вас в спецшколе, то в пятый класс, в гимназию, он снова должен поступать?

Нет, мы с первого класса наблюдаем за ребенком, осуществляя мощный психолого-педагогический патронаж. И к 5-му классу уже понятно, к какой сфере у ребенка больше тяга, определяется профильность.

– И это вам разрешает министерство?

Не через профильность классов, а через массу спецкурсов.

Если мы видим, что у нас на параллели есть дети, которые тяготеют к математике, мы этих детей объединяем в группы и даём математику на более высоком уровне.

– Как это технологически?

Это очень трудно для завучей. В одно и то же время ведутся все уроки математики, только разного уровня.

– И так, с пятого класса идёт до-профильная подготовка?

Да. Мы не создаём класс математический, литературный. Не загоняем туда насильно детей. Мы выделяем группы детей с учётом их интересов и с ними работаем. Есть группа литераторов, есть художественная группа, есть природоведческая и т.д.

– Значит, начальная школа у вас – это еще не гимназия?

Нет, конечно. Гимназия начинает формироваться с 5-го класса. Но класс с явным отставанием в здоровье может быть и не гимназическим. Мы с таким классом работаем над укреплением здоровья, вовлекая его в эстетический блок. Если ребенок из этого класса одаренный, то позже он может перейти в гимназический класс. Но, в основном, классные коллективы сохраняются.

– Но если в шестом классе такой класс не гимназический, то он уже в восьмом гимназическим не станет?

У каждого ребёнка в нашей школе есть свобода выбора. Он может подтянуться, он может подработать, то есть каждый для себя имеет целевую программу: „я стремлюсь к чему-то, я могу это сделать“.

– А отдельно вы набор в гимназию делаете?

Нет, отдельно набор в гимназию мы не делаем. Все наши дети – из детского садика. Делаем только дополнительный набор на свободные места.

– Объясните читателям, что такое „плавающая профильность“.

„Плавающая профильность“ – благодатная среда для развития **всех** способностей детей. Мы вводим её с девятого класса. Дети могут менять свои пристрастия и переходить от углубленного изучения одного предмета к углубленному изучению другого предмета. У нас нет заведомо определённой специализации.

– Вы пишете „индивидуально-групповые классы“. Как это понимать?

Каждый год приходят дети в первый класс, родители которых, мягко говоря, уже не справляются со своими наследниками. Появляется необходимость работы индивидуально или в группе с такими сложными детьми.

Мы при каждой параллели создаём группу индивидуального обучения.

Приходит ребёнок с отставанием на 2-3 года. Он не из нашего детского сада, но нам надо, чтобы он догнал в развитии наших детей, чтобы влился в ту программу, по которой мы учимся.

ПЕДАГОГІКА ШКОЛИ

Вчителям НВК № 28, які одночасно є і авторами-розробниками, і новаторами, і педагогами-диригентами, вдається надихнути кожну дитину на гру власної сольної партії у її житті.

Як вони цього досягають – про це у рубриці “Педагогіка школи”.

Педагогіка
ШКОЛИ

Директор школи, ліцею, гімназії № 4'2006

**Наталія
ГОНТАРОВСЬКА**

Директор НВК № 28
м. Дніпропетровська,
кандидат педагогічних наук

58

ОРГАНІЗАЦІЯ ОСОБИСТІСНО ОРІЄНТОВАНОГО ВИХОВАННЯ УЧНІВ В ІННОВАЦІЙНОМУ ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Педагогіка відвертості

Виховуючи громадянина – носія кращих надбань національної та світової культури, педагоги прагнуть створити атмосферу повної довіри між дорослим і дитиною, залучати учнів до всіх шкільних справ, вирішення проблемних ситуацій, створюють управлінські учнівські структури. Вчитель й учень щирі один з одним у різноманітніших життєвих ситуаціях.

Пропоновані статті у підрубриці “Педагогіка відвертості” – приклади поступового втілення педагогіки відвертості, яка стає нормою у повсякденному житті навчального закладу.

Процес реформування і розбудови сучасної освіти вимагає водночас із розв’язанням головних навчальних проблем (гуманітаризація освіти, впровадження демократизму освітнього процесу, інтеграція її в європейський і світовий освітянські простори) вирішення питання перетворення освіти як

сфери соціальної практики у конструктивний фактор еволюції суспільства [1]. На сучасному історичному етапі розвитку суспільства постала необхідність створення та функціонування нового типу державного освітнього закладу з високим рівнем варіативності інноваційних технологій. Такий навчально-виховний заклад у сучасних педагогічних публікаціях вже одержав назву „антропоцент-

рична школа”. Мається на увазі, що головним об’єктом комплексних завдань навчально-виховного процесу взагалі повинна бути кожна конкретна дитина. Звідси вся система педагогічної діяльності закладу спрямована на всебічний особистісний розвиток кожного вихованця. Головним у побудові ідеологічних і організаційних засад антропоцентричної школи стають права та інтереси дитини. Як відзначає М. Холодна: „У соціокультурних умовах сьогодення школа... залишається єдиним соціальним інститутом, який може (та повинен) взяти на себе захист прав кожної дитини – права на такі умови шкільного середовища, які б забезпечували їй повноцінний особистісний розвиток у максимально можливому діапазоні росту її індивідуальних ресурсів” [2].

У представленій роботі ми розглянемо деякі організаційно-педагогічні засади багаторічного функціонування інноваційного освітнього середовища як центру організації особистісно зорієнтованого виховання і навчання учнів. З 1990 року експериментальна модель освітнього середовища, результати якої було узагальнено в монографії Н.Б. Гонтаровської [3], проходила апробацію в навчально-виховному комплексі м. Дніпропетровська.

Зараз у контексті створеного освітнього середовища розробляється і проходить експериментальне дослідження педагогічна система організації життєдіяльності школярів на засадах нової філософії особистісно зорієнтованого виховання.

Ми підкреслюємо, що організація процесу особистісно зорієнтованого виховання може відбуватися лише за умов функціонування створеного інноваційного освітнього середовища, в якому живе, діє, усвідомлює свій власний життєвий досвід кожна дитина.

Спираючись на теоретико-методологічне дослідження академіка Беха І.Д. про співвідношення розвитку і виховання в аспекті психологічного вирішення проблеми, ми поділяємо найбільш широко представлену точку зору про поєднання джерел розвитку дитини, якими є „...органічне визрівання (становлення морфологічних і фізіологічних властивостей організму, почасти нервової системи), вплив середовища і надбання

дитиною індивідуального досвіду” [4, с. 119].

Враховуючи твердження С.Л. Рубінштейна, що „...ви-

ховання і навчання включаються у сам процес розвитку дитини, а не відбудовуються лише над ним” [5, с. 191], ми визначили чотири основні сфери розвитку особистості у представленій моделі інноваційного освітнього середовища: освітню, оздоровчу, культурологічну та сферу соціалізації дитини.

Головним функціональним завданням експериментальної моделі освітнього середовища є поєднання та інтеграція різних сфер розвитку особистості дитини в процесі її власної діяльності. Основна мета такого педагогічного впливу – перетворення вихованця в суб'єкта діяльності, створення системи саморозвитку особистості.

Цьому сприяє формальна структура всебічно розвиваючого освітнього середовища. До складу навчально-вихов-

Свято Незалежності України у гімназії навчально-виховного комплексу № 28 м. Дніпропетровська

На міській виставці „Освіта. Суспільство. Кар'єра”

ного комплексу № 28 входить декілька навчально-виховних установ:

- дошкільний заклад;
- спеціалізована школа естетичного профілю (у складі 1 – 11 класів);
- гімназія (у складі 5 – 11 класів);
- центр позашкільної роботи (до якого входять профільні творчі об'єднання школярів, навчально-виробниче об'єднання учнів), спортивно-оздоровчий центр.

Початок навчального року. День знань

Зустріч з ректором Дніпропетровського національного університету

За такою різноплановою структурою функціонування комплексного освітнього середовища забезпечуються умови для кожного учня у виборі власного місця для індивідуальної взаємодії з середовищем, яке його оточує. Процес такого самовизначення особистості забезпечує вже сьогодні у шкільній життєдіяльності учня формування основ соціальної та індивідуальної поведінки в майбутньому.

Отже, сьогодні **в процесі навчально-виховної діяльності започатковано реалізацію індивідуальних ресурсів на базі власного внутрішнього досвіду.**

Освітня сфера розвитку особистості передбачає, що поряд з пізнанням основ системних знань навчальних дисциплін відбувається процес формування внутрішнього суб'єктивного світу особистості з урахуванням індивідуальних психологічних особливостей кожної дитини. В зазначеній освітній сфері особистісного розвитку кожна дитина має можливість створити власну освітню сферу розвитку на принципах вільного вибору форми навчання та індивідуалізації.

У нашому навчальному закладі діти обирають свою, власну форму базової освіти: класну, індивідуально-групову (у групах кількість учнів від 3-х до 18) чи індивідуальну. Використання такої можливості дає реальні шанси самореалізації для кожної дитини вже на початку своєї навчальної діяльності, що є основною умовою в організації процесу розвитку особистості взагалі.

Цей принцип вибіркового наповнення учнівських контингентів власний й іншим структурним підрозділам: спортивно-оздоровчому центру (при комплектуванні груп лікувальної фізкультури, занять за спеціалізацією, проведенні лікувальних сеансів); центру позашкільної роботи (при організації та проведенні занять з дітьми у студіях, групах профільних шкіл, художньо-творчого розвитку, заняттях поліхудожнього циклу, індивідуальних занять з окремими учнями), навчально-виробничого підприємства (під час формування дитячих виробничих колективів, цехів та майстерень, при роботі з окремими авторами).

Великого значення в розбудові моделі освітнього простору учнів має спільний проект Дніпропетровського національного університету і навчально-виховного комплексу № 28 „Інтегрована система освіти”, який сприяє:

- цілеспрямованому розвитку взаємозв'язку в освітньому конструктиві „Домашній заклад – школа – гімназія – педагогічне училище – університет – інститут післядипломної освіти”;
- узгодженню планів і програм середнього, спеціального та вищого навчальних закладів для забезпечення наступності змісту, форм і методів освіти на основі їх оптимальної інтеграції і оптимізації;
- розробці та апробації особистісно орієнтованих інноваційних технологій;
- покращенню процесу виявлення і розвитку творчих здібностей у школярів, забезпеченню системної освіти і виховання обдарованих дітей і молоді;
- реальному використанню можливостей спільної діяльності середнього закладу й університету в системі становлення єдності теорії і практики в його підготовці;
- поліпшенню життєвого кризового становища суб'єктів навчально-виховного процесу, на яких деструк-

тивно впливає сучасне соціально-економічне середовище [6].

Друга сфера особистісного розвитку – **оздоровча** – припускає обов'язковий контроль за станом здоров'я дітей та подальшу його корекцію, забезпечуючи його медичну діагностику, профілактику захворювання, оздоровлення дітей, а також їх лікування.

Ми вважаємо неможливим планувати і проводити особистісно зорієнтоване виховання і навчання без урахування соматичного і психічного стану здоров'я дитини. Головним напрямом функціонування представленої інноваційного освітнього середовища є оздоровча стратегія в умовах навчання. Аналіз стану здоров'я учнів показує, що практично здорових дітей шестилітнього віку, що приступили до занять у школі, лише 14%. Ми інтегрували лікувально-профілактичний заклад у формальну структуру навчально-виховного комплексу, заздалегідь плануючи особистісно зорієнтоване навчання з урахуванням стану здоров'я учнів [7; 8].

Третя сфера розвитку особистості – **культурологічна**, яка передбачає обов'язкове звернення кожної дитини до мистецтва через художньо-творчу діяльність і самовираження в мистецтві; передбачає самореалізацію дитини в народній національній сфері (народне мистецтво та національно-художні промисли).

Культурологічна сфера максимально впливає на розвиток почуттів та емоцій дитини, формує її творчий потенціал могутніми засобами – засобами мистецтва. Нами розроблена Концепція культурологічного розвитку особистості, головна авторська ідея якої спрямована на виконання Державної програми реформування освітньої галузі, полягає в тому, що стрижневі освітні й виховні доміанти розвитку особистості проектуються і реалізуються в культурологічному полі, художньому середовищі з використанням активної художньо-творчої діяльності суб'єктів навчально-виховного процесу.

Навчально-виховна модель, яка функціонує на таких засадах, пропонує учням освітнє середовище, де панує свобода вибору, де пріоритетними в навчально-виховному процесі стають розвиваючий і культуротворчий напрями, де в поліхудожньому просторі відтворюється виховання особистості, здатної до самовизначення й самоствердження в різних сферах життєдіяльності [9].

Наступна сфера – **соціалізація дитини**, яка має особливо актуальне соціальне звучання. Дуже важливо підготувати активну особистість, підготувати людину, яка соціально зможе брати участь у різноманітних процесах соціальних перетворень майбутнього. Цю підготовку ми проводимо в системі всіх структурних підрозділів навчально-виховного комплексу, а особливо – в умовах роботи навчально-виробничого підприємства учнів, де простежуються адаптивно-розвиваючі механізми соціалізації дітей: вільний вибір форми та профілю освіти, апробування здібностей та стабільності інтересів у сфері навчально-виробничої гри, вибір життєвого шляху через набуття початкових професійних навичок; формування стосунків з дорослими та ровесниками у сфері колективної виробничої діяльності.

Усі визначені сфери розвитку особистості функціонують у тісному взаємозв'язку в рамках представленого інноваційного освітнього середовища – навчально-виховного комплексу – з заданою формальною та змістовною структурою.

При застосуванні особистісно зорієнтованого підходу найбільші труднощі полягають у тому, що в умовах навчально-виховного комплексу, де навчаються зовсім різні групи дітей, необхідно врахувати різний рівень розвитку та підготовки дітей до навчання, різні генетичні та психофізичні можливості, неоднорідний рівень здоров'я учнів та диференційовані економічні рівні сімей. Тому в усіх структурних підрозділах комплексу діє єдина технологія особистісної орієнтації, харак-

терна застосуванням певних принципів, що визначають модель навчального закладу нового покоління.

1. Принцип логічного визначення змісту освіти передбачає те, що профільність навчання для кожного учня визначається у суворій відповідності з його станом здоров'я, особливостями психологічного розвитку та здібностей, наявністю особистих інтересів.

2. Принцип вільного вибору форми навчання та визначення контингенту полягає в тому, що учень може вільно вибрати будь-яку з трьох запропонованих форм навчання, визначивши для себе умови з заданою чисельністю контингенту учнів.

3. Принцип забезпечення контролю за станом здоров'я визначає можливість учнів навчально-виховного комплексу контролювати стан здоров'я під наглядом шкільної медико-психологічної служби та, на випадок необхідності, коригувати індивідуальний руховий режим, здійснювати профілактику та діагностику захворювань, проводити лікування.

4. Принцип комплексного використання мистецтва в навчально-виховному комплексі передбачає взаємодію та інтеграцію мистецтв у системі: урок загальноосвітнього циклу – урок естетичного циклу – поліхудожній курс – профільна школа мистецтв.

5. Принцип художньо-творчої діяльності дітей сприяє формуванню творчої активності індивідуальних якостей учнів, забезпечених системою організації позакласної художньо-творчої роботи, яка будується за п'ятьма напрямками: музична та вокально-хорова, літературна та театральна, образотворча та декоративно-прикладна, хореографічна та спортивна діяльність, діяльність творчих поліхудожніх об'єднань.

6. Принцип інтеграції завдань культурологічного та етнічного розвитку розглядається у розрізі необхідності формування в учнів світоглядної свідомості шляхом злиття світової та національної української духовної культури.

7. Принцип стартових можливостей пропонує, що кожна дитина має рівні умови навчання і виховання, отже, однакові стартові можливості в одержанні освіти та розвитку.

8. Принцип соціального захисту послідовно переходить з попереднього принципу рівних стартових можливостей учнів та полягає у тому, що кожна дитина реально захищена, має рівні права та обов'язки серед ровесників, незалежно від фінансових можливостей сім'ї. Зараз проводиться апробація розробленої технології функціонування навчального закладу у нових економічних умовах дефіциту бюджетного фінансування.

Сьогодні, коли молода українська держава переживає важкий час становлення нової економічної політики і відроджується національна економіка, особливо важливою і водночас дуже важкою для розв'язання залишається проблема матеріально-технічної підтримки закладів освіти.

Ми пропонуємо модель інноваційного освітнього середовища як нового типу соціально-педагогічних та соціально-громадських систем, створених на засадах партнерства між педагогами і батьками.

У відновленні і реформуванні державної освітянської політики необхідно формувати нове громадське мислення, сенсом якого стає правило обов'язкової участі кожної сім'ї у реалізації програм навчального закладу з метою створення благодатних умов для особистісного розвитку вихованців.

Свято Останнього дзвоника

ЛІТЕРАТУРА

1. Кремень В.Г. Сучасна освіта в контексті реформування. //Учитель.- № 11-12.- 1999. – С.21.
2. Холодная М. Можно чего-то не знать, но обязательно быть умным.// Директор школы. Украина. -2000. – № 7.- С. 29-35.
3. Гонтаровська Н.Б. Теоретико-практичні основи створення навчального закладу естетичного профілю: Монографія. – К.: ІЗМН, 1999.- С. 177.
4. Бех І. Д. Особистісно зорієнтоване виховання: Науково-метод. посібник. – К.: ІЗМН, 1998.- С. 204.
5. Рубинштейн С.Л. Проблемы общей психологии. – М., 1976.
6. Гонтаровська Н.Б. Інтегрована система освіти. /Концепція проекту Дніпропетровського національного університету та навчально-виховного комплексу № 28.// Директор школи, ліцею, гімназії. – 2003 р. – № 4. – С. 48 – 52.
7. Гонтаровська Н.Б. Оздоровительная программа в школьной системе образования (на материале Учебно-воспитательного комплекса № 28 г. Днепропетровска, Украина) //Труды Международной конференции “Здоровье: сущность, диагностика и оздоровительные стратегии” (10 – 12 мая 1999 г.).-Polska Krynica Gorska: politichnika ra domska im. K. Putaskiego. – 1999. – С. 136.
8. Право на гідне життя: кращі практики в місцевому самоврядуванні. – К.: 2004. – С.16-18.
9. Концепція культурологічного розвитку особистості в НВК № 28 м. Дніпропетровська. // Мистецтво та освіта. – 2001. – № 3. – С. 36–39.

Педагогіка
школи

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЗМІСТОВІ ПІДХОДИ ФОРМУВАННЯ УЧНІВСЬКОЇ ЕЛІТИ

Педагогіка відвертості

„Головна мета української системи освіти – створити умови для розвитку і самореалізації кожної особистості як громадянина України, формувати покоління, які здатні навчатися впродовж життя, створити й розвивати цінності громадянського суспільства” (Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті).

Людмила ДУБОВА

Заступник директора з виховної роботи НВК №28 м. Дніпропетровська

Найбільш важливий напрям громадянського виховання – це організація демократичного шкільного життя, коли сам учень є організатором, учасником функціонування міні – моделі суспільства. Саме тоді учнівське самоврядування стає практичною школою демократії.

Самоврядування передбачає активну участь в управлінні державою, а не пасивне споглядання дії інших людей. Слова Аристотеля: „Якщо свобода і рівність є, на думку деяких людей, головним атрибутом демократії, то досягти її можна буде тоді, коли всі люди, об’єднані спільними інтересами, матимуть рівну частку в управлінні” – відображають точку зору, згідно з якою ідеали демократії мають повністю виконуватися, а кожен член політичного суспільства стає активним учасником в управлінні.

Ця висока і відповідальна місія в майбутньому лягає на плечі сьогоднішніх школярів, яких необхідно вчити й виховувати бути гідними громадянами своєї держави і вміти керувати нею. І тому в нашому навчальному закладі ми розглядаємо громадянську освіту як навчання самоврядуванню.

Створена президентська республіка „Разом”, Парламент. Це не просто об’єднання молоді, це ті соціальні структури суспільства, через які створюються умови і багато в чому реалізуються інтереси, потреби, запити молодих людей у всіх сферах життя: економічній, політичній, соціальній, духовній.

Створення учнівського парламенту, республіки, вибори президента у школі – справа нелегка. Вона потребує кваліфікованої, тактовної педагогічної допомоги учнівському колективу. Це гра, яка вміщує в себе життєвий досвід учнів і держави, навчає учнівський актив складній справі управління.

Робота заступника директора з виховної роботи, педагога організатора, класних керівників НВК № 28 – це кваліфікована, тактовна допомога учнівському активу, навчання складної справи керівництва, адаптація молоді людини в громадському суспільстві. Вона направлена на розкриття творчого потенціалу молоді і формування в неї „імунітету” до

різних негативних явищ. У школі створено всі умови для самореалізації особистості. Учнівська республіка – це законодавча і виконавча влада. Законодавча влада представлена у вигляді учнівського Парламенту (див. схему 1).

Учнівський Парламент створюється на виборно-демократичній основі. „Знайти дорогу до народу може тільки еліта”, – писав Володимир Вернадський. Саме тому ми вважаємо основним своїм завданням – формування нової еліти. Такий процес супроводжується привнесенням нових ідей, поглядів, форм і методів керівництва (див. схему 2).

Система роботи нашого педагогічного закладу передбачає ранню діагностику у дітей організаторських здібностей, своєчасне включення їх у різні види діяльності. Враховуючи вікові особливості дитини, процес формування організаторських здібностей на конкретних етапах зростання організатора допомагає підвищенню соціально – психологічної культури взаємин.

Моніторингові дослідження організаторських здібностей проведено в 20 групах (учнів 2–11 класів). Його результати виявили:

На першому етапі – спрощене виконання учнями доручень учителя. Це перша спроба відповідальності, бажання бути в центрі уваги вчителя. Систематичне виконання доручень – це характерне для учнів початкових класів (30%). Громадські якості ще тільки починають формуватись.

На другому етапі характерним є самостійний пошук учнем організаторських дій, прагнення до ускладнення організаторських завдань. Самостійний пошук творчих дій є характерним для учнів 5–6 класів (49,6%). Рівень громадських якостей помітно зростає.

Третій етап характеризує підлітків (7–8 класів), які прагнуть зафіксувати систематичні ініціативи. Вони потребують планувати свою діяльність; координувати зусилля інших, стимулювати їхню активність, прогнозувати в майбутньому результати спільної справи (57,2%). Громадська активність на цьому етапі на середньому рівні.

Четвертий етап. Дев'ятикласники намагаються створити свій стиль, свій підхід до вирішення організаторського завдання. Учні краще розуміють саму особистість і окремо колектив, легко можуть вносити зміни в засоби впливу на них, зменшують кількість впливів на тих, кого організовують і підвищують їхню активність. *Сформованість громадських якостей на високому рівні (79,5%).*

П'ятий етап. Старшокласники вже мають здатність розуміти інших людей, обмірковують способи спілкування з ними. Здібні до організаторської діяльності учні по-особливому сприймають ситуацію та людей в ній. Для учнів 10–11 класів характерне прагнення до самореалізації, до самостійного вибору її, підвищується активність та ініціативи у виконанні поставлених завдань. Більшість із них можуть проводити само діагностику своїх комунікаційних умінь. Майже кожен із них є лідером (або принаймі може ним бути). На цьому етапі є учні, у яких повністю сформовані громадянські якості (98,3%) (див. діаграму 1).

А чи достатньо цього, щоб стати лідером, щоб очолити управління шкільним життям? А якщо ти лідер, чи здатний ти повести за собою, „запалити” своїм прикладом, вміло використовувати прийом переконання?

Ці питання не давали спокою учнівському та педагогічному колективу. І ми прийшли до висновку, що необхідно пам'ятати про **найважливіший чинник ефективності лідерської діяльності – психологічна готовність особистості до управлінської діяльності.**

Які ж необхідні підходи до вивчення психологічної готовності до управління? І ми прийшли до висновку, що доцільно дослідження здійснювати в рамках особистісного підходу, згідно з якими ця якість визначається як результат підготовки до певного виду діяльності.

З метою дослідження конкретного змісту та структури психологічної готовності учня до управління Парламентом, республікою „Разом”, а також виявлення основних тенденцій її формування та чинників, які впливають на цей процес, нами було проведено

Схема 1
Структура учнівського самоврядування

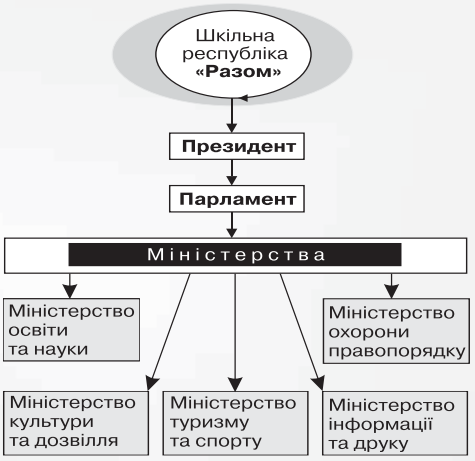
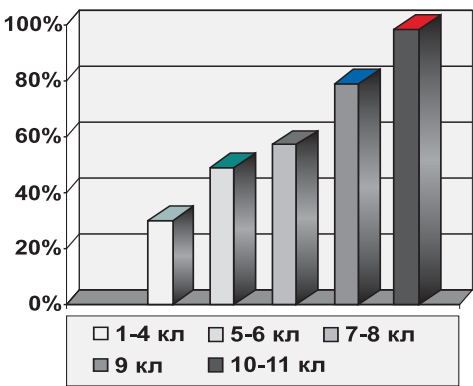

Схема 2
Організаційно-змістовні підходи формування учнівської еліти

Діаграма 1
Рівень сформованості громадянських якостей учнів НВК № 28

констатуюче емпіричне дослідження. У ході дослідження використовувалися такі методи: експертне оцінювання, „мозковий шторм”, опитування (анкетування та інтерв’ювання).

Результати дослідження показали, що психологічна готовність учнів-лідерів до управління представляє собою комплекс взаємопов’язаних та взаємозумовлених психологічних якостей, які забезпечують успішне управління. Встановлено, що структура психологічної готовності учнів-лідерів до управління Парламентом, республікою „Разом” включає чотири основні компоненти:

- А) **мотиваційний** – сукупність мотивів, адекватним цілям та завданням управління;
- Б) **когнітивний** – сукупність знань, необхідних для управління;
- В) **операційний** – сукупність умінь та навичок практичного виконання;
- Г) **особистісний** – сукупність важливих для управління особистісних якостей.

Маючи результати моніторингових досліджень організаційних здібностей учнів, дослідження психологічної готовності до управління, ми виділили групу лідерів. З 245 досліджених виявлено 37 лідерів. Вони і очолили республіку „Разом”.

Головне питання, яке турбує наш педагогічний колектив – це забезпечення активної позиції учнів та їхніх представницьких органів у житті і колективній діяльності. Тільки визначаючи позицію учнів як творців, організаторів своїх справ, можна досягти успіхів у вихованні соціальної активності, громадянськості, ініціативи і самостійності.

Існує така думка, що результат роботи освітнього закладу – це його випускники, їх подальша доля. В минулому році 42 наших випускників вступили до вузів, із них продовжили управлінську діяльність серед студентської молоді – 27.

Ми пишаємося тим, що навчили своїх учнів самостійно вирішувати найважливіші питання їхнього життя, діяльності, стосунків.

СИСТЕМА РОБОТИ КЛАСНОГО КЕРІВНИКА

В УМОВАХ ОСОБИСТІСНО ЗОРІЄН- ТОВАНОГО ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ

Педагогіка відвертості

В сучасних умовах стає необхідним створення системи роботи класного керівника та її науково-методичної підтримки.

Один із шляхів розв'язання проблеми можна вбачати в організації роботи класного керівника на засадах проектування, створення і реалізації комплексних довгострокових програм розвитку учнівських (класних) колективів як умови для розгортання безпосереднього освітньо-виховного середовища, що в повному обсязі забезпечує стимулювання саморозвитку окремої дитини.

З метою вирішення означених завдань у навчально-виховному комплексі №28 м. Дніпропетровська протягом 10 років запроваджується Програма саморозвитку дитини „Я можу!”.

Складовими частинами Програми „Я можу!” є:

- актуалізація зони найближчого розвитку дитини в контексті самопізнання потреб, бажань, найближчих цілей, які визначає школа як навчальний заклад і сама дитина;
- створення конкретної проблемної ситуації щодо формулювання дитиною своїх найближчих завдань;
- розгортання індивідуальної роботи навколо означених цілей в контексті навчально-виховного процесу і сімейного виховання;

- створення „ситуацій успіху” і системи „зворотнього зв'язку” (визначення в сприятливій для дитини формі підсумків пройденого етапу саморозвитку);
- узагальнення досвіду і аналіз результатів у вигляді феноменологічної картини щодо вікових та індивідуальних особливостей, здатності визначати найближчі завдання саморозвитку.

Програма передбачає системні урочні і позаурочні заходи, зміст яких обумовлений завданнями саморозвитку дітей.

Ефективність Програми підтверджена даними шкільної психологічної служби в контексті моніторингу особистісного розвитку дитини. Тривалість Програми дозволяє проаналізувати довгострокові позитивні наслідки її запровадження, спостерігаючи особистісну успішність випускників класу, які працювали за Програмою. З 30 учнів 28 успішно навчаються за обраним фахом, всі постійно поширюють коло власних інтересів, отримують задоволення від власного особистісного росту, вміють ставити мету і досягати її.

Педагогіка
школи

**Наталія
ПАСТУШЕНКО**

Вчитель вищої категорії,
вчитель-методист
НВК №28
м. Дніпропетровська

Директор школи, ліцею, гімназії № 4'2006

Педагогіка
школи

ВИВЧАЮЧИ ЛІТЕРАТУРУ РІДНОГО КРАЮ

ДОСЛІДНИЦЬКО-ПОШУКОВА РОБОТА З УЧНЯМИ

Педагогіка відвертості

**Зінаїда
МІРОШНИЧЕНКО**

Вчитель української мови та
літератури вищої категорії
НВК №28
м. Дніпропетровська

Дедалі зростаючий потяг молоді до вивчення літератури рідного краю в школах і відсутність відповідних посібників змушують учителя до пошуків. Щоб не прищеплювати несмак, баналь-

щину у молодих людей, і виникло бажання залучити до дослідницької роботи самих учнів.

Спочатку це були повідомлення з історії нашого краю, що був колискою Запорозької Січі.

Готувались такі дослідницькі роботи разом з учителями історії. Але пізніше виникла потреба дослідити творчість літераторів, як тих, котрі вже пішли з життя, так і тих, хто живе в Україні і поза її межами.

*Чом це доли більшості
поетів
Наче збірка зібраних
трагедій?*

М. Чхан

Є в Дніпропетровську Севастопольський парк (колишній цвинтар, на якому поховано багато учасників Кримської війни), а в ньому одна вціліла могила. На гранітній плиті викарбувано: Іван Іванович Манжура (1851–1893 рр.) – український письменник. Майже ніхто з учнів ніколи не чув про цього письменника. Ось тоді і вирішили зібрати відомості про нього і ознайомити не тільки однокласників, а й учнів старших класів, батьків, учителів.

Якою ж цікавою і трагічною була ця постать (див. вріз 1). Цікавий матеріал зібрано про Дмитра Яворницького.

Уже стало традицією: у середині травня учні виносять свої пошукові роботи на „суд” не тільки учнів старших класів. На захист таких робіт запрошуємо завідувачу кабінетом української мови та літератури Дніпропетровського методичного центру Мостову В.І., викладачів ДНУ, членів спілки письменників Дніпропетровська (зокрема Савченка Віктора Васильовича, Бурлакова Сергія Романовича).

Часто трапляється зустрічати міркування про те, що уже не важливо вивчати еміграційну літературу, адже, мовляв, досить і своїх письменників.

Але не треба забувати, що українське письменство, що розвивалося на чужині, далеко від рідної землі, дало світові багато талановитих творів, які стали невід’ємною частиною нашої культури.

До збирання матеріалу про Галю Мазуренко надихнула стаття Миколи Чабанюк, вміщена в газеті „Зоря” (2002 р.) (див. вріз 2).

Коли вчителі англійської мови познайомились з дослідницькою роботою, то вирішили на уроках знайомити учнів з її поезіями, часто перекладаючи з української мови англійською.

Під час вивчення творчості У. Самчука, В. Барки, І. Багряного учні чули приз-

вища Василя Чапленка, з яким вони листувалися (див. вріз 3).

Вивчаючи творчість Лесі Українки використовуємо дослідницьку роботу про Ганну Світличну. Доля Ганни Світличної схожа з долею Лесі.

У 6 років Ганнусю розбив параліч. Злягла. Назавжди. Ні ноги, ні руки, ні спина більше не корилися їй. Лікарі казали, що такі довго не живуть, а вона ж прожила 56 років. Вірші почала писати в 19 років. Друкувалась в місцевих газетах, згодом вийшла збірка віршів „Стежки неходжені весняні”. Так Україна дізналася про з’яву поетеси Ганни Світличної.

Пізніше поетеса зізнається, що тримає її на цьому світі лише поезія „подруга моя, сестра, мати спасителька у цьому царстві людей.” *„Без неї (поезії) я загину, як рослина без води. Та це мене тримає віра у людей, у добрий світ”.*

Живу як всі

Своїх невдач не лічу.

Святкую мить.

Прожиту кожну мить.

Учні, які слухали розповідь про поетесу, її вірші, були сповнені незвичайним світом добра й милосердя, повагою до творчого подвигу. Обмежена фізичною неміччю, Світлична була вільна душею, а ця риса виділяє справжніх творчих особистостей.

У позакласній роботі використовуємо матеріали дослідницьких робіт про жінок Дніпропетровщини: Наталки Нікуліної, Любові Голоти, Олесі Омельченко.

Це тільки маленька часточка наших здобутків.

Випускники школи, які брали участь у пошуковому процесі, часто беруть свої дослідницькі роботи, щоб познакомити своїх однокурсників та викладачів вузів.

Пошук триває...

Вріз 1

ІВАН МАНЖУРА

„Десь близько 1870 року опинився він на Катеринославщині, рятувався від голоду. Працює на різних дрібних посадах, мандрує по селах, дрібних містечках, збирає більше 200 українських і російських пісень. Частину зібраного матеріалу вдалося опублікувати в Києві та в Женеві у Михайла Драгоманова.

З 1885 року працює в газеті „Єкатеринославський листок” та тижневику „Степь”, де вперше публікує свої поезії.

Тяжке життя прожив Іван Манжура. Він вийшов з народу, прожив своє життя серед народу, для народу і писав свої поезії.

Пристрасно й ніжно люблячи свій народ, свою Україну, з притаманною йому ширістю І. І. Манжура писав:

*Я син твій, нене – Україно,
Народу парост я твого.*

Вріз 2

ГАЛИНА МАЗУРЕНКО

Наша землячка спілкувалася з академіком Д.І. Яворницьким, це її вмовляв академік залишитись працювати в нього в музеї, але вона подалася на фронт, до петлюрівців. Це вона, наша Галя Мазуренко, здобувала освіту в Катеринославському, Кам’янець-Подільському, Варшавському, Берлінському, Празькому університетах. Усе життя вона навчалася і прагнула розширити свій світогляд. Недаремно її вважали найосвіченішою серед поетів діаспори. Галя Мазуренко тривалий час листувалася з письменниками Дніпропетровщини. Померла 27 травня 2000 року в старечому притулку. Поховали її на відомому Хайгетському цвинтарі, де спочиває чимало письменників, митців Англії. Серед них і українське прізвище Мазуренко. „Доля гналася за нею слідом, як божевільний з бритвою в руці” – Арсеній Тарковський.

Вріз 3

ВАСИЛЬ ЧАПЛЕНКО

Одна з учениць вирішила дізнатись про долю нашого земляка. Часто на уроках вона читала нам його поезію, листи до Єфремова, Зерова, Плужника... Пізніше стало відомо, що він писав і прозові, і драматичні твори. Його спадщина нараховує понад тисячу назв.

До 1990 року його широкі схвилювали події на рідному Придніпров’ї, він пише статті „Січеславщина під русифікаційним чоботом”, „Справа творчої молоді Дніпропетровського”. Боротьба за культуру української мови на чужині – це одно з найважливіших ділянок діяльності В Чапленка. Поховано Василя Чапленка на цвинтарі св. Андрія Первозванного в Бавнд Брупу (штат Нью-Джерсі). На цьому українському цвинтарі поховано чимало видатних українців – генерал Петро Григоренко, сестра Лесі Українки Ізидоро Косач-Борисова, президент Української Народної Республіки Микола Лівницький, музикант Григорій Китастий. Серед них і наш земляк Василь Чапленко.

Педагогіка
школи

ВИХОВАННЯ УЧНІВ НА ТРАДИЦІЯХ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ

Педагогіка відвертості

Наша Дніпропетровщина споконвіку багата історичними подіями, культурною спадщиною попередніх поколінь. Якщо Ви коли-небудь побуваєте в нашому краї,

завітайте до Петриківки, де Ви познайомитесь з народним старовинним (1772 рік) мистецтвом художнього розпису. **Пізнавати культурну спадщину краю** в нашому навчальному закладі діти починають з перших кроків перебування в школі.

В 5-7 класах учні вже добре обізнані з художнім стилем та вчаться самостійно малювати петриківські квіти, тарелі. **Всі ми відчуваємо, наскільки важливо в житті, національному відродженні зрозуміти матеріальне і духовне життя українців, щоб ланцюг духовності не переривався.**

Відродженню національної культури сприяє перш за все системна робота щодо вивчення галузей господарювання, допоміжних промислів та ремесел, народних знань, традицій, звичаїв, вірувань, роду і родоводу українського народу. Літературна мова, краєзнавство, національні та

народні символи, славні сторінки козаччини нашого краю – все це включається для вивчення в програму з країнознавства (народознавства).

Широка тематична палітра предмету визначила різноманітні форми та методи подачі дидактичного матеріалу.

Уроки за темами усної народної творчості проходять у вигляді гри-подорожі. Використовується карта Дніпропетровщини, і по Дніпру групи учнів “відпливають” до станції призначення – „Пісенна”, де діти-екскурсоводи розповідають про створення, наприклад, пісні „Іхав козак за Дунай”, про авторів пісень козачки Марусі Чурай (XVII ст.), козака Климовського (XVIII ст.).

Найулюбленішою станцією є „Казковий світ”. Казки чарівні, героїко-фантастичні, казки про тварин дуже подобаються дітям, а ще й, до речі, казки різних народів, так як в класах навчаються діти різних національностей (вірмени, грузини, іранці). Вихованці з задоволенням слухають казки, легенди інших народів; діти інколи просять друзів розповісти їх своєю рідною мовою.

Гра-подорож завершується екскурсією до науково-дослідної лабораторії фольклору Дніпропетровського національного університету, де відбувається ознайомлення з дослідницькими роботами професора Фролової К.П., зустріч

Галина ПАНФІЛОВА

Вчитель народознавства
НВК № 28
м. Дніпропетровська

Директор школи, ліцею, гімназії № 4'2006

з мистецтвознавцем Старченко В. І., членом національної спілки художників. Наукове зацікавлення фахівця-мистецтвознавця – Петриківське декоративно-орнаментальне малярство.

Ми вважаємо, що уроки українознавства (народознавства) мають бути інтегрованими. Майже половина уроків у нас проходять в майстернях: з різьблення деревини, писанкарства, петриківського розпису, музики, кравецької та гончарній. На заняттях поліхудожнього компоненту програми діти виготовляють власні різноманітні вироби. За підсумками занять проводяться конкурси на кращу дитячу роботу, виставки, конкурси на звання „Кращий Майстер”.

Українознавство, інтегруючись із курсом історії України, образотворчого мистецтва, української мови та літератури, музики дають позитивні результати. Діти орієнтуються без особливих труднощів в образно-символічних символах давньоукраїнської літератури, розуміють витoki народного мистецтва.

Вивчення історії та культури свого народу дає дітям усвідомлення про нерозривний зв'язок з попередніми поколіннями, їх культурою. Враховуючи регіональні особливості, добираємо начотний матеріал для пропагування історії рідного краю. Ми створили чудовий пересувний музей, експонати якого зібрані учнями разом з батьками, які використовують на уроках в різних класах.

Всі ці заходи породили ідею створення центру духовного відродження „Свічадо” (див. вріз 1). Звичайно, що на майбутнє у нас свої плани (див. вріз 2).

Ми глибоко розуміємо, що у виховній роботі з учнями має велике значення невичерпне, життєдайне джерело національної культури, в якому розкривається ментальність нашого народу. В різні часи історичного розвитку люди оберігали генетичне коріння і самобутність нації, передаючи з покоління в покоління народні традиції, звичаї, обряди. З цього духовного зерна пробуджується національна свідомість, а демократичні перетворення в нашій країні повертають до життя види і жанри народного мистецтва, яке набуває силу капіляра світоглядного і духовного живлення нації.

Вріз 1

ОСЕРЕДКИ, ДІЮЧІ В СТРУКТУРІ ЦЕНТРУ „СВІЧАДО”

1. „З небуття в безсмертя” – відродження забутих імен письменників, літературних та художніх діячів Дніпропетровщини. Члени осередку займаються дослідницькою роботою.

2. „Сполохи козацької звитяги” – відродження козацької слави, неньки-матері – Запорізької Січі, імен славних козацьких ватажків. Знайомство з життям і побутом козаків. Зараз розробляється проект виготовлення картин „7 порогів на Дніпрі” учнями під керівництвом художника нашого краю.

3. „Взяв би я бандуру” – оволодіння народним мистецтвом – музикою, піснями, танцями. Знайомство з народними інструментами, з кобзарством, з передовими діячами, з історією українського театру (зокрема Т.Г.Шевченка).

4. „Не змовкаюча дзвіниця” – пізнання себе, свого народу, його історії та культури. Народні звичаї, обряди, традиції, активна популяризація їх.

5. „Просвіта” – просвітницька робота серед учителів, батьків, пропаганда української книги. Цікаві зустрічі з літераторами, художниками, журналістами.

6. Давні українські ремесла – Знайомство з художніми промислами та ремеслами минулого, оволодіння навичками, художньої вишивки, різьблення по дереву, гончарного мистецтва.

7. „Чепуруха” – знайомство з традиційною українською кухнею, з українським побутом, з історією виникнення українського вбрання.

Вріз 2

ПЛАНИ НА МАЙБУТНЄ

- побувати в творчих майстернях художників нашого краю. (Уже отримали запрошення Хвороста В.І., Кокіна О.М., Магро П.І.);
- створити свою науково-пошукову лабораторію „Український фольклор та етнографія рідного краю”;
- організувати етнографічну експедицію до Номосковського, Солонянського та Верходніпровського районів на літню практику з метою збору історичних, археологічних матеріалів.

Педагогіка
школи

СТВОРЕННЯ УМОВ ДЛЯ РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ НА УРОКАХ БІОЛОГІЇ

Досвід вчителів загальноосвітніх дисциплін

Досвідчений фахівець НВК № 28 виступає у ролі автора-розробника конкретної навчальної діяльності вихованців, вчителя-новатора, який використовує інноваційні технології з метою досягнення найбільшого результату, педагога-диригента, що надихає кожную особистість в дитячому колективі грати власну сольну партію – так в інноваційному освітньому середовищі створюються найоптимальніші умови для розвитку кожного учня. Як роблять це вчителі НВК – у цій підрубриці “Досвід вчителів загальноосвітніх шкіл”.

Сучасне інформаційне суспільство ставить за мету перед школою підготовку учнів, здатних легко адаптуватися до життя, самостійно здобувати знання, вміло застосовувати їх на практиці. Все це можливо тільки тоді, коли дитина буде здорова, і навчити її цінувати здоров'я повинні уроки біології. Від здоров'я дитини залежить те, яким членом суспільства вона стане, як ставитиметься до своїх близьких, чи буде громадянином з активною позицією.

Викладаючи біологію людини у 8 класах, своєю метою вважаю залучити учнів до розмови, дискусій, спонукати їх до самостійних висновків та прийняття своєчасних і доцільних рішень щодо подолання негативних явищ у їхньому житті. Але все це можливо при створенні на уроках такого освітнього середовища, яке дасть можливість кожному учневі відчувати себе особистістю. Не просто допомогти, щоб усі учні працювали на уроці, до того ж охоче, із цікавістю, результативно, тому як вчитель створюю такі умови навчання, за яких кожен учень

міг би працювати на уроці відповідно до рівня загальної підготовленості. Для учня, який не встигає – даю лише посилене завдання, щоб, виконавши його, він побачив позитивну перспективу у навчанні. А тому, хто добре знає навчальний матеріал, можна запропонувати завдання творчого характеру. Значну увагу звертаю на уроки узагальнення знань. Досвід свідчить, що ефективність узагальнення залежить від рівня підготовленості до нього учнів. Ще до вивчення теми повідомляю контрольні питання, а перед узагальнюючим уроком даю домашнє завдання, в якому зазначені питання й узагальнення матеріалу, надається необхідна наукова література.

Поглиблення знань відбувається на інтегрованих уроках, уроках-панорамах; реалізація творчості учнів, потреб у спілкуванні – на уроках прес-конференції; реалізація науково-пошукової, експериментальної роботи учнів – під час захисту рефератів, виконання творчих завдань; контроль знань – на уроці-консультації, уроці-заліку. Уроки в ігровій формі активізують пізнавальну діяльність учнів, розкривають уміння аналізувати, рецензувати відповіді товаришів, спонукують учнів до творчого пошуку, формують

Ірина СТОРЧАЙ

Вчитель біології вищої категорії НВК № 28
м. Дніпропетровська

Директор школи, ліцею, гімназії № 4'2006

навички самоконтролю, взаємоконтролю, саме з цією метою пропоную розробку уроку з теми: **Шкідливий вплив куріння на органи дихання. Гігієна дихання.**

Мета і завдання: конкретизувати набуті знання, переконавши учнів у шкідливості куріння і необхідності позбутися цієї звички, якщо вона є; переконувати школярів у необхідності ведення здорового способу життя, виробити стійке бажання бути здоровими, формувати навички самостійного аналізу та оцінювання запропонованої інформації; навчати приймати правильні рішення і сказати „ні” шкідливим звичкам.

Тип уроку: узагальнення та систематизація знань.

Форма уроку: урок-панорама.

Педагогічні технології: створення освітнього середовища на уроці як фактора розвитку особистості учнів.

Методи і прийоми:

1. Інформаційно-рецептивний:

- словесний: діалог, полілог;
- наочний: демонстрування таблиць, ілюстрацій, газет;
- практичний: виготовлення навчальних посібників;

2. Евристичний: діалог з класом, розв'язування проблем;

3. Інтерактивний: діалог, полілог.

Міжпредметні зв'язки – фізика, хімія, валеологія, екологія.

Прийоми активізації пізнавальної діяльності учнів: постановка проблемних запитань, демонстрація досліду, самоспостереження.

Прийоми особистісно-розвиваючого навчання: діалог, співтворчість, співпраця, проблемні запитання.

Обладнання: таблиця-аплікація „Вплив куріння на організм людини”, газета „За здоровий спосіб життя”, прилад для демонстрації процесу куріння.

ХІД УРОКУ

I. Мотивація пізнавальної діяльності.

Юні друзі! Сьогодні ми поведемо розмову про одного з підступних ворогів людства – тютюн. Ви, напевно, не раз чули від дорослих, батьків та вчителів про шкідливість куріння. Я хочу нагадати вам, що кожна людина сама обирає свій шлях у житті й повинна навчитися критично ставитися до людських слів і справ. Вибір має бути самостійним, але свідомим, тобто треба усвідомлювати наслідки кожного вчинку не тільки для себе, але й для оточуючих.

Пам'ятайте! Ви маєте право на вчинок, тільки добре усвідомлюючи його наслідки. Я вірю, що всі ви ставитесь до життя серйозно: мрієте про майбутню професію, багато уваги приділяєте спорту, намагаєтесь бути стрункими, підтягнутими, модними.

II. Повідомлення теми, мети і завдання уроку:

Метою цього етапу уроку вважаю доцільним спонукати учнів до вивчення даної теми, формувати в них стійке бажання вести здоровий спосіб життя, протистояти шкідливим звичкам. Коригую відповіді учнів щодо мети уроку.

III. Узагальнення вивченого:

Пропоную учням проблемне запитання: куріння дає шкоди тільки дихальній системі чи організму в цілому? У формі діалогу та полілогу учні обговорюють і обгрунтовують відповідь на запитання.

До уроку учні готують короткі повідомлення, використовуючи таблицю „Вплив куріння на органи людини”, розповідають про вплив отруйних речовин на органи людини, презентують прилад для демонстрації процесу куріння.

Найважливіші думки із повідомлень:

- Через кілька секунд після першої затяжки канцерогени потрапляють у легені.
- Під час куріння підвищується тиск крові, прискорюється сердечний ритм.
- Через кілька років у курця з'являються подразнення слизової оболонки губ, язика, гортані, нестримний кашель, погіршуються нюх, смак, з'являються зморшки.
- Оксид вуглецю (СО), що надходить із сигаретним димом, підвищує вміст холестерину в крові й викликає розвиток атеросклерозу, що є одним з найважливіших факторів, що підвищують ризик інфаркту-міокарду, інсульту, гіпертонії, стенокардії.

Один з довгострокових ефектів куріння – це хвороба Рейнода, ознаками якої є послаблення кровообігу в пальцях рук і ніг.

Пропоную учням зробити висновки: **куріння завдає шкоди не тільки органам дихання, а й усьому організму.** Ініціативна група складає антирекламу курінню. На уроці треба дати учням час, щоб кожен із них мав змогу висунути своє припущення, сформулювати свій здогад стосовно того, чи є в нього право на руйнування свого життя. Стежу за тим, щоб усі учні класу працювали активно, особливу увагу приділяю малоактивним.

IV. Підсумки уроку.

Для підбиття підсумків пропоную учням запитання: як правильно організувати своє життя, щоб бути щасливим? Учні приймають рішення, які й будуть складовими здорового способу життя:

- Ніколи і нізащо не ризикувати своїм здоров'ям, давати активну відсіч курінню!
- Вести здоровий спосіб життя, щоб прискорити настання нового часу, коли не буде жодного курця.
- Не забруднювати довкілля, дотримуватися правил гігієни.

Коментую відповіді учнів, оцінюю їх знання, жодний школяр не піде з цього уроку без оцінювання його знань та думок.

V. Домашнє завдання.

Користуючись додатковою літературою та § 40 підручника, скласти програму дій (рекомендації, пам'ятку) для тих, хто вирішив відмовитися від згубної звички – куріння.

Педагогіка
школи

ПРОФЕСІЙНЕ САМОВИЗНАЧЕННЯ УЧНІВ В УМОВАХ ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

Досвід вчителів загальноосвітніх дисциплін

Інна ШАБАТОВА

Заступник директора з навчально-виховної роботи
НВК № 28
м. Дніпропетровська

В ідеалі кожна середня школа будь-якого типу повинна підготувати своїх випускників людьми компетентними, конкурентоздатними, такими, що свідомо вибирають собі професію, яка стане справою всього їхнього життя, допоможе їм самореалізуватися, отже, стати людьми успішними і врешті-решт щасливими. Цьому сприяють ідеї профільного навчання, які базуються на принципах дитиноцентризму. За цих умов змінюється сутність соціальної активності школярів, вони стають більш самостійними у виборі стилю життя й більш відповідальними за якість свого буття.

Педагогічний колектив НВК № 28 м. Дніпропетровська під керівництвом директора, кандидата педагогічних наук Н.Б. Гонтаровської, усвідомив ці причинно-наслідкові зв'язки і тому вже не перше десятиріччя працює над проблемою розвитку творчої особистості учня. З цією метою необхідно було створити відповідне освітнє середовище, яке б стало фактором творчого розвитку особистості учня, і працювало б кредо закладу:

„Кожна дитина – талановита”. Проаналізуємо, що значить створити необхідне освітнє середовище. Це значить працювати на кожного конкретного учня, організувати умови розвитку кожній дитині, це значить на практиці довести правильність обраного кредо. Тому вже більше п'ятнадцяти років у нашому навчальному закладі система навчально-виховного процесу базується на принципах особистісно орієнтованого навчання, яке відкрило унікальні можливості для розвитку здібностей кожного учня, його самовизначення та зростання майстерності в тій чи іншій галузі: науковій, художній, трудовій, спортивній.

Для всієї школи, з першого по дванадцятий класи, головним завданням є підготовка кожної дитини до самовизначення. У початковій школі мета педколективу – ознайомити учнів з оточуючим світом, розширити кругозір, надати якомога більше інформації про нове, незнайоме. Поряд з обов'язковою навчальною програмою вводяться предмети не державного компоненту навчального, художнього, трудового, спортивного напрямків.

З учнями 3 – 4 класів у позакласній роботі проводяться шкільні олімпіади з

різних предметів. Моніторинги дозволяють простежити процес розвитку здібностей учнів з року в рік. Розвиваючи літературні здібності учнів початкової школи, вчителі разом з дітьми працюють над створенням художніх книжок, дитячих журналів „Вулик” та ін., де авторами, художниками, видавцями стають самі учні. Школярі випробують свої сили на районних та міських конкурсах знавців української мови, у республіканському конкурсі з математики „Кенгуру”, в обласних змаганнях з шахів, тенісу. Діти займаються риторикою, хореографією, театральним мистецтвом, працюють у гончарній майстерні, студії петриківського розпису та ін. Такий широкий спектр додаткових видів діяльності не тільки інформує учнів, а й дозволяє доторкнутись до нового, цікавого, раніш незнайомого і усвідомити свої уподобання, себе у цьому світі, та реалізуватися в активній творчій діяльності. Власно кажучи, в школі створено практичний життєвий майданчик, де учні живуть, працюють і розвиваються в цьому середовищі. В основній школі важливим завданням для педагогічного колективу стає надання можливості учням та батькам порівняти учнівське „хочу” та природне „можу” й зробити зважений вибір у сторону оптимального напрямку подальшої особистісної діяльності.

Тут важливу роль відіграє психологічна служба. За різними сучасними методиками діагностуються учні з точки зору їх природних даних, з'ясовується, хто вони за типом темпераменту, типом нервової системи, складом характеру, до якої сфери діяльності більш здатні. Проводиться корекційна індивідуальна робота.

Батьки на батьківських зборах, учні на класних годинах знайомляться з положеннями Концепції про профільну освіту, з навчальними профільними планами.

У 7 – 8 – 9 класах учні анкетуються на предмет їхнього соціального

замовлення. Матеріали анкетувань вивчаються, порівнюються, коригуються з року в рік. У навчально-виховному комплексі працює Центр з профорієнтації, в якому зібрані всі необхідні матеріали для учнів та батьків з цього напрямку роботи. Проводяться індивідуальні консультації.

Ми впевнені, що при такій послідовній, індивідуальній роботі з кожним учнем та його батьками, вибір профілю навчання у 10 класі, де, власне, і починається профільне навчання, безпомилковий.

Практика свідчить, коли для учнів 10 класів організувати профільне навчання непрофесійно, без урахування принципів особистісно орієнтованого навчання, то можуть виникнути серйозні проблеми. По-перше, профільність „заганяє” учня в жорсткі рамки формально, а не особисто визначених предметів, „зрізаючи” з його освітньої траєкторії індивідуально значущі предмети та галузі знань. В результаті освітня траєкторія учня стає не індивідуальною, а профільною, що значно звужує його вибір. По-друге, формальне, незважене відкриття математичних або філологічних класів може призвести до зниження рівня освіти та загальної культури випускників шкіл, і що небезпечніше – сформованих культурних потреб. За цих умов може статися так, що школа плекатиме емоційно і духовно недорозвинутих, але розумово здібних порушників загальноприйнятих норм громадського життя. Видатний вчений В.М. Бехтерев наголошував: „Якщо людина з освітою отримує невідповідний напрямок почуттів і волі, то її освіта може стати лише засобом або знаряддям до задоволення особистих пристрастей”. А це не є метою нашої освіти.

Важливе значення мають і дрібніші, але все ж таки дуже вагомні проблеми. Це і проблеми спілкування достатньо зрілої особистості учня з новим класним керівником, це і проблеми управління новими дорослими

„Якщо людина з освітою отримує невідповідний напрямок почуттів і волі, то її освіта може стати лише засобом або знаряддям до задоволення особистих пристрастей”

В.М. Бехтерев

учнями класним керівником, це і налагодження контактів у групі учнів різних класів, яких об'єднали у новий колектив, це і психологічна неготовність батьків об'єктивно і на користь своїм дітям погодитися з обраним дитиною профілем.

Щоб досягти згоди між усіма учасниками навчально-виховного процесу, щоб запобігти виникненню проблем, щоб задовольнити соціальний запит учнів, ми пропонуємо принципово новий підхід до визначення профільності. Ми не підбираємо, не „підтягуємо” дітей до профілю, профіль визначається за потребами і уподобаннями учнів кожен рік, так для нашого дитиноцентричного закладу характерна „плаваюча” профільність. Це не постійні, „законсервовані” профілі, вони можуть без змін повторитися у наступному навчальному році, а можуть кардинально змінитись. В одному класі можуть бути створені два профілі, так з'являються не профільні класи, а профільні групи. В цьому навчальному році в 11 класі одна група учнів навчається за філологічним напрямком (мови, літератури), друга група займається психологією. У 10 класі одна група вивчає дисципліни з правознавства, інша – з економіки.

Для збереження можливості учням рухатись за своїми індивідуальними освітніми траєкторіями вводяться елективні курси – спеціалізовані курси за вибором, не обов'язкові для вивчення всіма учнями одного класу. Для стар-

шокласників залишається можливість удосконалювати свої творчі здібності у художньому, спортивному, виробничому, напрямках, у відповідних студіях, які працюють безпосередньо у школі, в Центрі позашкільної роботи, де організують творчу діяльність учнів не шкільні вчителі, а фахівці з відповідною освітою, майстри своєї справи.

Ми впевнені, що така оригінальна структура навчального закладу, таке унікальне освітнє середовище, така гуманна система навчально-виховного процесу дійсно працює на кожного учня, допомагає у самовизначенні, самореалізації і дозволяє з вірою у свої можливості і успіх вступити у доросле життя.

Як результат сумісних зусиль 85% випускників продовжують отримувати освіту у вищих навчальних закладах не тільки Дніпропетровська, але й Києва та Москви. Випускники вступають на технічні та гуманітарні факультети вузів, в навчальні заклади образотворчого, театрального мистецтва, консерваторії. І це є головним доказом того, що **кожна дитина талановита. І тільки необхідно дуже зважено, коректно, без тиску підказати їй її шлях у житті і створити умови, які підготують її до повної реалізації своїх здібностей на цьому життєвому шляху. Це повинно бути метою кожного навчального закладу і змістом профорієнтаційної роботи педагогічних колективів.**

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ВИКЛАДАННЯ ГЕОМЕТРІЇ В КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ

Світ геометрії оточує нас від самого народження, адже все, що ми бачимо навколо нас: будинок – паралелепіпед, колесо – коло, вікно – прямокутник – так чи інакше, відносяться до геометрії. Ніщо не вислизає від її уважного погляду. Геометрія – це не тільки розділ математики, шкільний предмет, це, насамперед, наше життя. Скажіть, ви часто застосовуєте в реальному житті формули скороченого множення, інтеграли, логарифми? А знаходити площу, об'єм, проводити паралельні чи перпендикулярні прямі доводиться людині навіть не маючи вищої освіти! У той же час геометрія – це феномен загальнолюдської культури, що є носієм власного методу пізнання світу.

У сучасній школі вивчення геометрії як науки починається з 7 класу. При цьому цілком відсутнє вивчення наочної геометрії. Багато труднощів у вивченні геометрії, на мій погляд, пов'язано з тим, що геометрію починають вивчати занадто пізно, загублені 6 років. І в цьому віці, 6–11 років, коли закладається наукове сприйняття світу, ці втрачені роки потім заповнити практично неможливо. Переступаючи поріг школи, дитина вже має ви-

Досвід вчителів загальноосвітніх дисциплін

значені геометричні уявлення. І якщо говорити про розвиток безпосередніх наочно-геометричних уявлень, то вивчення геометрії в школі небагато може до цього додати. Дитина-дошкільник вже багато чого знає і вміє робити своїми руками: конструювати, ліпити, малювати.

Саме в цей час спостерігається пік, якщо можна так сказати, „геометричної активності”. Але ось дитина прийшла до школи, і живий струмок його геометричної активності замість того, щоб бути сприйнятим і спрямованим у потрібне русло, фактично перекривається. Протягом перших 5-6 років навчання геометрія „сочиться тоненьким струмочком” по шкільних підручниках. У програмі та підручниках для молодших школярів з математики, якщо говорити про геометрію, зовсім не враховуються ні розумовий розвиток дитини, ні його вікові особливості. На кого, наприклад, розрахована програма, що вимагає, щоб учень на виході з 3-4 класів міг розпіз-

Педагогіка
школи

**Вікторія
СОСНИЦЬКА**

Вчитель вищої
категорії, вчитель-
методист
НВК № 28
м. Дніпро-
петровська

Директор школи, ліцею, гімназії № 4'2006

Педагогіка школи

Досвід вчителів загальноосвітніх дисциплін

навати найпростіші фігури: квадрат, прямокутник, коло, куб, коло? Адже в школу приходять не Мауглі, що виріс серед дикої природи й у житті не бачив цих фігур, а дитина, що для гри у футбол ніколи не брала куб, а дитячі будиночки не будувала з куль. Логіка геометричної програми з математики для 1-4 класів прочитується легко: підготувати дітей до вивчення складного систематичного курсу геометрії. Але, зупинившись на рівні знайомства з термінологією і примітивними побудовами, програма не використовувала безпосередній досвід дітей, не ставила за мету розвиток їхньої геометричної інтуїції. До 12-13 років, коли учень починає вивчення геометрії, його безпосередній інтерес до неї вже вичерпується. На жаль, шкільний підручник з геометрії розбудити інтерес до геометрії навряд чи зможе. Учень, як тільки відкриває його, неминуче відчуває розрив між його особистим безпосереднім, життєвим досвідом і тим, з чого починається вивчення геометрії. Положення геометрії в порівнянні з іншими предметами просто унікальне: жоден предмет так сильно не зв'язує нас з навколишнім світом, жоден предмет першокласники не готові так вивчати, як наочну геометрію. У той же час його починають вивчати з таким запізненням.

Як наслідок виникають проблеми в учнів, їх батьків та вчителів. Головними причинами важкої навчальності геометрії вважаються багатьма вченими і методистами **невисокий рівень просторової уяви і просторового мислення учнів, а також слабкий розвиток логічного апарату**. Закономірно виникає питання: хто і коли повинен починати займатися формуванням цих структур розумового апарату, оскільки очевидно, що самі по собі вони складаються лише в деяких учнів. З курсу психології відомо, що **наочно-образний стиль мислення є ведучим для віку 6-11 років, тобто вік молодшого школяра найбільш сприятливий для формування просторового мислення,**

що вимагає від людини уміння вільно оперувати образами. Формування просторових уявлень не є прерогативою винятково курсу математики, оскільки образи, в яких фіксується форма, величина, просторове співвідношення фігур у цілому чи їхніх частинах, вибудовується в усвідомленні дитини вже із раннього дитинства. Аналіз як альтернативних, так і традиційних підручників для початкової школи показує, що геометричні знання розглядаються в них як щось другорядне, що не має самостійної цінності і додаткове до арифметичних знань. Навчання геометрії в початковій школі зводиться в основному до вимірювальної діяльності і частково задовольняє потребу у формуванні практичних вимірювальних навичок, але не вирішує задачу розвитку просторового мислення в широкому сенсі. **Формування просторового мислення дитини є найважливішою частиною його інтелектуального розвитку в цілому.** Гарна просторова уява необхідна й інженеру, і дизайнеру й економісту, і математику. Взагалі важко вгадати галузь, де вона була б не потрібна. Не можна розраховувати на те, що можна буде сформувати просторове мислення в 15-літнього школяра, та ще зробити це швидко. **А вік молодшого школяра є найбільш сприятливим для формування цього типу мислення.** Геометричне мислення в своїй основі є різновидом образного, почуттєвого мислення. Звідси важливість геометрії в безпосередньо-фізіологічному змісті, особливо для дітей **6 – 11 років**, коли в них переважає розвиток правої півкулі мозку, що відповідає за емоційний стан людини.

Допомогти вирішити цю проблему може курс наочної геометрії, конструювання, орігамі. І починати потрібно з першого класу. В основі цього курсу повинна лежати максимально конкретна, практична діяльність дитини, пов'язана з різними геометричними об'єктами. **У курсі геометрії не повинно бути теорем, строгих міркувань, але**

повинні бути такі теми і задачі, що стимулювали б учня до проведення нескладних обґрунтувань, до пошуку тих чи інших закономірностей. Програма курсу повинна максимально відповідати інтересам дитини цього віку; теми і завдання повинні бути позбавлені всякого „занудства”. Урокам можна додати характер гри, захопити учнів цікавою корисною справою. Окремі теми курсу в молодших класах можна перенести на уроки трудового навчання, малювання.

На другому етапі навчання, в 5-6 класах, необхідний єдиний курс математики із широкою „геометризацією” всього досліджуваного матеріалу і пріоритетністю просторових форм. Вивчення геометрії в 5-6 класах повинне відбуватися в процесі інтелектуально-практичної діяльності учнів через спостереження і предметне перетворення геометричного об’єкта, його опис з використанням геометричної термінології й осмислення зроблених дій. Пріоритет образного мислення визначає вибір основного носія інформації. Тут ним повинен стати образ, а слово служить закріпленню створеного образу в терміні.

Заняття геометрією сприяють розвитку інтуїції, уяви. Геометрія володіє цілим рядом якостей, що властиві предметам гуманітарного циклу. Геометрія має у своєму розпорядженні величезні можливості для емоційного, естетичного і духовного розвитку людини. Одне з основних завдань математики полягає в тому, щоб зацікавити, привернути увагу школярів, а для цього необхідно показати їм математику у всій її привабливості, багатогранності, акцентуючи увагу на цікавих і пізнавальних темах. Також **задачаю школи є виховання культурної людини. Геометрія повинна зробити свій внесок у художнє виховання учнів, розвивати в них образотворчу культуру.** Для цього варто широко використовувати твори майстрів образотворчого мистецтва, графіків, зодчих, ілюструючи ті чи інші геометричні закономірності.

Ведучою методичною лінією курсу наочної геометрії є організація різноманітної геометричної діяльності: спостереження, експериментування, конструювання та ін., – в результаті якої учні самостійно добувають геометричні знання і розвивають спеціальні якості: інтуїцію, уяву, окомір. У роботі вчителів може допомогти література (див. вріз 1).

При вивченні систематичного наочного курсу геометрії в 7 – 11 класах дуже часто батьки, учні зіштовхуються з таким фактом: *оцінки з геометрії нижче оцінок з алгебри.* В них виникає питання: чому так відбувається? Моя думка, та й, я гадаю, багато хто із нею погодяться, що в алгебрі набагато більше готових «рецептів», алгоритмів, правил для розв’язування багатьох проблем: лінійне рівняння вирішуємо по одній схемі, квадратне – по іншій, тригонометричне – по третій і т.д.. А в геометрії, якщо це не „задача-одноходовка”, а більш складна задача, в учнів іноді складаються ситуації, коли їм важко відразу знайти найкоротший шлях до рішення, а часом і взагалі який-небудь шлях. Така ситуація може виникнути, якщо в учня немає стрункої, логічної системи знань.

Однією з найважливіших умов успішного вивчення геометрії є узагальнення і систематизація. „Послідовне

Вріз 1

ЛІТЕРАТУРА НА ДОПОМОГУ ВЧИТЕЛЮ

И.Ф. Шаригін, Л.Н. Єрганжієва. Наочна геометрія. – М.: Мірос, 1995.

В.Г. Житомирський, Л.Н. Шеврін. Подорож до країни геометрії. – М.: Педагогіка, 1994.

Арутюнян Е.В., Левитас Г.Р. Сказки по математике. – М.: Высшая школа, 1994.

Асарина Е.Ю. Математика выводит из лабиринта. – М.: Контекст, 1995.

Карасев П.А. Элементы наглядной геометрии в школе: Пособие для учителей. – М.: Учпедгиз, 1955.

Пышкало А.М. Геометрия в 1–4 классах (проблемы формирования геометрических представлений у младших школьников). – 2-е изд. – М.: Просвещение, 1968.

Вріз 2

№	Тип уроку	Вид діяльності	Кількість годин
1.	Урок засвоєння нових знань (урок-лекція)	Конспект лекції	1-2 (у залежності від складності й об'ємності матеріалу, що викладається)
2.	Урок первинного формування умінь	Взаємні консультації вчителя й учнів	1
3.	Урок контролю обов'язкового рівня знань, основних умінь	Математичний диктант	1
4.	Урок закріплення основних знань, формування умінь і навичок	Розв'язування задач обов'язкового рівня	2-3 (чи більш, якщо дозволяє кількість годин і того вимагає контингент учнів)
5.	Урок узагальнення і контролю основних знань, умінь, навичок	Самостійна робота (тестування)	1
6.	Урок поглиблення знань, творчого їхнього застосування, удосконалювання умінь і навичок	Розв'язування задач складного рівня	2-3 (чи більш, якщо дозволяє кількість годин і того вимагає контингент учнів)
7.	Урок систематизації й узагальнення знань, умінь, навичок	(урок-семинар)	1
8.	Урок перевірки знань, умінь і навичок	Контрольна робота	1
9.	Урок корекції знань	Робота над помилками	1

Урок засвоєння нових знань. Урок-лекція, на якому викладаються основні теоретичні відомості даного параграфа, доведення основних теорем, ключових властивостей (іноді для цього уроку виділяється не одна година, а дві, тобто проводиться спарений урок). На відміну від комбінованого уроку, де вивчається все потроху, використання шкільної лекції дає можливість, з одного боку, дізнатися багато про одне (головне), а з іншого – значно зменшити розтягнутість вивчення нового матеріалу. Відповідно до змісту програмного матеріалу, на шкільній лекції учитель викладає весь параграф або самостійну його частину. Так при вивченні теми „Чотирикутники”, що викладена в одному параграфі, весь матеріал ділиться на дві частини: „Паралелограм, його види і властивості” і „Трапеція, трикутник і їхні середні лінії”.

2. **Урок первинного формування умінь.** Взаємні консультації вчителя й учнів. На цьому уроці відбувається бесіда з учнями. Учитель проводить опитування, відповідає на питання учнів, при необхідності ще раз проводить доведення теорем. Домашнє завдання: підготуватися до теоретичного заліку (вивчити конспект лекції без доказу теорем).

3. **Урок контролю обов'язкового рівня знань, основних умінь.** Опитування учнів, що проходить у вигляді диктанту. Питання і завдання диктанту сформульовані таким чином, що відповідь на них складає одне-два слова, необхідні обчислення можна виконувати усно. Домашнє завдання: виконати визначені практичні завдання – розв'язати задачі, при цьому на уроці вчитель ще не показував, як це зробити. Таким чином можна перевірити, наскільки учень

здійснення систематизації – необхідна умова формування узагальнених знань, творчо застосовуваних у різних ситуаціях. Узагальнення знань, у свою чергу, природним чином припускає їхню систематизацію”. У геометрії необхідна величезна систематичність: якщо хоча б одна цеглинка зі стрункого будинку геометрії відсутня, то дуже хиткою виявляється вся конструкція.

Узагальнення теми чи розділу створює для учня умови, коли йому необхідно як би піднятися над вивченим, охопити його поглядом зверху, вичленивши основне. При цьому активно повторюється матеріал, знання поглиблюються, розширюються, формуються інтелектуальні і практичні навички й уміння, тобто теоретичні знання проходять перевірку на міцність практикою.

Тому з самого початку вивчення геометрії вчитель повинен дотримуватися визначених правил: не вивчати геометрію пункт за пунктом, а відразу вивчати весь параграф чи частину його, якщо відомості, викладені в ньому, можна розбити на дві самостійні теми. „Голова, наповнена уривчастими, незв'язними знаннями, – писав К. Д. Ушинський, – схожа на комору, в якій все безладно і де сам хазяїн нічого не відшукає”. Перш ніж приступати до розв'язування задач з даної теми, потрібно мати цілісне уявлення про весь матеріал, що відноситься до даного питання. Розвиток

суспільства, скорочення годин математики в школі вимагає значного підвищення якості знань. Особливо гостро постала проблема раціонального використання навчального часу і наукової організації пізнавальної діяльності учнів як на уроках, так і вдома. Також при використанні на уроках лекційно-практичної форми навчання здійснюється наступність між середньою і вищою школою.

Організація навчального процесу в лекційно-практичній формі полягає в тому, що вчитель математики заздалегідь продумує визначені розділи програми відповідно до пояснювальної записки, шкільних підручників, науково-методичної літератури та власного досвіду і складає на основі цього тематичний план. У ньому вчитель планує систему уроків, визначає їхні типи, розробляє структуру уроку, орієнтовний зміст усіх видів робіт на уроках і тих, які необхідно заздалегідь виконати для організації і проведення уроків-семінірів, контрольних-залікових уроків, самостійних і контрольних робіт. Для цього вивчення кожної теми з геометрії учитель вибудовує таку таблицю (див. вріз 2).

Дуже важливо показати учням необхідність вивчення того чи іншого питання. Зробити це можна, включивши в навчальний процес задачі прикладного характеру. Тоді учні зможуть побачити, що *вивчення матеріалу відбувається не заради оцінки – в них виникає потреба навчання.*

зрозумів теоретичний матеріал і може самостійно застосувати його на практиці. Ефективність проведення таких уроків залежить від якості підготовки їх учителем та підготовки учнів до заліку під час вивчення даної частини теми. Проведення заліку дає можливість учителю відредагувати ті пробіли, що виникли в учнів при вивченні теми.

4. Урок закріплення основних знань, формування умінь і навичок. На уроках закріплення знань, формування умінь і навичок відбувається повторне осмислення вивченого матеріалу. Учні вчать застосовувати теорію на практиці, уточнюють і розширюють свої знання, удосконалюють уміння й навички під час розв'язування різних задач і вправ. Самостійне виконання завдання сприяє вихованню в учня старання, волі, наполегливості. На таких уроках створюються умови для проведення індивідуальної і диференційованої роботи з учнями. Підбір завдань для проведення уроків цього типу проводиться вчителем з урахуванням конкретних умов.

5. Урок узагальнення і контролю основних знань, умінь, навичок. Кілька уроків, присвячених розв'язуванню типових задач, причому задачі для уроку підбираються таким чином, щоб стосувалися декількох пунктів даного параграфа, тоді при розв'язуванні наступної задачі в учнів не виникає можливість продублювати розв'язування попередньої (кількість уроків залежить від складності теми, від загальної кількості годин, призначених для вивчення даної теми). Закінчується цей блок самостійною роботою, що може бути проведена у виді тестування.

6. Урок поглиблення знань, творчого їхнього застосування, удосконалювання умінь і навичок. Кілька уроків приділяється для розв'язування більш складних задач на обчислення, а також велика група задач на дослідження й доведення. У цей же час учні здають залік з доведення необхідних теорем, властивостей, ознак.

7. Урок систематизації й узагальнення знань, умінь, навичок. Семінарські заняття створюють умови для виявлення в учнів свого покликання, нахилів, привчають творчо працювати, самостійно здобувати знання, а також готують до специфіки роботи у вищих навчальних закладах. У процесі підготовки до семінару учні вивчають додаткову науково-популярну літературу, знаходять власні оригінальні способи виведення формул, складають власні цікаві задачі й вправи, виготовляють наочні приладдя. На самому уроці кожний з учнів (чи група учнів) захищає свій шлях виведення формул, доведення теорем, викладає свою задачу, показує раціональні шляхи міркувань, а при необхідності приводить приклади з історії математики, досягнення науки і техніки, цікаві відомості з інших джерел.

8. Урок перевірки знань, умінь і навичок. Такі уроки проводяться після вивчення великих за обсягом розділів програми. На цих уроках здійснюється комплексна перевірка знань, умінь і навичок учнів. Такі уроки привчають учнів до систематичної самостійної роботи під час вивчення усього розділу, підвищують їхню відповідальність за навчання, дають можливість підсилити процес узагальнення й систематизації знань, визначити об'єктивність знань кожного учня по даній темі. У процесі підготовки до залікового уроку (після перевірки домашніх завдань і проведення консультацій) учитель знає рівень кожного учня. Заліковий урок стає офіційним підтвердженням результатів навчальних досягнень учня і колективу класу в цілому, а тому вимагає чіткості завдань, масовості в одержанні результатів.

9. Урок корекції знань. Закінчується блок тематичною атестацією: урок, коли закріплюються, систематизуються, а при необхідності, і корегуються знання, уміння і навички учнів.

Педагогіка
школи

**Тетяна
ВОЙТОВИЧ**

Вчитель української мови
та літератури НВК № 28,
м. Дніпропетровськ

Директор школи, ліцею, гімназії № 4'2006

*Без поваги,
без любові до
рідного слова
не може бути
ні всебічної
людської
вихованості,
ні духовної
культури.*

В. Сухомлинський

82

ФОРМУВАННЯ ПОШУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКИХ ЗДІБНОСТЕЙ УЧНІВ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В КЛАСІ ГУМАНІТАРНОГО ПРОФІЛЮ

Досвід вчителів загальноосвітніх дисциплін

Навчання рідної мови на сучасному етапі розвитку національної школи спрямоване передусім на формування національно свідомої особистості, яка є носієм мови, володіє лінгвістичними знаннями та

високим рівнем умінь і навичок в усіх видах мовленнєвої діяльності. Досягненню цієї мети сприяє запровадження профільних класів, яке найповніше реалізує принципи особистісно зорієнтованого навчання.

Сучасний урок в такому класі має бути зорієнтований на використання педагогічних технологій, з допомогою яких не просто поповнювалися б знання й уміння учнів, а й розвивалися такі їх якості, як пізнавальна активність, самостійність, вміння творчо розв'язувати навчальні й практичні завдання, вправи, вироблялися б вміння практичного і творчого застосування здобутих знань.

Проблемний підхід під час вивчення української мови передбачає використання пізнавальних завдань і запитань, спрямованих на активізацію розумової діяльності учнів, стимулювання їх на пошуки невідомого.

При застосуванні дослідницького методу учні повинні самостійно виконати поставлені проблемні завдання. Уроки-дослідження та уроки, на яких розв'язуються проблемні завдання, дають змогу

активізувати та розвивати розумові й мовленнєві здібності дітей, їхнє мислення, пам'ять, привчають до уважності, спостережливості, відповідальності.

Зрозуміло, що найбільший ефект приносять ті уроки, на яких учні роблять власні відкриття. Усвідомлення учнем своїх можливостей відбувається через активне включення в самостійну роботу, що дозволить йому ставити перед собою нові вимоги.

Творча діяльність допомагає школяреві в процесі навчання виробити те цінне, що може скласти для нього не тимчасовий, а міцний, глибокий інтерес до предметів, зокрема мови та літератури, які входять до суспільно-гуманітарного профілю.

З метою пробудження в учнів більшого інтересу до того, про що розповідатиметься на уроці, перед розкриттям теми часто формулюється та чи інша проблема, розв'язати яку можна за умови свідомого засвоєння матеріалу. Важливо пам'ятати, що **проблемне запитання повинно бути такою мірою складним, щоб викликало потребу пошуку нового, і такою мірою доступним, щоб учень прийняв його і міг самостійно шукати відповіді на нього.** Тому проблемне запитання повинно бути логічно зв'язаним із попередньо засвоєним і новим матеріалом. Наприклад, десятикласники

на уроці-дослідженні з української мови на тему *“Мова — невід’ємний і таємничий компонент людського буття”* прагнуть розібратися, чому суспільство стає біднішим, втративши хоча б одну з багатьох своїх мов, чого воно в кінцевому результаті позбавляє себе?

У ході заняття учні роблять висновок, що із зникнення мови зникає сам народ, який нею користувався, а все суспільство стає біднішим, воно втрачає певний тип мислення, темпераменту, почуттів, позбувається досвіду, певного генетичного коду.

В десятому, одинадцятому класах учні пишуть курсові роботи (науково-дослідницькі) з мови, літератури, українознавства, зокрема на такі теми: (див. вріз 1).

Навчитися працювати з книгою, розширювати свій кругозір, робити висновки — ось основні завдання курсової роботи, це ще один засіб формування й розкриття особистості.

Формування гармонійно розвиненої особистості без інтелектуально-естетичного впливу неможливе, в якій би сфері суспільно-виробничої діяльності не реалізувала себе людина. Умінню аргументовано дискутувати, доречно зауважувати чи просто шляхетно звертатися й пошанувати співрозмовника і при цьому не тільки самому відчувати задоволення, а й дарувати його іншим, бездоганно володіючи мовою, маючи тонке чуття і смак до мови, — цьому має приділятися велика увага на уроках української мови, особливо в класі гуманітарного спрямування.

Культура мови та мовлення — це показник уміння оволодівати й користуватися ustalеними нормами мови. А на сучасному етапі саме це є невід’ємним атрибутом державного життя, а поряд з цим і культура ділового мовлення.

У зв’язку з цим два роки тому в класі гуманітарного профілю було введено додаткові години на вивчення курсів *“Основи культури мовлення”* та *“Культура ділового мовлення”* (див. вріз 2).

У процесі оволодіння українським діловим мовленням та вироблення навичок оформлення ділових паперів, а також осмислення мовних норм сучасної української літературної мови, неабиякої уваги приділялось оволодінню учнями орфографічними і пунктуаційними нормами.

Так за підсумками роботи на уроках з української мови та на заняттях зі спецкурсу в минулому році рівень якості навчання збільшився на 21,4%, а за I семестр поточного навчального року показники збільшилися ще на 10%.

Ми повинні дбати про формування в молодій особистості потреби в рідному слові, бажання слухати його, досконало володіти ним як засобом вираження думок і почуттів, шліфувати його. Адже за словами В. Сухомлинського, *„без поваги, без любові до рідного слова не може бути ні всебічної людської вихованості, ні духовної культури... Мовна культура — це живодайний корінь культури розумової, всього розумового виховання, високої, справжньої інтелектуальності”*.

Вріз 1

ТЕМИ КУРСОВИХ РОБІТ В 10 ТА 11 КЛАСАХ:

“Фразеологія роману М. Стельмаха *“Чотири броди”*, “Формування та походження лексики театрального мистецтва в сучасній українській мові”, “Діалектна лексика у романі Уласа Самчука *“Марія”*”, “Характеристика мисливської лексики, її стилістичних функцій у гуморесках Остапа Вишні”, “Ім’я Іван у контексті світової ономастики та культури” тощо.

Вріз 2

ОСНОВНІ ЗАВДАННЯ КУРСІВ “ОСНОВИ КУЛЬТУРИ МОВЛЕННЯ” ТА “КУЛЬТУРА ДІЛОВОГО МОВЛЕННЯ”:

- допомогти учням опанувати загальноприйняті норми сучасної української літературної мови на всіх її рівнях, а також подолати помилки, які найчастіше трапляються в їхньому мовленні;
- сприяти збагаченню словникового запасу і вдосконаленню усного і писемного мовлення учнів;
- дати учням ґрунтовні й систематичні знання з курсу ділової української мови;
- сформувати уміння й навички складання, написання та оформлення документації;
- сформувати у старшокласників навички мовленнєвого самоконтролю;
- навчити учнів дотримуватися правил мовленнєвого етикету;
- виробити у школярів потребу звертатися до словників і довідників.

Педагогіка
школи

**Наталія
МОСКАЛЕНКО**

Вчитель НВК №28,
м. Дніпропетровськ

Директор школи, ліцею, гімназії № 4'2006

84

ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ТЕОРЕТИЧНИХ ЗНАТЬ З ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Досвід вчителів загальноосвітніх дисциплін

Важливим завданням сучасної загальноосвітньої школи є збереження і розвиток інтелектуального і фізичного потенціалу нації, що передбачає виховання повноцінної, гармонійно розвинутої, психічно і фізично здорової особистості. Задоволення цих потреб неможливе без повноцінної освіти з фізичної культури, під якою ми розуміємо процес і результат оволодіння школярами певною системою науково-предметних знань, умінь, навичок, раціональними способами керування своєю руховою діяльністю, умінням складати індивідуальні програми фізичного розвитку і вдосконалення [3].

Основою для формування переконань у необхідності систематичних занять фізичними вправами є знання про значення цих занять для підвищення фізичного стану і розумової працездатності, виховання моральних і вольових якостей. Більше того, у сучасних умовах не повною мірою у процесі фізичного виховання використовуються можливості предмету *“Основи здоров'я і фізична культура”*.

Одним з першочергових завдань, яке сьогодні постало перед спеціалістами фізичного виховання, є активний пошук шляхів підвищення рівня знань дітей з фізичної культури.

Відповідно до вимог навчальної програми з фізичного виховання в школі учні, поряд з опануванням рухових вмінь та навичок, повинні засвоїти розділ *“Основи знань”*, що складається з певного обсягу теоретичних відомостей.

Основою формування теоретичних знань з фізичної культури, які є необхідною складовою фізкультурної освіти, — є *“способи діяльності”*, тобто рухові вміння та навички, за рахунок яких виконуються різноманітні фізичні вправи. Таким чином, теоретичні знання безпосередньо впливають на якість процесу фізичного виховання учнів.

Практика роботи загальноосвітніх шкіл свідчить, що **процес оволодіння теоретичними знаннями з фізичного виховання практично не здійснюється**.

Основною причиною такого стану є те, що на уроках фізичної культури практично немає часу для засвоєння теоретичних знань, немає випробування підручників, посібників, які б вра-

ховували інтереси, вікові особливості дітей різних вікових груп.

Як відзначають фахівці, треба переконати дітей у доцільності відвідувати заняття з фізичної культури, оволодівати знаннями про вплив фізичних вправ на організм. Існуючі форми проведення теоретичних занять з фізичного виховання не завжди враховують індивідуальні психофізіологічні особливості розвитку дитини в молодшому шкільному віці. А тому потрібно більш усвідомлено підходити до вибору форм теоретичних занять з фізичного виховання в початкових класах.

Цілеспрямоване формування знань повинно здійснюватися через розвиток в учнів творчої активності, через інтегровану діяльність, яка включає в себе і пізнання, і спілкування, і гру, і посильну працю [1; 2].

Сучасні дослідження показують, що дитина не може постійно знаходитися у ситуації отримання готових знань. Вона хоче і вміє, якщо її навчити, бути активною, самостійною в навчально-пізнавальній діяльності. Дитина діє і формується у неї як особистість. Для цього **батьки, вчителі повинні заохочувати її у навчанні, підтримувати успіхи і не звертати увагу на невдачі. Це сприяє створенню умов для розвитку особистості** [4].

Особливу увагу треба приділяти розвитку творчої активності дітей, яка є показником розвитку особистості і передбачає внутрішнє прагнення до активної участі в навчальному процесі, пошук ним самостійних шляхів вирішення різних проблем.

Мета дослідження – науково обґрунтувати формування теоретичних знань дітей молодшого шкільного віку з предмету *“Основи здоров’я і фізична культура”*.

Дослідження проводились на базі НВК № 28 м. Дніпропетровська протягом 2000-2005 рр. За 5 років в дослідженнях взяли участь 350 учнів І класів, 358 учнів 2 класів, 348 учнів 3 класів, 349 учнів 4 класів.

Обговорення результатів дослідження. Теоретична підготовка необ-

хідна як для придбання учнями знань, так і для формування інтересу до занять фізичними вправами (див. вріз на с.86 – табл. 1).

Проте актуальне питання: *“В якій формі потрібно надавати знання учням?”* щоб при цьому враховувати рівень інтелектуальної підготовки дітей, вікові та психологічні особливості розвитку дитини.

Специфіка роботи з дітьми молодшого шкільного віку передбачає пошук цікавих для дітей форм подачі теоретичного матеріалу з предмету *“Основи здоров’я і фізична культура”*.

При цьому слід враховувати, що центральним показником розумового розвитку дітей молодшого шкільного віку є сформованість у них образного мислення, в основному наочно-образного.

Образне мислення дає досить багаті можливості для оволодіння уявленнями, що відтворюють істотні закономірності явищ, які належать до різних сфер дійсності. Такі уявлення є найбільш важливим надбанням, яке допоможе дитині засвоювати наукові знання.

Ми вважаємо, що ознайомлення дітей з теоретичним матеріалом треба проводити в ігровій формі, з активною участю учня в процесі оволодіння знаннями. Для цього нами розроблені зошити з фізкультури для учнів 1 класу *“Спортивна абетка”*, для учнів 2 класу – *“Разом з Фізкультуркіним”*, для 3 класу – *“Фізкультуркін у Спортивній країні”*, для 4 класу – *“Спортивний клуб Фізкультуркіна”*, для 5 класу – *“Фізкультуркін в країні Спортландія”*, які рекомендовані Міністерством освіти і науки України і впроваджені в навчальний процес загальноосвітніх шкіл Дніпропетровської області.

Зміст зошитів відповідає змісту теоретичного матеріалу програми для загальноосвітніх шкіл *“Основи здоров’я і фізичної культури”*. Враховуючи вікові і психологічні особливості розвитку дітей у молодшому шкільному віці, теоретичний матеріал представлений у вигляді творчих завдань, що розкриває перед дитиною рамки жор-

Таблиця 1.

Класи		К-сть дітей	Експериментальна група									
			Бали									
			6	7	8	9	10	11	12			
1 клас	30	–	1,2	3,2	12,0	28,3	34,7	20,6				
2 клас	32	–		13,8	21,3	34,8	19,5	10,6				
3 клас	29	–	1,6	11,0	12,1	38,7	23,5	13,1				
4 клас	31	–		7,8	23,2	29,1	27,1	12,8				
Класи		К-сть дітей	Контрольна група									
			Бали									
			6	7	8	9	10	11	12			
1 клас	27	4,0	7,5	20,1	14,3	16,6	29,0	8,5				
2 клас	28	–	1,4	25,4	33,6	14,5	19,8	5,3				
3 клас	27	1,2	6,1	17,3	33,8	21,4	15,9	4,3				
4 клас	30	3,5	3,7	17,4	36,1	16,8	18,7	3,8				

Як бачимо, діти експериментальних груп мають дійсно ($p < 0,05$) вищі показники рівня знань з предмету "Основи здоров'я і фізична культура", що свідчить про ефективність запропонованої системи формування теоретичних знань дітей молодшого шкільного віку.

ВИСНОВКИ: 1. Розроблено і впроваджено в практику роботи загальноосвітніх шкіл основи щодо формування теоретичних знань з використанням спеціальних зошитів з фізкультури в системі інтегрованих уроків ФК, яка сприяє якісному засвоєнню знань.

2. Розроблена нестандартна шкала оцінювання результатів анкетування, побудована на квазілінійній моделі пропорційності, яка придатна для опрацювання анкет з неоднозначними відповідями респондента з кожного запитання. Шкала має універсальний характер і може застосовуватись для опрацювання анкет, у яких кількість запитань і відповідей не обмежується.

4. Опрацювання анкет може здійснюватися двома способами:

- а) з використанням розробленого трафарету;
- б) з використанням комп'ютерної програми.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дубогай О.Д., Пангелов Б.П., Фролова Н.О., Горбенко М.І. Інтеграція пізнавальної та рухової діяльності в системі навчання і виховання школярів. – К.: Орієнти, 2001. – 150 с.
2. Дубогай О.Д. Розвиток творчої особистості школяра засобами фізичної культури // Нива знань. – 1999. – Спец. випуск. – С. 52-56.
3. Лях В.И., Копылов Ю.А., Малыгина М.В., Полянская Н.В., Протченко Т.А. Физическое воспитание учащихся общеобразовательной школы: состояние, перспективы и пути реорганизации // Т и ПФК. – 1998, №9. – С. 49-51.
4. Эльконин Д.Б. Психологические условия развивающего обучения // Материалы межреспубликанского симпозиума „Обучение и развитие младших школьников” / Под. ред. Г.С. Костюка. – К., 1970. – С. 31-37.

стих правил і пошуку самостійних шляхів отримання знань. Характер творчого мислення особливо яскраво виявляється у ситуації, коли дитина отримує завдання, що не має заздалегідь відомого, чітко запрограмованого єдиного способу виконання.

Можливість реалізації принципу розвиваючого навчання передбачає у дітей наявність не стільки усіх спеціальних знань та вмінь, скільки більш складних форм розумової аналітико-синтектичної діяльності, вищого рівня розвитку емоційно-вольових якостей, самостійності, працездатності [4].

Обсяг і якість здобутих школярами знань залежать від творчого підходу вчителів фізичної культури, початкових класів, усвідомлення батьками необхідності зайняти фізичними вправами для зміцнення здоров'я дитини.

Для формування теоретичних знань з фізичної культури нами розроблена і впроваджена в практику роботи загальноосвітніх шкіл система інтегрованих уроків фізичної культури згідно зі змістом теоретичного матеріалу, зошитів.

Інтегровані уроки мають проводитися у взаємозв'язку з іншими предметами: фізична культура, валеологія, природознавство, малювання, музика, українська мова, ОБЖД, хореографія.

Назва теми уроку визначається вчителем згідно матеріалу, який запропонований у зошитах.

Треба намагатися, щоб дитина ставала діяльним, зацікавленим учасником процесу оволодіння знаннями.

ФОРМУВАННЯ ВМІНЬ САМОСТІЙНО ДОБУВАТИ ЗНАННЯ

Вчимо дітей самостійності

Гарний вчитель – не той, хто дає знання, а той, хто вчить, як їх здобувати. Вчителі цього закладу дбають про це! Тож знайомтеся і Ви з їхнім досвідом у підрубриці “Вчимо дітей самостійності”.

В сучасній школі навчити добувати знання учнів складно, тому що кожен учень має свої можливості, бажання добувати знання.

Вчитель повинен, незалежно від соціального статусу учня, бажання набути знання, розробити таку методику навчання, щоб кожний учень розумів фізичні явища і активно брав участь в пізнавальному процесі фізики. Фізика – наука складна, і щоб оволодіти цією наукою, учень повинен знати попередній матеріал з фізики, математики, хімії, мати просторове мислення і, найголовніше, бажання добувати знання та вміння.

Яку методику я використовую для співпраці „вчитель – учень”?

Для мене всі учні повинні працювати на уроці в міру своїх можливостей, і кожна відповідь повинна бути справедливо оцінена. Відповіді учня на кожному уроці я відмічаю, а потім виставляю поурочну оцінку. Учні не завжди уявляють ті процеси або явища, про які іде мова в курсі фізики. Для вирішення цієї проблеми я використовую моделі чи аналогічні процеси в природі і житті, що дає змогу учню уявити при співставленні з фізич-

ним процесом, краще запам'ятати (див. вріз 1).

При вивченні розділів фізики учень повинен знати, чому він повинен навчитись і які знання набути. На початку вивчення розділу видаються питання для теоретичного заліку.

Багаторічна робота в школі вчителем фізики привернула мою увагу, що учень не завжди зуміє знайти відповіді на питання в підручнику, особливо якщо воно з попередніх класів.

Для учнів необхідно посібник, який під керівництвом вчителя примусить учня самостійно добувати знання та вміння на уроках і використовувати його при підготовці домашнього завдання.

Я написав і видав „Короткий довідник з фізики”, в якому враховані всі труднощі, з якими зустрічається учень в процесі вивчення курсу фізики в середній школі.

Довідник має такий зміст: поняття, терміни, фізичні величини (біля 500); закони, постулати, принципи, умовні позначення та одиниці вимірювання фізичних величин; розрахункові формули (по розділам); алгоритм розв'язування задач; табличні значення фі-

**Владислав
ТАРАСЕВИЧ**

Вчитель-методист
НВК № 28, лауреат
Міжнародної Соровської премії,
м. Дніпропетровськ

Директор школи, ліцею, гімназії № 4'2006

Педагогіка
ШКОЛИ

Вріз 1

МОДЕЛІ, ЩО ДОПОМАГАЮТЬ УЧНЯМ РОЗУМІТИ ФІЗИКУ

- Електричне поле навколо зарядженої частини співставляю з кулею, заповненою димом. Маленька кулька має велику кількість малих закритих отворів. Навколо кулі диму немає, аналогічно навколо незарядженої частини електричне поле відсутнє.
- Якщо відкрити отвори, то дим розповсюджується по всіх напрямках з деякою швидкістю. Чим далі від кулі, тим густина диму зменшується, і в безкінечності його нема.
Аналогічно можливо уявити електричне поле, яке розповсюджується з деякою швидкістю, з відстанню воно стає слабше, і в безкінечності електричного поля немає.
- Поглинання квантів електроном в атомі водню.
Ви їсте все підряд? Ні. Так і електрон „їсть” поглинає тільки кванта з певним запасом енергії.
Використання такого засобу співставлення дає учню краще засвоювати навчальний матеріал, вносить психологічну розрядку.

зичних величин та інше.

Учень має властивість забувати чи не знати окремі питання. Повторити чи вивчити учень може з малою затратою часу, використовуючи довідник з фізики.

Якщо учень не знає відповідь на питання „Що показує питома теплоємність речовини?”, я пропоную знайти відповідь в довіднику, прочитати і повторити прочитане. **Це дає змогу залучити всіх учнів до навчального процесу і самостійності в набуванні знань.**

Зі свого досвіду я з'ясував, що деякі учні не вміють розв'язувати задачі тому, що вони не уявляють фізичного змісту, не вміють логічно мислити і таке інше. Учні повинні знати загальний алгоритм розв'язування задач (сторінка довідника 86) (див. вріз 2).

Використовуючи довідник, можна проводити проблемно-пошуковий урок. Наведу приклад.

Тема: „Ядро атома. Енергія зв'язку”.

Вчитель ставить запитання, а учні самостійно знаходять відповіді.

Що таке атом? (6); ядро атома (45); протон (32); нейтрон (25); нуклон (25)? Яку масу і заряд вони мають (47)? Яка сила утримує нуклони в ядрі (45). Що називається енергією зв'язку (44) як її обчислити (75)? Яке умовне позначення ядра атома і що означають числа, які стоять поруч (75)?

Після вивчення цього питання на уроці учень розповідає про атомне ядро та енергію зв'язку. Аналогічно можна використовувати елементи проблемно-пошукового методу навчання з різних тем. Використовуючи різні форми і методи навчання, добитись добрих результатів можливо, тільки якщо учень весь час знаходиться в стані пошуку істини.

Вріз 2

АЛГОРИТМ РОЗВ'ЯЗУВАННЯ ЗАДАЧ

Задача. З яким прискоренням рухається електрон у електричному полі з напруженістю 0,1 мкВ/м?

Один із пунктів алгоритму розв'язування задач стверджує: „Кожне слово або система слів в умові задачі має певний фізичний зміст”.

Спочатку проводимо *словесний аналіз*, учень відповідає, користуючись своїми знаннями або довідником:
● *прискорення* – фізична величина, рівна відношенню зміни швидкості тіла (частинки) з часом, за який ця зміна відбулася (40*);

Так само про інші поняття: *рухається, електрон, електричне поле, напруженість*.

● 0,1 мкВ/м (мкН/кл) – числове значення напруженості. Як це розуміти? На одиничний заряд в 1 Кл. діє сила 0,1 мкН.

В уяві відтворюємо умову задачі. Електричне поле діє на електрон з силою 0,1 мкН, в результаті чого він міняє свою швидкість і набуває прискорення. Словесний аналіз дає змогу зрозуміти умову задачі, повторити вивчений матеріал і поняття з інших розділів фізики.

Математичний аналіз. Використовуючи другий закон Ньютона (50) та формули електростатики (65) знаходимо прискорення.

$$F = am; E = F/e; a = Ee/m.$$

Проводимо аналіз, з якого видно, що заряд і маса електрона невідома. Використовуємо далі таблицю (47). Переходимо до підстановки числових значень і доводимо одиниці вимірювання. Розшифровка **Н** на сторінці (76).

Цей метод (в системі) дає змогу навчити розв'язувати задачі, самостійно добувати знання, повторити вивчений матеріал, розвивати логічне мислення.

*Число в дужках вказує на сторінку довідника.

ФОРМУВАННЯ НАВЧАЛЬНО-ДОСЛІДНИЦЬКИХ УМІНЬ СТАРШОКЛАСНИКІВ

Вчимо дітей самостійності

Велику увагу в сучасній педагогічній науці й практиці приділяють формуванню навчально-дослідницьким умінням як вищій формі вияву самостійності в пізнавальній діяльності та необхідній передумові розвитку творчих здібностей учнів.

Навчально-дослідницьке уміння включає такі компоненти: інтелектуальний, практичний, організаційний та співробітництва і являє складне психічне утворення (синтез інтелектуальних і практичних дій, засвоєних і закріплених способів діяльності), яке лежить в основі готовності школярів до пізнавального пошуку і виникає в результаті керування навчально-дослідницькою діяльністю учнів. Інтелектуальний компонент найбільш суттєвий у навчально-дослідницькій діяльності. Він передбачає високий рівень володіння розумовими діями (операціями мислення), що є структурними одиницями психіки людини.

За твердженням психологів, емпіричне мислення молодших школярів поступово переходить у теоре-

тичне мислення в абстрактних формах в учнів середніх класів. У старших класах відбувається вдосконалення всіх пізнавальних процесів, закладаються основи теоретичного, творчого мислення, відзначаються прагнення до припущень, досліджень. Саме в цьому віці провідною стає навчально-дослідницька діяльність.

Навчально-дослідницька діяльність – вища форма самостійної пізнавальної діяльності учнів, яка за характером виконуваних дій схожа з діяльністю вченого, але відрізняється кінцевим результатом: учень відкриває суб'єктивно нові знання, тобто відомі людству, але невідомі учневі, а вчений – об'єктивно нові, раніше невідомі. В ході навчально-дослідницької діяльності учні не сприймають знання в готовому вигляді, а набувають їх в умовах самостійної пізнавальної діяльності. Причому евристичність діяльності визначається не її змістом, а ступенем його новизни для учнів.

Педагогіка
школи

**Анатолій
СЛЮСАРЕНКО**

Вчитель інформатики
НВК № 28,
м. Дніпропетровськ

Директор школи, ліцею, гімназії № 4'2006

ДОСЛІДЖЕННЯ ЗАЛЕЖНОСТІ АРТЕРІАЛЬНОГО ТИСКУ ВІД АТМОСФЕРНОГО

Важко знайти людину, яка хоча б раз в житті не скаржилася на погоду.

Деякі вчені розуміють під метеозалежністю такий стан, при якому суттєвий вплив на самопочуття людини є головним чином коливання атмосферного тиску.

Мета нашого дослідження: виявити, яким чином коливання атмосферного тиску впливають на артеріальний тиск і наше самопочуття.

Методика дослідження:

Дослідження проводилося за допомогою приладу вимірювання артеріального тиску BP AG1 – 20 в комплект якого входять: Манжет АС – 1М, Манометр СЕ0044, Груша з клапаном, Стетоскоп, Головка фонендоскопа.

В дослідженні брали участь чоловік 45 років (І) і жінка 40 років (ІІ).

Вимірювання артеріального тиску проводили вранці відразу після сна, щоб виключити фізичне, нерве, психологічне навантаження на досліджуваних на протязі трьох місяців – січень, лютий і березень 2005 року, коли коливання атмосферного тиску найбільш значні. Результати вимірювання оформлені у вигляді графіків залежності артеріального тиску від атмосферного тиску кожного дня місяця.

Аналіз графіків:

У першого досліджуваного І (чоловіка) протягом всього січня місяця систолічний тиск становив 120 мм рт.ст., а діастолічний – 80 мм рт.ст.

У другого досліджуваного ІІ (жінка): систолічний тиск різко збільшувався від 135 до 145 мм рт.ст. 5 січня при атмосферному тиску 765 мм рт.ст. До 155 мм рт.ст. 18 січня при атмосферному тиску 765 мм рт.ст. До 155 мм рт.ст. 27 січня при атмосферному тиску 765 мм рт.ст. Діастолічний тиск також у ці дні збільшився від 90 до 100 мм рт.ст.

У лютому і березні місяцях у І досліджуваного артеріальний тиск становив 120/80 мм рт.ст. У ІІ досліджуваного спостерігається аналогічна залежність артеріального тиску від атмосферного, тобто із збільшенням атмосферного тиску різко збільшується і артеріальний.

Висновок:

1. Стан організму людини, що має певні патології органів кровообігу, нервової системи та інше, прямо залежить від коливання атмосферного тиску, так як при цьому відбуваються і різкі коливання артеріального тиску.
2. Людина, у якої немає ніяких вище перелічених патологій, на метеоумови не реагує.

Одним із важливих засобів, використання яких сприяє організації цілеспрямованої роботи по формуванню навчально-дослідницьких умінь, є виконання курсових робіт з фізики в 10-му класі, продовження цієї роботи в 11-му класі і захист учнівських дослідницьких робіт на державній підсумковій атестації.

Розглянемо дослідження, пов'язане з кількісними вимірюваннями (див. вріз).

Слід відмітити, що **учні самостійно ставлять мету дослідницької роботи, самостійно обирають і фізичний принцип, на основі якого передбачається виконання дослідження, а не користуються запропонованим, що має місце при виконанні лабораторних та практичних робіт.**

Потім учні самостійно складають план, а в деяких випадках навіть підбирають і обладнання для проведення дослідження. *Вміння планувати дослідження можна справедливо вважати одним із найважливіших досягнень у формуванні навчально-дослідницьких умінь та навичок. Те ж саме можна сказати й про вміння підбирати необхідне для дослідження обладнання.* Але ще більшого значення це набуває тоді, коли учні удосконалюють існуюче та розробляють принципово нове фізичне обладнання, що, як відомо, сприяє розвитку їх творчих здібностей.

РАЗВИТИЕ ТВОРЧЕСКОГО ПОТЕНЦИАЛА УЧАЩИХСЯ В ПРОЦЕССЕ ИЗУЧЕНИЯ РУССКОГО ЯЗЫКА И ЛИТЕРАТУРЫ

Вчимо дітей самостійності

*Итак, в школу, самую необыкновенную...
пришел Необыкновенный ученик.*

И. Овчинникова

Современная концепция образования предусматривает расширение возможностей развития личности. Поэтому ученик стал не пассивным интеллектуальным потребителем, а субъектом собственной учебной деятельности. Монологическая форма общения на уроках уступила место диалогической. *И мой стиль педагога — доверительно-диалогический.*

Развитие личности невозможно без развития творческого потенциала.

Как научить детей творчески трудиться и мыслить?

В том, что это задача вполне реальна и что учить творчески трудиться — подлинная цель образования, едва ли могут быть сомнения. *Но способности сами у всех школьников не просыпаются, их нужно разбудить, раскрыть и развить.* Творческие способности разделяю на три группы:

- связанные с мотивацией (интересы и склонности);
- связанные с темпераментом (эмоциональность);
- умственные способности.

Учитываю, что обладать творческими способностями и мыслить творчески — далеко не одно и то же. *Необходимо* еще ученику *иметь вкус* к использованию способнос-

тей, желание реализовать их, энергию, настойчивость. И моя задача учителя — создать на уроке условия для творчества учащихся, для развития самостоятельности, независимости в суждениях и оценках (см. врез 1).

Использую в работе разные методы обучения, но предпочтение отдаю проблемному методу. Известно, что творческое мышление чаще всего начинается там, где создается проблемная ситуация, в которой есть выбор из двух или более возможностей, в которой возникает чувство удивления как начало мыслительной работы.

Не забываю, что кроме чувств, стимулирующих творческие усилия, есть чувства, тормозящие творческую деятельность. **Враги творчества — страх, лень, чересчур высокая самокритичность.**

Творческие способности нуждаются в **каждодневном упражнении и развитии.** Важен правильный выбор заданий: чтобы они вначале не были отпугивающе трудными. Дети должны удостовериться в подлинной общественной ценности того, чем они заняты. Если ученик требует идеаль-

Педагогіка
ШКОЛИ

**Людмила
ДЕГТЯРЕНКО**

Учитель-методист
УВК № 28,
г. Днепропетровск

Директор школи, ліцею, гімназії № 4'2006

ного подхода, стараюсь отыскать хоть какие-нибудь его склонности, которые не всегда понятны ему самому, возбудить интерес к какой-нибудь деятельности, а затем, поощряя, создать и увлеченность, установив с ним плодотворный контакт.

Создавая проблемную ситуацию на уроке, **помню** о необходимости удержаться от объяснения до конца, **оставляю** что-то недосказанным, нераскрытым для самостоятельного додумывания, ведь урок не должен кончатся с последним звонком. **Ценю** и всегда **поощряю** в ответах своих учеников самостоятельность суждения, добытого хорошим знанием художественного текста, глубоким проникновением в него. **Добиваюсь того, чтобы ученики, задумывались** и над философскими по сути вопросами: **зачем я живу? а что я значу? я живу для счастья творчества или унылой повседневности?**

Личностно ориентированное обучение – это основная технология в системе работы УВК № 28. **Его основа – каждая личность талантлива.** Личностный подход обеспечивает по-

знание себя, формирование личностной позиции.

Вместе с коллегами я тоже ищу, нахожу, развиваю способности ребенка и способствую формированию механизмов самовыражения в какой-либо сфере деятельности. *С пятого класса выявляю одаренных детей по предмету.* Есть дети, которым трудно дается грамматика, но у них талант творить, сочинять, чувствовать слово и рифму, аргументировать и создавать художественный образ. Многие из них хорошие чтецы, артисты. **Считаю**, что каждый ученик по своему человеческому типу или поэт, или писатель, или критик, или литературовед, или публицист, или тот, другой и третий вместе (даже если он никогда не станет профессиональным литератором).

На уроке литературы должны реально взаимодействовать три творческие личности: писатель, учитель, ученик. Поэтому, вызвав на уроке у учащихся интерес к личности писателя и его творчеству и **приветствуя право ученика на „своего” Пушкина, Гоголя, Маяковского..., предлагаю** посвятить писателю сочинение-размышление, например, в стихотворной форме, как это выполнила ученица 11-А класса Захарченко Александра (см. врез 2).

А шестиклассница Ксения Паршина, работая с учебным текстом („Зимнее утро”, А.С. Пушкин), написала художественное эссе на заданную тему (см. врез 2).

Заметив у школьников интерес к излюбленному жанру поэта, предлагаю им воспользоваться этим жанром в своем творчестве. Сейчас нашего современного юного читателя привлекают рубаи Омара Хайяма, жанры классической японской поэзии Сайге (танка) и Басьо (хокку). Итогом знакомства с этими жанрами стали стихи учеников (см. врез 2).

Эти маленькие шедевры по литературе служат на уроках русского языка материалом для синтаксического разбора предложений.

Ребята 5 – 7 классов, которые любят русский язык, сочиняют, выполняя опережающие задания, лингвистические сказки. А творческая группа уча-

ПРАВИЛА СОТВОРЧЕСТВА

В основном руководствуюсь в своей педагогической практике такими правилами:

1. Не соглашаюсь с ответами ученика, если ответ просто затвержен и принят на веру. Требую доказательств и обоснований.

2. Никогда не прекращаю спор учащихся самым легким способом, т. е. попросту сообщив им правильный ответ.

3. Внимательно слушаю своих учеников, чтобы не упустить повода раскрыть для них что-то новое.

4. Постоянно помню – обучение должно опираться на интересы, мотивы и стремления школьников.

5. Прививаю вкус к нестандартному мышлению.

6. Не говорю своему ученику: „Нам некогда обсуждать твою глупую идею”.

7. Не скуплюсь на ободряющее слово, доброжелательную улыбку, дружеское поощрение.

8. В процессе обучения не может быть постоянной методики и раз навсегда установленной программы.

ствуєт в их інсценуванні при об'ясненні нового матеріала.

Учащиеся 8 – 9 класов любяєт писати сочинення-диалог или сочинення-монолог, займаєт словарною роботою на уроку. Так, наприклад, после словарно-семантичної роботи со словом „афоризм”, поучаствовав в конкурсі „На лучшее предложение”, с этим словом Надежда Сердюк (8 кл.) предложила вниманию одноклассников „Монолог афоризма” (см. врез 2).

Без смешинки, выдумки, парадокса, без игры нет серьезного. Играющий и есть мыслящий, потому что душевно разбужен. Он представляет, придумывает, разыгрывает, догадывается, рисует. Он творчески раскрепощен и открывает для себя художественный мир писателя или страну Грамматику. С увлечением ребята участвуют в ролевых и деловых играх на уроках. Развивать творческие способности личности помогают игры со словом: „Эрудит”, „Буриме”, „Литературная дуэль”, интеллектуальные разминки.

Єсть у нас и личности-звездочки, которые любяєт науку, поиск, исследование и творчество. Они занимаєт научно-исследовательской работой. А учащиеся гуманитарного 10-го класса защищають свои курсовые работы, прослушав спецкурс по литературе.

Творчество юных всегда интересно. В нем и откровение, и самостоятельное суждение о жизни, наблюдательность, элементы профориентации, стремление найти свое „Я”. Такое творчество помогает лучше узнать личность и сотрудничать с ней.

Вріз 2

БУНИНУ

Давно уже минули дворянские манеры,
 Но ты родился, выжил, прожил нелегкий путь.
 Пришла война-разруха, сметая на пути.
 Был награжден за долгие труды.
 Святые и прозрачные рассказы нашей веры,
 А в строках твоих могли бы утонуть
 Их в пепле вакханалий не удалось спасти.
 И радости, и горе, любовь и свет звезды.
 Ты в „Надписи на чаше” „на диком побережье”
 Древнейшее безмолвие успел один прочесть,
 И „каменную бабу”, боясь о ней преданий,
 Смог в строках стихотворных над небом превознести.

А. Захарченко.

ЗИМА – ВОЛШЕБНИЦА

Утро... Белоснежным пушистым ковром покрыл землю снег. Каждое дерево одето в парчу и белый бархат. Первые лучи приветливого солнца оживили красоту зимнего пейзажа. Кажется, что зима в вальсе закружилась белом, бросив все серебро к нашим ногам, вызвав восторг и восхищение. Слышится волшебная мелодия зимы.

Мороз и солнце! В такой день чистейшее, голубое небо любит землю и отражается в ней. Оно вдохновляет, наполняет чем-то радостным, светлым. Ты слышишь вечное движение и изменение в природе. В это ослепительное утро, как никогда, человек ощущает свое единство с природой. Одухотворенная природа участвует в его судьбе, предлагает ему здоровье, бодрость, чудесный день, зовет навестить „поля пустые”, „леса, недавно столь густые” и речку, скованную хрустальным льдом.

Зима-волшебница предлагает рождественские истории, народные преданья и поверья, спешит узнать мечты, желания, которые, словно искрящиеся снежинки, кружатся над землей. Сбудутся ли они?

Печально, что этот день закончится. Но впереди целая жизнь... И сердце вновь бьется с упоительным восторгом.

К. Паршина.

РУБАИ

Раздумья, что питают ум,
 Нас постоянно возбуждают,
 К учебе, к знанию принуждают,
 В нас беспокойство создают.

Мирослава Хмара, 8-А кл.

ХОККУ

Вот повис месяц,
 Застрав в ветвях деревьев.
 Значит, уже ночь.

Алена Сидорова, 8-Б кл.

МОНОЛОГ АФОРИЗМА

Я – самое древнее произведение устного народного творчества! Сочиняли меня талантливые люди из народа. Память людей сохранила и донесла меня до вашего времени. Я получил широкое распространение, благодаря выразительности. Среди нас, афоризмов, различают народные афоризмы – пословицы („Не пером пишут – умом”) и литературные афоризмы („Служить бы рад – прислуживаться тошно”).

А еще мы вас на протяжении всей жизни воспитываем.

Н. Сердюк

ЯК МИ СТВОРЮЄМО КНИЖКИ...

Вчимо дітей самостійності

У рамках конкурсу „*Чарівна книжка*” дітям школи було запропоновано спробувати себе в ролі письменників.

Кожний з моїх дітей до четвертого класу вже мав невеликий письменницький досвід. Не один раз на уроках читання і розвитку мови діти пробували писати вірші, розповіді, казки, небилиці. Найбільш важким завданням для дітей

виявився вибір жанру майбутнього твору. Обговорення цього питання з кожним учнем проходило індивідуально. Протягом декількох днів кожна дитина визначилася з темою, жанром, назвою майбутньої книги. Наприклад, Римма Г. – вірш „Заблудилося моє щеня”, Аня Х. – „Казки на дверях”, Слава М. – „Пригоди детектива Собакіна”.

На уроках читання, розвитку мови, позакласного читання я постійно стимулювала творчу активність своїх учнів: зачитувала окремі вдалі уривки, пропозиції, словосполучення з робіт дітей; рекламувала твори відомих авторів; показувала роботи дітей інших класів.

Нас об'єднало бажання проникнути в таємницю народження книги. У кожного з'явився свій секрет.

На одному з уроків позакласного читання відбу-

лося перше читання творів дітей. Бажаючих прочитати свої роботи було небагато. Римма прочитала вірш, Аня – казку, Віталік – довгу і не всім зрозумілу розповідь. Роботи були різні. Найцікавішою, на погляд класу, була робота Славіка. Він написав перший розділ детективу „Пригоди детектива Собакіна” із припискою „продовження слідує”.

З цього моменту почалася індивідуальна робота з кожним автором щодо змісту творів. Риммі було запропоновано вірш покласти в основу пісні. Допомогла мама і вчитель музики. Ось, що вийшло:

Заблудился мой щенок

*Заблудился мой щенок,
Потерял он адресок.
Ходит он кругами,
Думает о маме,
Чтоб его согрели,
Чтобы пожалели.*

Припев:

*У меня случилось горе,
Слез я выплакала море.
Мой щенок вернется вскоре
И промолвит: „Римма, сорри”.*

*Метель кружит,
а он дрожит.*

*Залег под лавку и лежит.
Мечтает вкусно*

он покушать

*И музыку сестры
послушать.*

...

Заслугове на особливу увагу дорослих історія казок Ані. Щоб привернути увагу

**Людмила
ВТЮРІНА**

Учитель НВК №28,
м. Дніпропетровськ

батьків до своєї творчості, дівчинка розвішувала казки на дверях у квартирі. Так з'явилися „Казки на дверях”.

В історії створення детективу про Собакіна активну участь брала мама Славіка. Вона першою читала глави майбутньої книги. Але для дитини була дуже важлива думка вчителя. Я усіяло підбадьорювала Славу, делікатно вказувала на недоліки. Ми разом відмічали на полях вдалі і невдалі місця. Дитина виявляла дивну самостійність. Хлопчик наповняв на обраній ним сюжетній лінії, репліках героїв. **Я обережно вносила корективи, щоб не зіпсувати манеру викладу, характерну тільки для цієї дитини.**

Був призначений день презентації книг дітей. Цій події відводилося особливе значення. Друкувалися за прошення, з'явилось оголошення, діти без кінця перечитували тексти, готувалися („щоб було красиво”).

Діти слухали один одного з великим інтересом. Гості задавали питання, цікавилися, чи будуть діти писати книги далі. Учням такі зустрічі дуже подобаються. На думку Римми, „такі зустрічі корисні майбутнім письменникам”.

Інтерес до роботи не тільки не вгасав, а, навпаки, жвавішав. Їм хотілося проілюструвати свої роботи, виступити перед більшою аудиторією, зробити комп'ютерну презентацію книги, опублікувати свої роботи в газетах, журналах.

На цьому етапі до роботи підключилися вчителі образотворчого мистецтва, інформатики, шкільний бі-

бліотекар. Почалася робота творчої групи дорослих і дітей щодо створенню книг. Аудиторія слухачів розширювалася за рахунок дітей інших класів. Найчастіше виступав Слава. Впевнений у собі, він годинами міг розповідати про Собакіна та інші детективні історії.

Зараз Слава хоче створити свій сайт в Інтернеті і знайти свого читача. Думаю, що мені нічого не залишається робити, як допомогти йому знову... Згодом бажання писати книги з'явилося і в інших дітей. Тепер ми пробуємо писати всім класом.

Аналізуючи роботу з розвитку літературної діяльності учнів, визначаю для себе сім послідовних кроків:

- Постановка навчальної задачі. Пропозиція написати свою книгу і взяти участь у літературному конкурсі, фестивалі і т.д.
- Пошук шляхів вирішення задачі. Вибір теми, літературного жанру, назви книги.
- Керування письменницькою діяльністю кожної дитини. Самостійна творча робота.
- Публічні читання, обговорення, поетапний аналіз творів (при необхідності).
- Оформлення книг, ілюстрування.
- Презентація.
- Підведення підсумків, плани на майбутнє.

ПРОЕКТНО-ТЕХНОЛОГІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ І САМООСВІТА

Вчимо дітей самостійності

Чим більше вчитель буває в ролі учня, тим вище його професійний рівень.

Може, в цьому й полягає квінтесенція педагогіки: ти виховуєш умінням учитися.

Не можна реалізувати себе, ходячи по колу, повторюючи рік у рік одне й теж. Люди, що приходять у школу, або „зростають”, розвиваючись у цій системі, змінюючи амплуа й форми діяльності, або ідуть зі школи, вичерпавши себе на педагогічній ниві.

У сучасному світі період оновлення знань скорочується з кожним роком. За півтора-два роки половина технологічних знань працівника стає непотрібною. Для майбутніх роботодавців наших випускників важливо не те, що потенційний працівник знає, а те, як він уміє оволодіти новими знаннями й навичками. Ім потрібна людина, здатна вчитися все життя і працювати як самостійно, так і в команді.

Самоосвіта — це життєва необхідність для кожної сучасної людини, що не хоче відстати від життя. Нам — учителям — треба не тільки вчитися все життя, але й зуміти передати це прагнення своїм учням. Тільки тоді ми можемо вважати свою місію виконаною.

У сучасній загальноосвітній школі застосовуються різні методики, технології, форми і методи організації

навчальної діяльності. Поряд з іншими технологіями: проблемним навчанням, індивідуальним, груповим, розвиваючим навчанням — метод проектів приваблює тим, що він стимулює учнів на одержання нових знань і на активне їх застосування. Технологія навчання на основі методу проектів представляє один з можливих способів проблемного навчання, у процесі якого ставиться завдання з вихідними даними і окреслюються заплановані результати. Далі діти діють самостійно: проробляється ідея, виконується ескіз, технологічна документація, визначаються проміжні завдання, шляхи їх вирішення, виготовляється виріб, провадиться оцінка кінцевого продукту. У процесі проектування набуваються нові знання, образи дій, досвід, що дає змогу вважати проектне навчання методом розвиваючого навчання. Учитель при цьому грає кілька ролей:

- **ентузіаст** — він повинен зацікавити учасників проекту ідеєю;
- **фахівець** — тому, що має знання й уміння;
- **консультант** — організатор доступу до інформації;
- **керівник** — особливо в питаннях розподілу часу й зусиль учня;
- і, нарешті, — **партнер** з процесу навчання.

**Світлана
САВЧЕНКО**

Вчитель трудового навчання вищої категорії НВК №28 м. Дніпропетровська

Реалізація методу проєктів на практиці веде до зміни позиції вчителя. З носія готових знань він перетворюється в організатора пізнавальної діяльності своїх учнів. Змінюється й психологічний клімат у класі. Цього року я застосувала метод проєктів при роботі з теми „Вишивка хрестом” із двома шестими класами (див. вріз).

Мета проєктування буде досягнута за умови виконання учнями проєктів, що включають засвоєння інформації, оволодіння робочими прийомами, технологічними операціями і навичками оцінювання досягнутих результатів трудової діяльності.

Звичайно, привчаю дітей до самостійного пошуку інформації: проєктів моделей, варіантів оздоблення, рекомендую ознайомитися зі спеціалізованими журналами „Дитячий одяг”, „Мода”, „Ательє” та ін. Для дітей це дуже цікава робота, від якої іде творчий пошук, виконання самого проєкту. Дівчата з задоволенням виконують завдання – побувати в магазинах, де продається дитячий одяг. Скільки цікавих, неповторних елементів дитячого одягу, їх замальовок, ескізів моделей вони приносять на урок! Їм цікаво навчитись всьому цьому самим. Від інтересу – до проєкту!

Для мене, як для вчителя, найголовнішим результатом був ще один крок моїх учениць до самоосвіти. І можливо, що ніхто з них не стане в майбутньому швачкою або модельєром. Але **вміння вчитися, самостійно добувати знання в них залишиться на все життя.**

Вріз 3

ВПРОВАДЖЕННЯ МЕТОДУ ПРОЄКТІВ

Класи зовсім різні щодо підготовки й психологічного клімату. В одному класі багато дітей, які займаються різними видами рукоділля в Центрі позашкільної роботи нашого навчально-виховного комплексу. Вони були більше підготовлені до самостійної роботи, і я запропонувала їм зробити індивідуальний проєкт „Вишита листівка”. Діти малювали ескізи, розробили схеми для вишивання та дібрали нитки. Вони з великим задоволенням вишивали за схемою, у розробку якої була вкладена їх праця.

Дівчата іншого класу слабші за підготовкою, у них не завжди складаються стосунки між собою. Саме тому я вирішила запропонувати їм колективний проєкт. Оголосила дітям, що вихователі нашого дитячого садка звернулися до нас у майстерню із проханням – зробити для них навчальний посібник „Алфавіт”. Дітям ідея сподобалася, і вони з ентузіазмом взялися за роботу. Переглянули багато журналів з рукоділля, вибирали шрифти, малювали ескізи, розробили схеми. Вишили букви в різних техніках і зібрали в єдине панно. Під час роботи над проєктом діти здружилися, допомагали тим, у кого щось не виходило. Проєкт завершився, стосунки між учнями змінилися на краще, і з цим класом мені стало легше працювати. Я це відчула вже при вивченні наступної теми.

Навіть із найменшими моїми ученицями я спробувала зробити проєкт на заняттях поліхудожньої творчості в нашому центрі позашкільної роботи. Помітивши, що багато п’ятикласниць люблять малювати, запропонувала: „А чому б не спробувати малювати ниткою?” На мій погляд, робота в техніці „Ізонитка”, надає великі можливості для необмеженої творчої активності, польоту фантазії, пошуку нових ідей. Крім того, використання техніки „Ізонитка” сприяє розвитку просторового, образного та логічного мислення учнів.

Уже після першого уроку по техніці „Ізонитка” – заповнення кута і кола – у дівчат виникли власні ідеї використання цієї техніки. Перші ескізи були простими: ялинка, сніговик, сонечко. А коли діти ознайомилися з матеріалами з Інтернету, журналами «Анна», «Лена», комп’ютерною програмою „Ізонитка”, у них стали з’являтися більш складні проєкти. Ця робота дівчатам дуже сподобалася. Вона надихнула їх на створення великої спільної справи.

У процесі проєктно-технологічної діяльності важливо, щоб учні усвідомили, що на всіх її етапах має бути не лише репродуктивне послідовне дотримання стадій виконання проєкту, а оволодіння ними алгоритмом самостійного розроблення й виготовлення творчих проєктних завдань, що сформує в них елементи технологічної культури, здатність до генерації ідей, їх аналізу, самостійного прийняття рішення, формування власної думки, позиції, взаємодії і діалогу в процесі розв’язування спільних завдань.

При виконанні творчих проєктів під час проєктування і виготовлення швейних виробів виникають проблеми, що стосуються вибору, аналізу, реалізації, а саме:

- як визначити сферу діяльності;
- як вибрати об’єкт проєктування;
- як вибрати модель, конструкцію швейного виробу;
- як провести його економічний розрахунок;
- як розробити технологію виготовлення швейного виробу;
- як оформити звіт за проєктом.

Всі ці питання ми вирішували з дев’ятим класом цієї зими при виконанні творчого проєкту на прикладі виготовлення теплої нічної сорочки. Проєктування цієї моделі дало можливість продемонструвати знання, набуті в процесі вивчення тем з конструювання, моделювання і технології обробки швейних виробів, зокрема таких розділів: „Текстильне матеріалознавство”, „Технологія виготовлення швейних виробів”, „Художня обробка матеріалів” та ін.

Педагогіка
ШКОЛИ

МАДРІВНИК-ПИСЬМЕННИК

РОЗДІЛ ПРОГРАМИ З РОЗВИТКУ
ЛІТЕРАТУРНИХ ЗДІБНОСТЕЙ УЧНІВ
1-4 КЛАСІВ

Вчимо дітей самостійності

Розвиток літературних здібностей учнів 1-4 класів ефективно відбувається за допомогою нетрадиційних способів, одним з яких є позиція учня „мандрівник-письменник”.

Звичайно, ця справа до душі багатьом учням, і вони залюбки обмінюються враженнями від мандрівок з товаришами та дорослими, пишуть про це в нарисах та оповіданнях.

Подорожуючи, учні знайомляться не тільки з природою різних регіонів країни, але і наочно вивчають побут, традиції, костюми та реманенти народностей, розташованих на території України. З часом у клубі народилась традиція: приводити з подорожей легенди, почуті в різних місцях країни. Так на світ з'явилась збірка легенд „Легенди, привезені з подорожей” (див вріз).

Обмін враженнями, атмосфера натхнення в клубі стимулюють творчість школярів, і це знаходить свою реалізацію в написанні тво-

рів. Кожен учень-мандрівник стає на шлях літературної діяльності.

На уроках з розвитку мовлення та позакласного читання діти пишуть та обговорюють свої розповіді, складають колективні збірки, присвячені мандрям („Як Рижик шукав свою маму”, „Мандрівки черепашеняти Макса”). На прикладах творів видатних письменників Дж. Свіфта, Марка Твена, Жюль Верна, Данієля Дефо, Льюїса Керрола, Джека Лондона, Сельми Лагерльоф, Льюїса Стівенсона, Андрія Некрасова, Вс. Нестайка учні вчать писати, розповідати, фантазувати.

В результаті такої роботи з'явилися учнівські твори: Е. Морозов „Острів піратів”, В. Косяченко „Вовчини оповідання”, В. Курило „Мій товариш інопланетянин”, „Навколо світу”, К. Атаманенко „Катеринини твори”, А. Кравченко „Острів полосатиків”, Н. Тапчевська „Наташчині видумки”, А. Боцула „Моя перша книга”. Саме ці роботи визначені як найкращі у шкільному конкурсі „Книги про мандрівки та подорожі”.

Унікальною книгою-велетнем є збірка дитячих

Ніла ЛОМАКО

Заступник директора
з початкової освіти
НВК № 28

Лариса ГРІХ

Учитель вищої категорії
початкових класів НВК № 28

Директор школи, ліцею, гімназії № 4'2006

робіт, присвячених мандрям та подорожам. Ця книга налічує більш як 2000 фотографій, малюнків, цікавих історій.

Після кожної подорожі кількість сторінок у книзі збільшується, а інтерес до неї зростає не тільки з боку мандрівників, але й усіх учнів та батьків школи.

ДЕ ШУКАТИ МІСЦЯ ДЛЯ ПОДОРОЖЕЙ:

- у підручнику „Я і Україна”;
- у проспектах туристичних фірм;
- в енциклопедії;
- в туристичних журналах.

Робота клубу згуртовує учнів, батьків та вчителів школи. Дає можливість активного відпочинку, розширює уявлення дітей про життя країни та людей, що її населяють. Подорожі надихають нас на творчість у створенні нових шкільних проєктів, виховують почуття гордості за Вітчизну.

ЛЕГЕНДА ПРО ГОВЕРЛУ І ПРУТ

Жили в одному гірському селищі дівчинка Говерла і хлопчик Прут. Разом гуляли, бігали з дітьми в гори збирати ягоди і гриби.

Говерла була з багатой родини, а Прут — з бідної. Родина Прута жила дружно, весело. Вони любили співати, і Прута навчили грати на сопілці, складати пісні, любити свій край.

Підросли діти. Прут допомагав своїм батькам. Ціле літо випасав овець в горах, жив на полонині до самих холодів, працював, співав пісні, грав на сопілці, щоб вівиці його чули і не розбігалися.

Один раз пішла Говерла з подругами збирати ягоди і зустріла Прута з отарою. Впізнала свого маленького друга, і стали вони разом проводити час, гуляючи по горах. Але батько Говерли був проти, щоб вони зустрічалися. Він хотів знайти Говерлі багатого чоловіка і забороняв їй бачитися з Прутом. Дівчина не слухала батька і крадькома ходила в гори до свого коханого. Довідався батько, розсердився, замкнув у печері дочку і наказав вовкам сторожувати її, а сам відправився до багатого нареченого домовлятися про весілля.

Стала Говерла Бога молити, щоб він дозволив їй востаннє з Прутом побачитися. І відбулося чудо: всі вовки заснули, а вона вийшла непомітно з печери і кинулася бігти в гори до Прута.

Повернувся батько, побачив порожню печеру, велів вовкам наздогнати дочку та за непослух розірвати на частини. Говерлі зовсім небагато залишилося добігти до Прута, але почувла вона позаду важкий подих і грізний гавкіт, зрозуміла, що не встигне добігти до улюбленого. Упала вона на коліна, закрила очі, простягнула руки вгору:

— Врятуй, Господи, не дай умерти від злих вовків. Останній раз тебе благаю.

І вмить перед вовками з'явилася величезна гора, найвища серед усіх вершин Карпат.

Прут ціле літо шукав свою красуню Говерлу і не міг її знайти. Він обходив усі гори, шукав її на полонинах, співав їй пісні, кликав її. А Говерла завжди була поруч і молила свого друга:

— Подивися на мене, невже не можеш мене впізнати. Я тут, поруч!

Якось після довгих пошуків присів Прут під деревом напроти високої гори, і заспівала його сопілка про любов. Підняв він очі — і замість гори побачив Говерлу, свою кохану, струнку, красиву, усміхнену йому. Зрозумів Прут: ніколи не бути їм разом, і заплакав, заривав у її підніжжя, не зміг відійти від неї, а сльози все текли і текли.

Побачивши таку любов, Бог залишив їх разом назавжди. З тих пір живуть вони поруч — гора Говерла і стрімкий потік Прут, що бере свій початок біля Говерли.

Записала зі слів мешканця села Шешори Івано-Франківської області учениця 4-В класу Гловацька Євгенія.

Педагогіка
школи

АДАПТАЦІЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ДО ЖИТТЯ В ІНФОРМАТИЗОВАНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Вчимо дітей самостійності

Починати вивчати інформатику у 10 класі, як передбачається типовими навчальними програмами, надто пізно, час втрачено.

Надзвичайно важливо навчити дітей сприймати персональний комп'ютер як звичайний інструмент, як засіб для добування, обробки інформації. Але коли треба починати?

Навколо цього питання точиться багато суперечок.

Як свідчать дослідження, проведені у школах Канади, США, Франції, "комп'ютер на уроках у початковій школі подвоює в учнів час довільної уваги (20 хвилин замість 10 хвилин на традиційному уроці), а ігровий аспект часто сприяє кращому сприйняттю учнями моделі або осмисленню необхідності застосування алгоритму" (Інформатика і навчальний процес: досвід Франції, США, Канади. Огляд). Отже, комп'ютер сприяє розвитку здібностей

у дітей, активно залучає їх у навчальний процес, підвищує зацікавленість, сприяє кращому засвоєнню навчального матеріалу. Життя маленького учня стає цікавішим, змістовнішим.

Головний акцент при цьому, на мою думку, необхідно перенести на розвиток пізнавальних здібностей учнів, розвиток їх логічного і системного мислення, алгоритмічного стилю мислення, особистості дитини взагалі. Тут можна навчити учнів описувати свою повсякденну діяльність у вигляді алгоритмів.

Застосування сучасних інформаційних технологій на таких уроках сприяє більш активному і свідомому засвоєнню учнями навчального матеріалу з математики, музики, природознавства, української мови.

З метою реалізації наукової проблеми школи "Створення освітнього середовища особистості як фактора розвитку особистості" пропедевтичне викладання основ інформатики допомагає з'ясувати здатність дитини до цілісного сприйняття інформації, логічного мислення та вміння розкрити зв'язок між явищами у

**Людмила
МІРОШНИЧЕНКО**

Вчитель інформатики
НВК № 28
м. Дніпропетровська

Директор школи, ліцею, гімназії № 4'2006

вигляді алгоритму або послідовності дій.

За роки роботи у школі я викладала інформатику, починаючи з 2-го класу і до 11-го.

Звичайно, для введення курсу інформатики у початковій школі необхідні адаптовані навчальні програми, які б охоплювали весь курс, наявність сучасної комп'ютерної техніки. У цьому напрямі вже є позитивні зрушення – з'явилися нові програми: “Сходинки до інформатики”, “Роботландія” для учнів 1-4 класів, “Буква загубилась” для учнів 2-3 класів. Ці програми учні з великим задоволенням засвоюють на моїх уроках. Найулюбленіша програма учнів 2 класу – “Математичний космодрум”.

Крім цього, кожен вчитель повинен при створенні навчальної програми дотримуватись психологічних принципів взаємодії людини і комп'ютера: умотивованість, адекватність, уникати надмірностей та категоричності. Кожен урок планується з урахуванням гігієнічних вимог з експлуатації ПК згідно вікових категорій.

У зв'язку з цим постає ще одне питання: “Хто ж повинен викладати інформатику в початковій школі?” Проблема полягає в тому, що вчителі інформатики, як правило, не знайомі з психолого-педагогічними особливостями молодших школярів. З іншого боку, вчителі початкової ланки не володіють змістом пропедевтичного курсу інформатики і практично не готові

до його застосування. Тому важливим у вирішенні цієї проблеми повинна стати організація цільових курсів у системі підвищення кваліфікації вчителів. Такі курси в нашому НВК № 28, починаючи з 2003 року, проводяться регулярно. Вчителі початкової школи активно працюють з комп'ютером. Мною підготовлена вчителька початкової школи Назаренко Вікторія Вікторівна, яка почала викладати з 2004-2005 навчального року уроки інформатики в 1 – 3 класах.

В нашому НВК №28 регулярно проводяться міські та обласні семінари для вчителів початкової школи та вчителів інформатики по темі “Викладання інформатики в початковій школі”.

Періодично проводжу лекційні та практичні заняття у Дніпропетровському інституті післядипломної освіти педагогічних працівників для вчителів інформатики нашої області. Мій досвід викладання інформатики в початковій школі відображено в публікаціях періодичних освітянських видань.

Отже, практика показує доцільність введення уроків інформатики у початковій школі, адже використання інформаційних технологій є одним із найсучасніших засобів розвитку особистості молодшого школяра, формування інформаційної культури. Таким чином ми, педагоги, готуємо наших учнів до життя у сучасному інформатизованому суспільстві.

Хто ж має викладати інформатику в початковій школі?

Проблема полягає в тому, що вчителі початкової ланки не володіють змістом пропедевтичного курсу інформатики і практично не готові до його застосування.

В цьому закладі вчителів цього навчають

ФОРМУВАННЯ ІНТЕРЕСУ В УЧНІВ ДО ВИВЧЕННЯ ХІМІЇ ЗАСОБАМИ ХУДОЖНЬОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Комплексна взаємодія мистецтв у викладанні шкільних дисциплін

Вчителі інтегрують різні види мистецтва як на уроках естетичних, так і на уроках загальноосвітніх дисциплін, намагаються посилити благотворний вплив мистецтва на кожну дитину, продовжуючи час контактування її з мистецтвом у межах створеного освітнього середовища. Як вони роблять це – у цій підрубриці: “Комплексна взаємодія мистецтв у викладанні шкільних дисциплін”.

Останнім часом хімія все рідше зустрічається в переліку предметів на вступних іспитах до вузів, коледжів, ліцеїв, наслідок – зниження інтересу до цієї науки серед школярів. Може, хімія зайвий баласт? Шкільні муки? Ні! Непотрібних знань не буває. Так, вивчати хімію в школі важко. Якщо з самого початку справа не йде на лад, то незабаром стає незрозуміло, нудно. Інша справа, коли виникає інтерес – тоді справа йде на лад, у дитини розвивається особлива хімічна кмітливість, розширюється кругозір.

Тоді й виникне бажання розібратись у проблемах хімії ближче, дізнатися більше. Це зрозуміло: адже нас скрізь оточують хімічні речовини, які можуть піддаватись незвичайним перетворенням і загадувати нам дивні загадки. Часом у руках умілого хіміка, що демонструє захоплюючі досліди,

звичайні предмети набувають чарівні якості.

Задача шкільного вчителя: не розгубити учнів у бурхливому потоці навчального процесу, знайти, відшукати стежку до творчого начала в душі кожної дитини. Діти здатні вивчити все, що пропустять через свої почуття. Кожна дитина по-своєму обдарована.

Сучасна методика викладання хімії об'єднує багатий арсенал методичних прийомів, які стимулюють інтерес учнів до знань; цікаві приклади, досліди, парадоксальні факти. Іще одним із таких прийомів є художня література, яка, на превеликий жаль, використовується на уроках хімії дуже обмежено.

Художнє слово, музика, живопис – ефективні умови успішного сприйняття, навчання та розвитку учнів як особистостей. Одним із надійних способів пробудження і підтримки в них інтересів до знань є створення емоційного настрою.

На мою думку, урок хімії краще запам'ятовується, якщо душі дитини торк-

Лілія
КУЗЬМІНСЬКА

Вчителька хімії
НВК №28,
м. Дніпропетровськ

нуться поетичні струни. Використання поезії на уроках допомагає мені створити таку атмосферу, яка сприяє формуванню інтересу і любові до предмета, підвищує рівень засвоєння навчального матеріалу.

Звернення до літератури дає вчителю широкі можливості для естетичного і морального виховання учнів. Але цей методичний прийом, як і будь-який інший, не може бути універсальним, не слід зловживати ним, його варто використовувати в гармонійному поєднанні з іншими прийомами й методами.

Єдині програми для всіх учнів не дозволяють у повній мірі розвиватися талановитим дітям, у той час як деякі учні не здатні навчатися на запропонованому рівні складності, й у них, як результат, зменшується інтерес до предмета. Крім того, враховуючи різний рівень підготовленості учнів, необхідно постійно здійснювати індивідуальний, диференційований підхід, але в умовах масової школи це не завжди можливо.

Виконання творчих завдань сприяє утвердженню особистості учня, розширює його потенційні можливості. Трапляється, що учні з середніми здібностями по хімії розкривають свої творчі таланти й, окрилені ним, значно поліпшують свою успішність.

Для наочної ілюстрації можливостей використання художньої літератури і поетичних здібностей учнів на уроках хімії наведу приклад роботи над тематичним блоком „Метали”.

Вріз 1

ХУДОЖНЬО-ПОЕТИЧНА ПАЛІТРА “ЩЕ РАЗ ПРО МЕТАЛИ”

ХІМІКО-ПОЕТИЧНА КОНСТРУКЦІЯ

Be На красном бархате
— хризоберилл
Прозрачно — роз-
овый...

С. Кирсанов

Mg Когда под утро, точно
магний,
Бледнеют лица в зер-
калах...

А. Вознесенский

Ca Видишь. Мрамор! Это
просто кальций.
Химия. Породистый
кристалл...

И. Сельвинский

Zn Сколько майских луж,
Обрезков голубого
цинка!

Д. Полетаев

Ra Поэзия — та же добыча
радия.
В грамм добыча, в год
труды...

В. Маяковский

ХІМІЧНІ ЗАГАДКИ

Меня в составе мрамора
найди,

Я твердость придаю
кости,

В составе извести еще
меня найдешь.

Теперь меня ты верно
назовешь.

(Кальций)

Я — крылатый элемент,
В небеса лечу на керосине,

Провожу тепло и ток,
Нахожусь в природе в

глине.

(Алюминий)

Прославлен всеми
временами

Металл, испытанный
огнем,

Манит к себе людей
веками,

Алхимик жил мечтой
о нем.

(Золото)

Давно известно человеку
Она тягуча и красна.

Еще не по бронзовому
веку

Знакома в сплавах
всем она.

С горячей серной
кислотой

Дает нам синий купорос,
Но может и белеть

Когда? Ответьте
порою.

на вопрос.

(Медь)

Он тверд, тяжел
и тугоплавок,

И сталь прекрасную
даст,

А от его больших добавок
Ржавеет она перестает.

Его валентность,
нет сомненья,

Бывает шесть лишь
иногда.

А у его соединений
окраска разная всегда.

(Хром)

Подібні поетичні рядки
написані і про інші метали

(Cr, Fe, Pb, Ti, Ra, Na, K
та інші)

МЕТАГРАМИ ПРО ХІМІЧНІ ЕЛЕМЕНТИ

Я — известный элемент.
С буквой «З» меня ты

ценишь,

Лишь на «Д» ее
заменишь,

Я — столоярный
инструмент.

Ты меня услышать мо-
жешь в небе летнею порой.

«Г» на «Х» смени —
и что же?

Элемент перед тобой.

С буквой «Т» он —
элемент,

Но учти такой момент:
Стоит «Т» на «Р»

исправит —
Будет нами деспот

править.

Два элемента химических
В метаграмме я вам

загадал:
С «Х» — элемент
металлический,

Ну а с «Б» — он уже
неметалл.

Вріз 2

КАЗКА-ЗАГАДКА „ТЕРЕМ”

Стоїть терем, а до нього веде доріжка. Праворуч від терема – ліс, а ліворуч – ставок. Підлетів до терема комар і питає: „Хто в терему живе, хто в невисокому живе?”. На запитання ніхто не відповів, і він став жити в терему.

Прибігла до терема мишка і питає: „Хто в теремочку живе?”. А комар відповідає:

– Я – хімічний елемент, відкритий у 1766 році англ. вченим Генрі Кавендішем. Я найрозповсюдженіший елемент у Всесвіті. У сполученні з металами даю гідриди. Я без смаку та запаху. А ти хто?”

– А я теж хімічний елемент. Був відкритий у 1811 році французьким хіміком Куртка, а назву мені дав хімік Жозеф Луї Гей – Люсак. У 1815 році назва у мене була „іосейдес”, у перекладі з давньогрецької означає „фіолетовий”. Я елемент достатньо розсіяний. У твердому стані мої кристали чорно-сірого кольору з металевим блиском. Вхожу у склад кислот.

– Можна я с тобою буду жити? – запитала мишка.

– Ну, заходь, приєднуйся, – відповів комар. Вони стали жити разом, і так дружили, що підігрівали себе.

Але одного разу на світанку до них постукав заєць. Комар з мишкою злякалися і питають: „Ти хто?”. А заєць відповідає:

– Я – хімічний елемент, відкритий у 1817 році шведським хіміком Арфведсоном. У перекладі з грецької моя назва означає „камінь”. Я сріблясто – білого кольору з яскравим металевим блиском. Я вдвічі легший води, м’який, ріжусь ножем. Легко реагую з азотом, водою, карбоном, воднем; у промисловості мене використовують як каталізатор, особливо в космічній. Можна я з вами буду жити?

– Можна! Але ти такий великий, що у двері не влізеш, – відповіли комар з мишкою.

– Нічого, якимось влізу.

І всунув лапи та голову у двері. Раптом теремочок захитався. Комар вилетів у вікно, тільки його й бачили. А мишка та заєць стали дружно жити у теремі. Так заєць витіснив крихітку-комара.

Завдання:

На основі казки напишіть хімічні рівняння реакцій, але спочатку назвіть хімічні елементи казкових героїв. (Комар – Гідроген, мишка – Йод, заєць – Літій).

Моя роль як учителя полягала в тому, щоб залучити дев’ятикласників до активного вивчення теми. Мені необхідно було організувати навчальний процес так, щоб на уроках мала місце ситуація успіху учнів, яка б підкреслювала значимість їх особистих внесків у вирішення спільної мети.

Для цього мені необхідно створити в класах атмосферу заохочення індивідуального розвитку. Я створила для учнів таку ситуацію, в якій вони не могли не проявити свої зусилля в творчому пошуку. На вступному уроці з теми „Метали” я ознайомила учнів з переліком питань, які необхідно було засвоїти під час вивчення теми, після чого запропонувала їм відшукати відповіді на них у творах художньої літератури або самим взятись до творчості.

Щоб упоратись із завданням, школярам довелося чимало потрудитись. Вони самі придумували задачі про метали, складали про них кросворди, казки, а в кого не вистачило творчого потенціалу – звертались до художньої літератури. В творчий пошук включилися усі дев’ятикласники. В результаті на уроках з цього блоку панувала атмосфера невимушеності, розкутості; учні вивчали, повторювали, закріплювали програмний матеріал часом у незвичній формі: зачитували уривки з творів поетів, загадували загадки, розгадували кросворди та ребуси, розповідали казки.

Старшокласників об’єднав творчій пошук, дух змагань, прагнення бути цікавим і оригінальним. Для мене, як учителя, було надзвичайно важливо в даній ситуації, щоб кожен учень зміг внести посильний вклад у реалізацію поставлених задач, а отже, кожен учень зміг відчувати свою значимість, свою особисту успішність, зміг відбутися як особистість на конкретному уроці хімії.

Пропонуємо найкращі твори, які учні відібрали для художньої поетичної палітри під назвою „Ще раз про метали” (див. вріз 1 і 2).

ВИКОРИСТАННЯ СЦЕНІЧНИХ МОЖЛИВОСТЕЙ РОЗВИТКУ ТВОРЧОЇ АКТИВНОСТІ УЧНІВ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Комплексна взаємодія мистецтв у викладанні шкільних дисциплін

Наймасовіша форма роботи в школі – це проведення вечорів, ранків, конкурсів, вікторин, брейн-рингів, КВК. Організуючи такі види роботи, вчитель переслідує три мети: практичну, освітню і виховну.

Практична мета – це активізація знань, умінь і навиків учнів в конкретній справі. Матеріал, що використовується в роботі, доступний для розуміння учнів, виконавців, слухачів.

Освітня мета досягається пошуком самими учнями додаткового матеріалу за різними темами країни, мова якої вивчається. Працюючи з необхідною літературою, учні розширюють свої знання з різних питань щодо цієї країни. Це ті ж теми, які учні вивчають в школі за програмою, але набагато ширше і глибше: традиції і свята, визначні пам'ятки, письменники і поети, художники і артисти, театр, кіно, естрада, політичні дії.

Не можна не згадати і **розвиваючу мету**. Учні розвивають пам'ять при заучуванні віршів, увагу при читанні тексту, формують уміння робити висновки і узагальнення при читанні додаткового матеріалу, роз-

ширюють кругозір, підвищують культурний рівень.

Виховна мета важлива. Загальна справа, яка об'єднує учнів, репетиції, допомога один одному, пошуки реквізиту, пошиття костюмів, оформлення стінгазети, фото-стендів на тему вечора – все це створює сприятливий ґрунт для прояву присутньої будь-якому шкільному віку ініціативи, розкриттю індивідуальних здібностей у читанні, співі, малюванні, артистизмі, бажання продемонструвати свої уміння і навички володіння англійською мовою.

При підготовці та проведенні ранків і вечорів створюється певний мікроклімат серед учасників. Це сприяє створенню в колективі атмосфери доброзичливості, співпереживання, колективної взаємодопомоги, віри в успіх. Кожний учасник заходу пред'являє до себе максимальні вимоги, що впливає на розкриття резервних можливостей особистості і колективу.

Нетрадиційна форма представлення матеріалу значно підвищує мотивацію, що робить благотворний вплив на

Педагогіка
школи

**Людмила
ЛЕНКОВА**

Вчитель вищої
категорії, вчитель-
методист
НВК № 28,
м. Дніпро-
петровськ

Директор школи, ліцею, гімназії № 4'2006

результативність засвоєння матеріалу і на ставлення до предмету.

Ефективність проведення поза-класних заходів на сучасному рівні багато в чому залежить від професіоналізму вчителя, його досвіду роботи, ініціативи, творчості, а також від любові до предмету, дітей.

Так, працюючи над сценарієм для молодшого шкільного віку “Wonders in Winter Wood”, присвяченому Новому року, я враховувала незначний об’єм лексико-граматичного матеріалу, яким володіють учні. Підбирала невеликі тексти по темі, вірші, веселі пісні, що любилися дітям. Школярам I – III класів з поглибленим вивченням англійської мови можна запропонувати написати на уроці твір на тему “My Favourite Pet”, “My Mother”.

Найкращі твори зачитуються і обговорюються в класі, влаштовуються конкурси на краще прочитання віршів. Обдаровані діти складають вірші. Так була написана роль вовка одним з учнів III класу. Кращі твори і вірші включаються в сценарій. Ролі, написані учнями, виконують самі автори. Для дітей це подвійна радість.

Сценарій “Love Those Who Gave Us Birth” (mixed form pupils), присвячений святу „Мамин День”, був написаний для учнів різного віку (з 5-го по 9-й клас). В заході брало участь 39 чоловік.

Під час роботи над цим сценарієм для виявлення кращих творів про маму я провела іншу форму роботи, підключивши **аудіювання оповідання на уроці**. Даю зразкове оповідання про маму. Учні слухають текст двічі, відповідають на питання вчителя, переказують його, одержують завдання: написати розповідь про свою маму. Два кращих оповідання увійшли до сценарію. Це оповідання учениць про маму-лікаря та маму-вчительку. В сценарії були використані різні види робіт: читання, переказ тексту, від-

творення діалогів в гумористичних сценках, танці, ігри, змагання, спів. Звичайно, важко зібрати на репетиції учнів різних класів. Довелося репетувати окремі сцени, прослуховувати учнів індивідуально. Заучувалися незнайомі слова, ставилася правильна вимова, проходило читання, і лише після цього учні самостійно заучували свої ролі.

Кожного учня потрібно було прослуховувати кілька разів. Мізансцени також розігрувалися по кілька разів. Останнім етапом була робота на сцені. Відпрацьовували уміння поводитися і триматися на сцені, тренували голос «на зал» з мікрофоном і без нього, репетували пісні, виконували хором. На генеральній репетиції все з’єдналося в одне ціле.

Було проведено дві репетиції. Учні зрозуміли свої ролі, поводитися на сцені вільно, не було скутості. Кожний учень знав послідовність сценарію.

Хвилювання і збудження, таке властиве і неминуче при виступі, було і у наших хлопців та дівчат. Хотілося, щоб свято вдалося, не підвести себе, своїх друзів, вчителя. Учні зуміли зробити це свято. Вони подарували радість собі, батькам, вчителям.

Трохи інакше я підійшла до проведення літературного вечора для старшокласників. Вечір був присвячений В. Шекспіру. Він був підсумком серйозної і глибокої роботи з вивчення життя і творчості великого драматурга. Навчальні комплекси з англійської мови для середньої школи авторів В. М. Плахотник, Р.Ю. Мартинова передбачають вивчення таких тем:

- у **8 класі**: II чверть, тема “Письменники”, уроки 31, 32;
- у **9 класі**: II чверть, тема “Дозвілля”, підтема “Наша шкільна бібліотека”, урок 29;
- у **10 класі**: II чверть, тема „Великобританія, США. Англійські традиції”, уроки 17, 18;
- у **11 класі**: II семестр, тема “Людина і суспільство”, підтема „Бібліотека”, урок 55.

У 10 – 11 класі, проводячи уроки за темами „Наша шкільна бі-

бліотека”, „Бібліотека”, „Великобританія, США. Англійські традиції”, я підключала тему про письменників, про Вільяма Шекспіра.

Проведення такого літературного вечора, безумовно, вимагає певної підготовчої роботи.

Проводиться повторення лексики за темою „Мій улюблений письменник”. В учнів нагромаджується великий запас лексики з даної теми. На уроках повторювалися всі відомі назви п'єс В. Шекспіра, декілька кращих учнів отримали завдання написати реферати про ці п'єси, інші зачували уривки з творів.

При підготовці до вечора були створені наступні групи: пошуково-творча група „літераторів”, група „оформлювачів”, група „оповіщення”.

„Літератори” зайнялися більш глибоким вивченням біографії Шекспіра, його творів, сонетів. Читалися сонети і їх переклади за редакцією Н. Голя, Б. Пастернака, А. Фінкеля, С. Маршака. Учням сподобалися переклади сонетів під редакцією С. Маршака. Ці переклади лягли в основу сценарія. Учні самі розподілили читання сонетів між собою, враховувалася мовна підготовка.

Група „оформлювачів” відповідала за декорації, оформлення сцени, випуск стінгазети. Група „оповіщення” взяла на себе обов'язок запросити через оголошення, а також через запрошувальні листівки всіх

шанувальників англійської мови на вечір. Враховуючи знання англійської мови, були вибрані два ведучих. Ними стали учні 10 класу – учасники міської олімпіади з англійської мови.

На одному з організаційних позакласних занять всім учасникам зачитувався весь сценарій, розподілялися ролі. Велася ретельна, клопітка робота протягом 2-х місяців. Кожний учень прослуховувався вчителем кілька разів.

Щонеділі групи робили звіт про свою виконану роботу. Останнім, завершальним етапом була робота в залі, робота на сцені, тобто генеральна репетиція, після якої був проведений вечір в квітні місяці в день народження В. Шекспіра.

Свято „Books Are Our Friends” (pre-intermediate) пропонує провести як завершальний етап після вивчення тем „Книги у нашому житті”, урок 27, 8 клас; „Наша шкільна бібліотека”, урок 29, 9 клас за підручниками англійської мови авторів В.М. Плахотник, Р.Ю. Мартинович.

Сценарій ранку „School Is Our Second Home” (pre-intermediate) пропонується на допомогу вчителям для проведення святкування початку нового навчального року.

На закінчення хочеться відзначити, що творчий пошук вчителя іноземної мови може збагатити арсенал форм та прийомів позакласної роботи з учнями, який сприяє всебічному розвитку особистості.

Педагогіка
школи

**Світлана
ВОРОНОВА**

Викладач англійської мови
та літератури
НВК № 28,
спеціаліст II категорії
м. Дніпропетровська

Директор школи, ліцею, гімназії № 4'2006

108

ПІДВИЩЕННЯ МОТИВАЦІЇ ДО ВИВЧЕННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРИ У ШКОЛЯРІВ СЕРЕДНЬОГО ВІКУ

Комплексна взаємодія мистецтв у викладанні шкільних дисциплін

У світі сучасних методичних уявлень розвиваюча функція іноземної мови полягає у розвитку мовленнєвих здібностей і стимуляції мотивів учіння, психологічно важливих для формування особистісної та діяльнісної готовності учня до вивчення цього предмета на відповідному етапі шкільного курсу та оволодіння ним досвідом пошукової та творчої діяльності під час роботи над іноземною мовою.

Активізація іншомовних здібностей зумовлена передусім мотивацією навчання. Мотивація як система спонукальних чинників є вихідним психологічним фактором успішного оволодіння іноземною мовою, який визначає потреби, бажання, інтереси та емоції дитини.

Завдання вчителя — створювати умови позитивної мотивації навчання і максимального розкриття творчого потенціалу особистості у процесі оволодіння учнями іноземною мовою як засобом спілкування на міжкультурному рівні.

У загальному плані розрізняють два види мотивації: зовнішню і внутрішню. Зовнішню мотивацію іноді

називають дискантною, або стратегічною. Стосовно вивчення іноземної мови, її пов'язують з усвідомленням учнем загальнонавчальної значущості предмета. Внутрішня мотивація виконує тактичну, інструментальну роль. Вона спричиняється позитивними емоціями, які учень отримує у процесі вивчення мови. Різновидами внутрішньої мотивації є ігрова, комунікативна, соціокультурна, пізнавальна, естетична, а також та, яка зумовлена усвідомленням учнями певного прогресу оволодіння іноземною мовою.

Мотиваційна ієрархія підлітка складається з факторів, актуальних для цього віку. Завдання педагога — виявити у всьому спектрі інформації та подій в житті дитини все, що так чи інакше зв'язано з предметом і його вивченням.

Йдеться про англійську мову. Популярність англійської мови та інформації та зазубнення мови на ринку послуг дещо спрощує проблему. Багато учнів мають досвід спілкування з носіями мови, користуються послугами Internet, захоплюються спортом та сучасним мистецтвом, опановують комп'ютерні програми, листуються з однолітками із закордону.

Все це потребує не лише знання мови, а й знання сучасної, живої, автентичної мови.

Особистісно-орієнтований підхід потребує певної гнучкості у наданні навчального матеріалу, у сполученні з обов'язковим освоєнням усієї програми навчання. Мотиваційна спрямованість допускає наявність безпосереднього уявлення про особливості інтересів, захоплень, характеру та природних здібностей кожного учня, його психофізіологічного розвитку, творчого підходу до самого процесу.

Саме тому я прихильна до роботи з навчально-методичною літературою британських видавництв ("Longman", "Cambridge University Press", "Oxford University Press", "Macmillan", "Express Publishing", "BBC English by Radio & Television"), де вікові інтереси та особливості життя підлітків вже враховані.

Зараз англійську мову треба не просто знати, а необхідно дійсно володіти нею дуже добре в практичному житті.

З чого почати та якими методиками користуватися при її вивченні? Методик багато, як і людей. Чим цікавіше вчиться іноземна мова, тим легше вона запам'ятовується. На лекції або на традиційному уроці ми схоплюємо матеріал з першого разу лише на 16% (за тестами), останнє осягаємо, перечитуючи та зазубрюючи матеріал по декілька разів. Ну, а те, що людина чує в дружній бесіді, не напружуючи при цьому пам'ять та без скрипу мозком, вона може запам'ятати на всі 100%. **Тому дуже важливим спонукальним стимулом я вважаю партнерські стосунки між викладачем та учнем. А це припускає і довіру, і дружбу, і повагу, і компаньйонство.**

Створення атмосфери емпатії, психологічного комфорту на уроці також є одним з мотиваційних заходів. Дитина із задоволенням йде на урок, готується до нього, знає, що її вислухають, зрозуміють та обов'язково підтримають. Життя — це дзеркало. Особливо у стосунках з дітьми, де нещирість та некомпетентність будуть одразу побачені, а контакту не відбудеться. Нема нічого другорядного у тому, щоб максимально заохотити дитину в вивченні іноземної мови. **Дуже велику роль грає**

авторитет, ерудиція та людська привабливість вчителя.

Впевнена, що мені пощастило працювати у навчально – виховному комплексі № 28, де сама атмосфера креативності дозволяє творити, експериментувати, генерувати ідеї та їх же втілювати у життя. Особистісно-діяльнісна освіта давно застосовується при вивченні іноземних мов, але у нашому навчальному закладі цьому присвячена уся система навчально-виховного процесу.

Особистісно орієнтована педагогіка — це те, що приваблює до нас в школу і дітей, і їх батьків, і творчих та кваліфікованих викладачів. **В нашому закладі цікаво як вчитися, так і працювати. Успіхи та досягнення учнів обов'язково стимулюються, невдачі та помилки делікатно, але неминуче коректуються.**

На своїх уроках я періодично пропоную учням виступити в ролі другого вчителя (або замість себе), і це зовсім не означає, що моїм асистентом може бути тільки кращий з кращих!

В атмосфері творчого змагання зростає рівень знань всього учнівського колективу, посилюються дружні стосунки, з'являється потреба, а пізніше — звичка до взаємодопомоги, зростає рівень самооцінки кожного, відточуються навички самоорганізації.

З великим задоволенням учні середнього віку беруть участь у науководослідницькій праці в рамках шкільної філії Малої Академії наук (див. вріз 1).

Моя методика є еkleктичною, хоча базується вона на широковідомій методиці російського вченого, викладача Московського університету ім. Ломоносова Галини Китайгородської. Еkleктика припускає вживання різноманітних сучасних комунікативних технологій, захоплюючих підходів до подання оригінального матеріалу, вибір класичних літературних джерел (див. вріз 2). Сутність естетичної мотивації як психічного процесу полягає у формуванні і задоволенні її потреб естетичного світосприйняття, під яким психологи розуміють здатність помічати, спостерігати, позитивно-емоційно оцінювати і прагнути створювати красу у довкіллі. Метою та за-

Вріз 1

Враховуючи кредо школи “Кожна дитина талановита!”, я залучаю до роботи в МАН не тільки учнів 9-11, а й 5-8 класів. Діти привчаються до дослідницького та творчого процесу, працюють з оригінальною літературою і комп’ютером, а головне – навчаються думати і розмовляти чужою для них мовою, яка поступово стає рідною та близькою.

Реферати МАН нами систематизуються; створена кабінетна тематична картотека, де представлені такі теми, як країнознавство, історія, літературознавство, мовознавство, граматики, лексикологія, мистецтво. Є відповідальні учні за кожен з напрямків. Діти обирають тематику, виходячи зі своїх захоплень. В кабінеті англійської мови розташована постійно діюча виставка наукових робіт МАН, яка завжди доступна кожному бажаючому.

Внаслідок особистісно орієнтовного підходу вдалося залучити до постійного членства та дослідницької роботи у шкільній філії Малої Академії наук щорічно до 20 учнів з різних класів.

Робота з певної теми може продовжуватися протягом 2-3 років, переходячи після цього на університетський рівень захисту.

На засідання МАН запрошуються батьки, викладачі кафедри іноземних мов та адміністрація НВК. Бачити підбадьореність та вдволення в очах батьків – хіба це не могутній стимул для дитини, для її подальшого інтелектуального та творчого розвитку!

Вріз 2

ЕКЛЕКТИЧНА МЕТОДИКА ПІДВИЩЕННЯ МОТИВАЦІ ДО ВИВЧЕННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

На прикладі 7-В класу проілюструємо вживання цієї методики хронологічно:

2 клас – (два місяці) знайомство;

3 клас – поділ на 2 різнорівневі групи (по 2 години з кожною, 1-разом, усього – 5 годин на тиждень);

з 5 класу – робота з групою підвищеного рівня за двома підручниками (видавництва України та спільно Великої Британії та Росії), 3 години на тиждень;

6 клас – до основного підручника додаються книги „Ukraine” та „English-Speaking Countries”, посібники видавництва „Longman”, аудіо – та відео курси; починається підготовка до науково – дослідницької діяльності, реферування, робота в МАН, 3 години на тиждень;

7 клас – прийнято спільно з учнями та батьками рішення перейти на роботу за сучасними підручниками комунікативної спрямованості британських видавництв; активно вживаються самостійні види діяльності, творчі завдання та самоконтроль, продовжується робота в МАН, впроваджується поглиблене вивчення мови, 5 годин на тиждень.

Оскільки я сама захоплена англійською літературою та культурою, мені не важко надихати на це моїх учнів.

Головним я вважаю естетичний простір, здатний забезпечити гармонійний розвиток творчої особистості учня. З цією метою ми відвідуємо з учнями виставки, концерти, театри, музеї. Театралізовані свята, спектаклі англійською мовою, уроки-дискусії, уроки-конференції, поїздки до основного лісу з подальшим обговоренням на заняттях стали традиційними.

На уроках з англійської мови багато сил і уваги приділяється розвитку логічного та аналітичного мислення. Взаємоповага, спокійна атмосфера на уроці, психологічний комфорт, сучасні методики та технології навчання, організація процесу навчання як самостійної дії та разом з цим вимогливість та контроль – *всі ці фактори в сукупності, я вважаю, є засобами підвищення мотивації до вивчення англійської мови підлітками.*

Висновки.

Обрана методика працює і дає результат. Вона не є кінцевим варіантом, а передбачає інноваційний підхід та подальшу творчу реалізацію.

Взаємодія різновидів мотивації створює потужні важелі впливу на емоційну та інтелектуально-вольову сферу дитини, наслідком чого є її розвиток засобами англійської мови та літератури як особистості, індивіду та активного суб’єкта процесу навчання.

вданням моєї методики через рольові ігри було навчити дітей вільно висловлювати свою думку публічно, впевнено поводитись, використовувати весь свій лексичний запас, брати інтерв’ю, спонтанно спілкуватися з носіями мови. Всі ці навички постійно відпрацьовуються на уроках.

15 березня 2005 року Україна приєдналася до Болонського процесу та підписала Болонську Декларацію, яка сформулювала вимоги до національних систем вищої освіти та критерії оцінювання їх діяльності у світлі єдиного Європейського наукового й освітнього простору. Очікується, що цей процес буде завершено до 2010 року.

Впевнена, що кращі наші випускники за своїм рівнем знань, комунікативності та розкнутості в спілкуванні англійською мовою повною мірою можуть бути залученими до Болонського процесу на етапі навчання в університетах Європи.

Контакт між викладачем та його учнями, дружні стосунки, взаємоповага та довіра є могутнім стимулом до підвищення мотивації у будь-якому навчальному процесі. Між іншим, *тепла та дружня атмосфера між співробітниками нашого навчального комплексу дуже сприяє духу творчості та бажанню працювати саме в цьому колективі і підвищує вчительську мотивацію теж.* Тому і діти йдуть до нас з усіх районів міста, незважаючи на відстань. Це є довгий, але приємний шлях до отримання знань!

РОЗВИТОК ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ ДИТИНИ НА УРОКАХ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА

Комплексна взаємодія мистецтв у викладанні шкільних дисциплін

Багаторічний досвід роботи переконав мене, що поштовхом до розвитку творчих здібностей дитини є створення її емоційного настрою відповідно до подій, або людей, або якогось середовища. На такий настрій співчуття та співпереживання може надихнути мистецтво слова, література, поезія, музика, театр та яскраві події реального життя. Коли з'являється джерело натхнення, тоді уява включається наче сама собою. Це відбувається виключно на емоційному рівні. Роботи дітей переконують, що це вірний шлях до розвитку їх уяви, асоціативно-образного мислення, шлях, який активізує творчу діяльність учнів. Пошуки відповідних до програми літературних образів займають чимало часу. Та іноді я пишу вірші сама, і тоді спілкування збагачується почуттями і дітей, і вчителя, це як винагорода за вдалі рядки, які народилися з метою виховання духовних та моральних ціннісних орієнтирів у сфері мистецтва, інтересів, смаків, потреб в творчості, виховання національно-патріотичної свідомості та активної житте-

вої позиції учнів. Залучення різноманітних видів мистецтва сприяє створенню особливої атмосфери уроку, надає потужного заряду до творчої самореалізації особистості. Відомо, що натхнення породжує ідею творіння, художній образ, в якому митець відображає свої почуття, рівень пізнання природи, суспільства, рівень розвитку своєї майстерності будувати композицію за законами гармонії та краси. Художник Б. Йогансон підкреслював, що питання композиції є найбільш важким вузловим питанням. Іноді невпевненість дитини лежить саме у необізнаності законів композиції, що заважає втіленню свого творчого задуму.

Саме тому розвиток творчих здібностей дитини перш за все залежить від опанування нею таким засобом художньої виразності, як композиція. Бо композиція організовує фігури та речі на площині і в просторі, виявляє їх взаємозв'язки, під-

Педагогіка
школи

**Ольга
БЕЛОВА**

Вчитель вищої категорії НВК №28

Директор школи, ліцею, гімназії № 4'2006

*Художні твори
творчої майстерні
Ольги Белової
Ви можете
побачити
на 4-й сторінці
обкладинки
журналу*

порядковує другорядні сюжетні елементи основним, тобто саме вона — ціль і зміст, характер та призначення художнього витвору. Важливим видом навчальної діяльності є уроки розуміння та сприймання мистецтва. Тут здійснюється аналіз творів мистецтва на основі взаємодії кольорових гам і форм, композиційної побудови, ролі ритму, колориту, архітектоніки. Сприймаючи чуттєво навколишній світ, а потім творчо переосмислюючи його, дитина вчиться естетично й інтелектуально опрацьовувати навколишню дійсність

Засвоєнню законів композиції сприяють інтегровані уроки, на яких досліджується втілення художнього образу у різних видах мистецтва, а також роль наукових знань у творчому пошуку митців протягом розвитку всесвітньої художньої культури. Розум дитини не тільки збагачує почуття, але може перевірити їх істинність шляхом вимірювання. Дуже цікавим і для вчителя, і для учнів став інтегрований урок математики та мистецтва. Золотий переріз або золота пропорція допомогли учням дослідити неперевершеність витворів мистецтва та створювати свої роботи на більш високому якісному рівні за законами краси і гармонії. Саме після цього уроку діти натхненно виконували композиції на вільну тему на уроках образотворчого мистецтва. В процесі активізації опанування дитиною законами композиції

доцільно використати різноманітні техніки на площині та в просторі, тоді робота йде на більш зацікавленому рівні. Неодноразове виконання робіт з графографії, колажу, живопису на склі, петриківського розпису, паперопластики тощо розвивають можливості учнів у досягненні певного рівня майстерності, допомагають їм вирішувати складні завдання композиції.

Такий підхід формує художнє бачення, збагачує досвід узагальнення знань на рівні активної естетичної позиції учня. Розумне упорядкування чуттєвого, інтуїтивного рівня з раціональним, науковим стає фундаментом творчого розвитку особистості.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ковальов Ф.В. Золотий переріз в живопису. — К.: Вища школа, 1989.
2. Гонтаровська Н.Б. Теоретико-практичні основи створення навчального закладу естетичного профілю: Монографія. — К.: ІЗМН, 1999.